

EU-MIDIS II

Antroji apklausa apie mažumas ir diskriminaciją Europos Sąjungoje

Romai. Atrinkti rezultatai

**Europe Direct – tai paslauga, padésianti Jums rasti atsakymus
į klausimus apie Europos Sąjungą**

Informacija teikiama nemokamai telefonu (*):
00 800 6 7 8 9 10 11

(*): Informacija teikiama nemokamai, daugelis skambučių taip pat nemokami (nors kai kurie ryšio paslaugų teikėjai gali imti mokesį, taip pat gali reikėti mokėti, jeigu skambinsite taksofonu arba viešbučio telefonu).

Nuotraukos (viršelyje ir leidinyje): © „Shutterstock“ (Tomas Vynikal) ir FRA

Daug papildomos informacijos apie Europos Sąjungą yra internete.
Ji prieinama per portalą *Europa* (<http://europa.eu>).

Liuksemburgas: Europos Sąjungos leidinių biuras, 2018 m.

Print	ISBN 978-92-9491-840-6	doi:10.2811/31673	TK-AN-16-111-LT-C
PDF	ISBN 978-92-9491-847-5	doi:10.2811/169297	TK-AN-16-111-LT-N

© Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra, 2016 m.

Leidžiama atgaminti nurodžius šaltinį.

Antroji apklausa apie mažumas ir diskriminaciją Europos Sąjungoje

Romai. Atrinkti rezultatai

Pratarmė

Apie 80 proc. apklaustų romų gyvena žemiau jų valstybės skurdo rizikos ribos; kas trečias romas gyvena būste, kuriame nėra vandentiekio vandens; kas trečias romų vaikas gyvena namų ūkyje, kuriame per ankstesnį mėnesį bent vienas asmuo bent kartą nuėjo miegoti alkanas; 50 proc. 6–24 m. amžiaus romų nelanko mokyklos. Ši ataskaita atkreipia dėmesį į nerimą keliančią, bet neišvengiamą tikrovę: didžiausia Europos Sąjungos etninė mažuma ir toliau susiduria su netoleruotina diskriminacija ir nevienodomis galimybėmis gauti gyvybiškai svarbias paslaugas.

Ataskaitoje atkreipiamas dėmesys į išliekančias kliūtis patekti į darbo rinką, gauti švietimo, aprūpinimo būstu ir sveikatos paslaugas. Joje taip pat atskleidžiama, kad keturi iš dešimties apklaustų romų jautėsi diskriminuojami ne rečiau kaip kartą per pastaruosius penkerius metus, tačiau tik labai nedaug romų dėl incidento pateikė ieškinį. Dauguma romų nežino apie diskriminaciją draudžiančius įstatymus arba suteikti pagalbą galinčias organizacijas, todėl tokia padėtis nestebina. Tačiau ji verčia užduoti rimtų klausimų dėl Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos ir Rasių lygybės direktyva užtikrinamos teisės į nediskriminavimą įgyvendinimo.

Ataskaita pagrįsta plataus masto apklausa. Per kone 8 000 asmeninių pokalbių informacija surinkta iš beveik 34 000 asmenų, gyvenančių romų namų ūkiuose devyniose Europos Sąjungos (ES) valstybėse narėse. Joje pristatomi atrinkti antrosios apklausos apie mažumas ir diskriminaciją Europos Sąjungoje rezultatai. Per šią apklausą apklausta apie 26 000 etninės mažumos arba imigrantų kilmės asmenų, gyvenančių ES.

Antroji apklausa apie mažumas ir diskriminaciją Europos Sąjungoje – reikšminga Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūros įsipareigojimo rinkti ir skelbti duomenis apie grupes, nepatenkančias į plačiosios visuomenės apklausų aprėptį, dalis. Tai trečioji agentūros atlikta romų apklausa. 2008 m. surengta apklausa apie mažumas ir diskriminaciją Europos Sąjungoje buvo pirmasis bandymas gauti palyginamų įrodymų apie mažumų padėtį. Antrosios apklausos apie mažumas ir diskriminaciją Europos Sąjungoje metodika buvo pritaikyta siekiant gauti kuo patikimesnius ir geriau palyginamus skirtingų šalių rezultatus.

Ataskaitoje pateikiami duomenys – išskirtinis, politikos formuotojams naudingas šaltinis, leidžiantis ilgainiui pasiekti pažangos ir padėti nustatyti įgyvendinamos politikos sėkmingus aspektus ir trūkumus. Tokios įžvalgos svarbios kuriant veiksmingas priemones, skirtas ne tik romams, bet ir visoms socialiai atskirtoms grupėms.

Šioje ataskaitoje atskleidžiamos realijos verčia susimąstyti. Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra tikisi, kad ataskaita padės toliau skatinti visapusę romų įtrauktį ir pagarbą jų pagrindinėms teisėms.

Michael O’Flaherty

Direktorius

Šalių kodai

Šalių kodai	ES valstybė narė
BG	Bulgarija
CZ	Čekija
EL	Graikija
ES	Ispanija
HR	Kroatija
HU	Vengrija
PT	Portugalija
RO	Rumunija
SK	Slovakija

Šalių grupės

ES 28 28 dabartinės ES valstybės narės
9 valstybės narės Devynios ES valstybės narės, kuriose per EU-MIDIS II apklausti romai

Akronimai ir santrumpos

- DJT** Darbo jėgos tyrimas (Eurostatas)
- DVT** Darnaus vystymosi tikslai (Jungtinės Tautos)
- ES SPGS** Bendrijos statistika apie pajamas ir gyvenimo sąlygas
- EU-MIDIS** Apklausa apie mažumas ir diskriminaciją Europos Sąjungoje
- JTVP** Jungtinių Tautų vystymo programa
- TDO** Tarptautinė darbo organizacija
- TESKTP** Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas

Turinys

PRATARMĖ	3
KAM REIKALINGA ŠI APKLAUSA?	7
1 PAGRINDINĖS IŠVADOS IR FRA NUOMONĖS	9
1.1. Skurdas ir socialinė atskirtis	9
1.2. Dalyvavimas darbo rinkoje	10
1.3. Švietimas	10
1.4. Informuotumas apie teises ir pranešimai apie diskriminaciją	11
1.5. Veiksmingesnės stebėsenos ir vertinimo link	11
2 KĄ RODO REZULTATAI?	13
2.1. Skurdas ir marginalizuotų grupių gyvenimo sąlygos	13
2.1.1. Skurdžios pajamos	13
2.1.2. Badas	16
2.2. Dalyvavimas darbo rinkoje	17
2.2.1. Pagrindinės veiklos statusas	17
2.2.2. Apmokamas darbas	19
2.2.3. Nesimokantys ir nedirbantys jauni žmonės	21
2.2.4. Mažas namų ūkių darbo intensyvumas	22
2.3. Švietimas	23
2.3.1. Dalyvavimas švietime	23
2.3.2. Segregacija švietimo srityje	27
2.3.3. Išsilavinimo lygis	28
2.4. Sveikata	29
2.4.1. Sveikatos draudimo aprėptis ir nepatenkinti medicinos priežiūros poreikiai	29
2.4.2. Ilgalaikiai veiklos apribojimai	30
2.5. Aprūpinimas būstu	31
2.5.1. Galimybė naudotis erdve	32
2.5.2. Galimybė naudotis komunalinėmis paslaugomis ir būtiniaisiais būsto patogumais	33
2.5.3. Būsto kokybė ir artimiausia aplinka	34
2.6. Diskriminacija ir informuotumas apie teises	36
2.6.1. Bendras diskriminacijos paplitimas	36
2.6.2. Diskriminacijos dėl etninės kilmės masto suvokimas	38
2.6.3. Pranešimai apie diskriminacijos incidentus	40
2.6.4. Informuotumas apie diskriminacijos problemas sprendžiančias pagalbos organizacijas, lygybės įstaigas, įstatymus ir kampanijas	40
APKLAUSA GLAUSTAI	43
NUORODOS	47

Diagramos ir lentelės

1 diagrama.	Romų skurdo rizikos lygis (mažiau kaip 60 proc. metinių pajamų (išmokėjus socialines išmokas) medianos), palyginti su Eurostato nustatytu 2014 m. plačiosios visuomenės skurdo rizikos lygiu (proc.)	14
2 diagrama.	Skurdo rizikos lygis ir romų koncentracija gyvenamuosiuose rajonuose, pagal ES valstybes nares (proc.)	15
3 diagrama.	Gebėjimas „išgyventi“, romai, pagal ES valstybes nares (proc.)	15
4 diagrama.	Romai, gyvenantys namų ūkiuose, kuriuose per pastarąjį mėnesį bent vienas asmuo ėjo miegoti alkanas vieną kartą, kelis kartus arba keturis ar daugiau kartų, pagal valstybes nares (proc.)	16
5 diagrama.	26–64 m. amžiaus romų moterų ir vyrų apmokamo darbo lygis, įskaitant dirbančius savarankiškai, dirbančius retkarčiais arba dirbusius per keturias ankstesnes savaites, palyginti su 2015 m. „Europa 2020“ užimtumo lygiu (Eurostatas), pagal valstybes nares (proc.)	19
6 diagrama.	Jauni 16–24 m. amžiaus romai, kurie nedirba, nesimoko ir nelanko kursų, kaip pagrindinės veiklos, pagal ES valstybes nares (proc.)	21
7 diagrama.	0–59 m. amžiaus romai, gyvenantys namų ūkiuose, kuriuose darbo intensyvumas šiuo metu yra mažas, pagal ES valstybes nares (proc.)	22
8 diagrama.	Vaikai nuo ketverių metų amžiaus iki privalomo pradinio ugdymo pradžios amžiaus (pagal konkrečios šalies nuostatas), lankantys ikimokyklinio ugdymo įstaigą, pagal ES valstybes nares (proc.)	23
9 diagrama.	Švietime dalyvaujantys privalomojo mokyklinio amžiaus (pagal konkrečios šalies nuostatas) vaikai, pagal ES valstybes nares (proc.)	24
10 diagrama.	6–24 m. amžiaus romai pagal jų lankomos švietimo įstaigos lygį (proc.)	26
11 diagrama.	Švietimo ir mokymo įstaigų nebaigę asmenys, 18–24 m. amžiaus, pagal ES valstybes nares (proc.)	27
12 diagrama.	Segregacija mokyklose – 6–15 m. amžiaus romų vaikų koncentracija mokykloje, pagal ES valstybes nares (proc.)	28
13 diagrama.	Romai, neįgiję jokio lygio formaliojo išsilavinimo (ISCED o), pagal amžiaus grupę ir pagal ES valstybes nares (proc.)	29
14 diagrama.	16 m. amžiaus ir vyresni romai, kurie nurodė turintys nacionalinį pagrindinį sveikatos draudimą ir (arba) papildomą draudimą, pagal ES valstybes nares (proc.)	30
15 diagrama.	Vyrų ir moterų ilgalaikiai veiklos apribojimai, romai ir plačioji visuomenė, pagal ES valstybes nares (proc.)	31
16 diagrama.	Vidutinis vienam žmogui namų ūkyje tenkančių kambarių skaičius, romai ir plačioji visuomenė (vidurkis), pagal ES valstybes nares	32
17 diagrama.	Romai, gyvenantys namų ūkiuose be vandentiekio vandens patalpose, palyginus su plačiąja visuomene, pagal ES valstybes nares (proc.)	33
18 diagrama.	Romai, gyvenantys būstuose, kurių patalpose nėra tualetų ir dušo ar vonios kambario, palyginti su plačiąja visuomene, pagal valstybes nares (proc.)	34
19 diagrama.	Bendras diskriminacijos dėl romų tautybės paplitimas per pastaruosius 5 metus ir pastaruosius 12 mėnesių, pagal ES valstybes nares (proc.)	36
20 diagrama.	Romai, manantys, kad diskriminacija dėl etninės kilmės, odos spalvos arba religinių įsitikinimų jų šalyje yra labai arba gana paplitusi, pagal ES valstybes nares (proc.)	39
21 diagrama.	Diskriminacijos dėl etninės kilmės paplitimas plačiosios visuomenės vertinimu devyniose ES valstybėse narėse (specialioji „Eurobarometro“ apklausa Nr. 437, pagal šalis (proc.)	39
22 diagrama.	Romai, kurie pranešė arba užpildė skundą dėl pastarojo diskriminacijos dėl romų kilmės incidento, pagal ES valstybes nares (proc.)	40
23 diagrama.	Romų informuotumas apie organizacijas, siūlančias pagalbą arba konsultacijas diskriminacijos aukoms (nepriklausomai nuo diskriminacijos pagrindo), pagal ES valstybes nares (proc.)	41
24 diagrama.	Romų informuotumas apie diskriminaciją dėl odos spalvos, etninės kilmės ar religijos draudžiančius įstatymus, pagal ES valstybes nares (proc.)	41
1 lentelė.	Dabartinė pagrindinė veikla devyniose ES valstybėse narėse, visi 16 m. ir vyresni romų namų ūkių gyventojai (proc.)	18
2 lentelė.	26–64 m. amžiaus romų apmokamo darbo lygis, įskaitant dirbančius savarankiškai, dirbančius retkarčiais arba dirbusius per keturias ankstesnes savaites, pagal amžiaus grupes ir šalis (proc.)	20
3 lentelė.	Romų dalyvavimas atitinkamo lygio ugdyme, palyginti su plačiąja visuomene, pagal amžiaus grupę ir ES valstybes nares (proc.)	25
4 lentelė.	Romai, gyvenantys būstuose su nesandariu stogu, drėkstančiomis sienomis ar kitomis būsto struktūros problemomis, ir būstuose, kurie yra per tamsūs; palyginti su plačiąja visuomene, pagal ES valstybes nares (proc.)	35
5 lentelė.	Būsto aplinka – romai, gyvenantys teritorijose, kuriose susiduriama su tarša, nusikalstamumu, smurtu ir vandalizmu; palyginti su plačiąja visuomene, pagal ES valstybes nares (proc.)	35
6 lentelė.	Diskriminacijos dėl romų kilmės paplitimas skirtingose gyvenimo srityse per 12 pastarųjų mėnesių, pagal ES valstybes nares (proc.)	37
7 lentelė.	Diskriminacijos dėl romų kilmės paplitimas skirtingose gyvenimo srityse per 5 pastaruosius metus, pagal ES valstybes nares (proc.)	38
8 lentelė.	Per EU-MIDIS II apklaustų romų asmenų ir namų ūkių skaičius, pagal ES valstybes nares	44

Kam reikalinga ši apklausa?

Europos Sąjungos institucijos nuo seno pabrėžia poreikį užtikrinti, kad būtų laikomasi vienodo požiūrio į romus, didžiausią Europos mažumą, gerbiant jų pagrindines teises, kaip išdėstyta Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijoje. Kad pavyktų pasiekti šių tikslų, institucijos taip pat sudarė gaires ir suteikė finansinę paramą valstybėms narėms.

2011 m. Europos Komisija pasiūlė „ES romų integracijos nacionalinių strategijų planą iki 2020 m.“ Juo siekiama romams užtikrinti vienodas galimybes keturiuose – užimtumo, švietimo, sveikatos ir būsto – srityse, kad būtų pagerintos jų socialinės ir ekonominės sąlygos. Šiame komunikate pabrėžiama, kad Europos pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategijoje „Europa 2020“ nepalikta vietos didžiausios Europos etninės mažumos nuolatinei ekonominei ir socialinei marginalizacijai. 2013 m. gruodžio 9 d. ES Taryba priėmė rekomendaciją dėl romų veiksmingų integravimo priemonių valstybėse narėse (2013 m. Tarybos rekomendacija)¹, kurios įgyvendinimo ataskaitą kasmet skelbia Europos Komisija.

Nors romai ir yra didžiausia Europos² etninė mažuma, duomenys apie juos ES valstybėse sistemingai nerenkami. Todėl „Europa 2020“ užimtumo, skurdo ir švietimo statistinių rodiklių neįmanoma išskaidyti, išskiriant romus. Neskaitant negausių išimčių, visoje ES atliekamos plataus masto apklausose (tokiose kaip Bendrijos statistika apie pajamas ir gyvenimo sąlygas (ES SPGS) ir Darbo jėgos tyrimas (DJT)) nėra renkama informacija apie etninę kilmę ir nėra skiriama pakankamai dėmesio etninėms mažumoms, tarp jų ir romams.

Apie terminologiją

Europos Taryba sąvoką „romai“ vartoja kaip apibendrinamąjį terminą. Jis apima romus, sintus, kalus ir kitas susijusias Europos gyventojų grupes, įskaitant klajoklius ir Rytų grupes (domus ir lomus). Terminas taikomas įvairioms grupėms, įskaitant čigonais save vadinančius žmones.

EU-MIDIS II kontekste romais vadinami apklausos šalyse gyvenantys vietiniai romai. Apklausoje nėra nagrinėjama romų, kurie iš vienos ES valstybės narės persikraustė į kitą, padėtis.

Daugiau informacijos žr.: Europos Taryba (2012 m.), „Descriptive glossary of terms relating to Roma issues“, Strasbūras.

- 1 Europos Sąjungos Taryba (2013), 2013 m. gruodžio 9 d. Tarybos rekomendacija dėl romų veiksmingų integravimo priemonių valstybėse narėse, OL C 378, 2013, p. 1.
- 2 Europos Komisija, „EU and Roma“ (internete), 2016 m. rugpjūčio 5 d., ir Europos Taryba (2012 m.).

2016 m. Europos audito rūmai paskelbė specialią ataskaitą, skirtą įvertinti ES politikos iniciatyvų ir finansinės paramos poveikį romų integracijai.³ Šios ataskaitos 8 (b) rekomendacijoje Europos Komisija skatinama paraginti valstybes nares per ateinančius dvejus metus surinkti išsamius statistinius duomenis apie etninę kilmę. Taip pat siūloma atitinkamus klausimus įtraukti į Eurostato ES SPGS ir Darbo jėgos tyrimą. Vis dėlto Europos Komisija šią rekomendaciją atmetė, nurodydama, kad statistinius duomenis apie etninę kilmę surinkti naudojant Europos statistikos priemones būtų brangu ir sudėtinga techniniu aspektu, o kai kuriose šalyse tektų susidurti su teisiniais iššūkiais.

Jungtinių Tautų Darnaus vystymosi darbotvarkėje iki 2030 m. valstybės narės įsipareigoja per ateinančius 15 metų tikrinti, kokios pažangos pavyko pasiekti įgyvendinant tikslus bei uždavinius, ir parengti dirbti padėsiančius rodiklius. Kokybiški, prieinami, laiku parengti, patikimi, pagal tam tikrus kriterijus suskirstyti duomenys bus naudingi vertinant pažangą ir užtikrinant, kad niekas nebūtų pamirštas.⁴

Atsakas į duomenų poreikį

Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūros (FRA) atliekamos etninių mažumų ir romų apklausos užpildo duomenų spragas. Šioje ataskaitoje pateikiami atrinkti su romais susiję rezultatai, pagrįsti antrosios apklausos apie mažumas ir diskriminaciją Europos Sąjungoje (EU-MIDIS II) duomenimis. Visi su romais susiję rezultatai bus paskelbti 2017 m.

2008 m.,⁵ vykdydama pirmąją apklausą apie mažumas ir diskriminaciją Europos Sąjungoje (EU-MIDIS I)⁶, FRA apklausė septyniose ES valstybėse narėse gyvenančius romus. 2011 m. – kartu su Europos Komisija, Jungtinių Tautų vystymo programa (JTVP) ir Pasaulio banku – FRA 11-oje ES valstybių narių⁷ įvykdė [antrąją romų apklausą](#). Apklausos metu surinkti duomenys apie jų socialinę ir ekonominę padėtį užimtumo, švietimo, būsto bei sveikatos srityse, su diskriminacija susijusias patirtis ir informuotumą apie teises.⁸

2016 m. FRA romus apklausė trečiąjį kartą. Tai buvo EU-MIDIS II apklausos dalis, skirta įvertinti per praėjusį

3 Europos Audito Rūmai (EAR) (2016 m.).

4 Daugiau informacijos žr. darbotvarkės iki 2030 m. [svetainėje](#).

5 Bulgarija, Čekija, Graikija, Vengrija, Lenkija, Rumunija ir Slovakija.

6 FRA (2009 m.).

7 Bulgarija, Čekija, Prancūzija, Graikija, Vengrija, Italija, Lenkija, Portugalija, Rumunija, Slovakija ir Ispanija.

8 FRA (2012 m.).

laiką pasiektą pažangą ir įgyvendintų teisės bei politikos pokyčių poveikį. Siekiant galimybės palyginti su Eurostato duomenimis, sudarant apklausą remtasi patirtimi, įgyta vykdam ankstesnes apklausas. Sykiu siekta kuo geresnio palyginamumo su ankstesnėmis romų apklausomis.

Duomenų rinkimas

- **Apklausos šalys** – EU-MIDIS II metu informacija surinkta iš daugiau kaip 25 500 skirtingų etninių mažumų ir imigrantų kilmės respondentų visose 28 ES valstybėse narėse. Rezultatai, kurių santrauka pateikiama šioje ataskaitoje, pagrįsti 7 947 asmeniniais pokalbiais su romų respondentais Bulgarijoje, Kroatijoje, Čekijoje, Graikijoje, Vengrijoje, Portugalijoje, Rumunijoje, Slovakijoje ir Ispanijoje. Per apklausą taip pat surinkta informacija apie 33 785 romų kilmės asmenis, gyvenančius respondentų namų ūkiuose. Apytikriais Europos Tarybos duomenimis, devyniose apklausos šalyse gyvenantys romai sudaro apie 80 proc. visų ES gyvenančių romų.⁹ Iš devynių šalių, kuriose vykdyta EU-MIDIS II, aštuoniose buvo vykdyta ir 2011 m. romų apklausa, o šešiose – 2008 m. EU-MIDIS I apklausa.
- **Apklausos rezultatų reprezentatyvumas** – duomenys reprezentuoja romus, gyvenančius devyniose ES valstybėse narėse, geografiniuose arba administraciniuose vienetuose, kuriuose romų dalis siekia daugiau kaip 10 proc., kurie save vadina „romais“ arba vienos iš grupių, patenkančių į šio apibendrinamojo termino apibrėžtį, nariais. Todėl šioje ataskaitoje pateikiami rezultatai atspindi iki 80 proc. romų, gyvenančių devyniose ES valstybėse narėse, kuriose buvo vykdoma apklausa, gyvenimo sąlygas, galimybes naudotis pagrindinėmis teisėmis ir su diskriminacija susijusias patirtis (daugiau informacijos žr. „Apklausa glaustai“).
- **Apklausos dalyviai** – apklausoje galėjo dalyvauti 16 m. ir vyresni asmenys, kurie gyvena privačiuose namų ūkiuose, save vadina romais ir kurių nuolatinė gyvenamoji vieta ne mažiau kaip 12 mėnesių buvo ES teritorijoje.

- **Apklausos klausimai** – respondentai pateikė informaciją apie savo padėtį ir gyvenimo sąlygas bei nurodė pagrindines visų namų ūkio narių socialines ir demografines ypatybes. Apklausoje pateikiami klausimai apie patirtis, susijusias su diskriminacija užimtumo, švietimo, būsto ir sveikatos srityse bei naudojantis viešosiomis arba privačiomis paslaugomis. Taip pat teiraujama apie pranešimo apie tokius incidentus lygį. Be to, apklausoje užduodama klausimų apie patirtis, susijusias su nukentėjimu nuo nusikaltamos veiklos (įskaitant neapykantos nusikaltimus). Apklausoje respondentų taip pat teiraujama apie jų informuotumą apie savo teises ir žalos atlyginimo mechanizmus. Klausimynas sudarytas remiantis EU-MIDIS I ir 2011 m. romų apklausos klausimais. Be to, jis buvo patobulintas remiantis suinteresuotųjų subjektų ir ekspertų konsultacijomis, kurių pagrindu 2014 m. buvo atliktas pažintinis pirminis bandymas (kokybinė priemonė, skirta pagerinti klausimyno struktūrą).¹⁰ Apklausos pokalbiai buvo vykdomi nuo 2015 m. spalio iki 2016 m. balandžio mėn.
- **Rodiklių parinkimas** – šioje ataskaitoje pristatomas rodiklių rinkinys atspindi „ES romų integracijos nacionalinių strategijų plano iki 2020 m.“ prioritetines sritis: užimtumą ir skurdą, švietimą, būstą, sveikatą, diskriminaciją ir informuotumą apie teises. Išsamūs rezultatai ir papildomų rodiklių analizės bus paskelbtos 2017 m. Siekiant suteikti analitinio palyginimo galimybę, esant galimybei pasirinkti rodikliai, sutampantys su naudojamais standartinėse Europos apklausose, tokiose kaip ES SPGS ir ES DJT, arba j juos panašūs. Pirmuosiuose palyginimuose su 2011 m. romų apklausa ir EU-MIDIS I apklausa naudojami palyginami rodikliai. Ataskaitoje jie nurodomi tik pastebėjus ryškesnį skirtumą. Kadangi 2016 m. buvo patobulinta atrankos metodika ir pritaikyti verčių koeficientai, palyginamumas su 2011 m. romų apklausos arba EU-MIDIS I rezultatais yra ribotas; konkrečiais atvejais pateikiamos tam tikros pastabos (daugiau informacijos žr. „Apklausa glaustai“). Analizuojant kiekvienos šalies, kurioje buvo vykdoma apklausa, tendencijas, reikia atsižvelgti į metodines pastabas, statistinius nuokrypius ir apsarstyti tolesnės išsamios analizės poreikį.

⁹ Europos Taryba (2012 m.).

¹⁰ Žr. Willis, G. B. (2005 m.), p. 3.

1

Pagrindinės išvados ir FRA nuomonės

Toliau pateiktos FRA nuomonės, pagrįstos pagrindiniais EU-MIDIS II romų apklausos rezultatais, turi būti aiškinamos pagal ES augimo strategijoje „Europa 2020“ nustatytus tikslus ir ypač pagal 2013 m. Tarybos rekomendaciją dėl romų veiksmingų integravimo priemonių valstybėse narėse.

Strategijoje „Europa 2020“ nustatytas tikslas iki 2020 m. žmonių, kuriems gresia skurdas ir socialinė atskirtis, skaičių sumažinti 20 milijonų. Romai sudaro didžiąją su skurdu ir socialine atskirtimi susiduriančių asmenų dalį: 2011 m. atliktos pirmosios FRA romų apklausos metu nustatyta, kad ne mažiau kaip aštuoni iš dešimties apklaustų romų buvo ties skurdo riba; vidutiniškai mažiau nei vienas iš trijų romų nurodė dirbantis apmokamą darbą; beveik pusė romų gyveno būstuose be būtinausių patogumų, tokių kaip elektra ir patalpose įrengta virtuvė, tualetas, dušas arba vonia.

Todėl 2011 m. balandžio mėn. Europos Komisija priėmė „ES romų integracijos nacionalinių strategijų planą“, kuriame daugiausiai dėmesio skiriama keturioms pagrindinėms sritims: švietimui, užimtumui, sveikatos priežiūrai ir būstui. Valstybės narės sudarė romų integracijos nacionalines strategijas ir šiuo planu pagrįstus integruotų politikos priemonių rinkinius. 2013 m. gruodžio mėn. Užimtumo, socialinės politikos, sveikatos ir vartotojų reikalų taryba (EPSCO taryba) paskelbė rekomendaciją,

skirtą valstybėms narėms stiprinti jų taikomų romų integracijos priemonių efektyvumą. Tuo pat metu ES per Europos struktūrinius ir investicijų fondus skyrė finansavimą, nustatydamą temines išankstines sąlygas, kuriais, prieš naudojant lėšas romų integracijai, reikalaujama sudaryti tinkamą nacionalinę romų integracijos strategiją.

1.1. Skurdas ir socialinė atskirtis

EU-MIDIS II rezultatai rodo, kad 80 proc. romų ir toliau gyvena žemiau jų valstybės skurdo rizikos ribos; kas trečias romas gyvena būste, kuriame nėra vandentiekio vandens; kas dešimtas romas gyvena būste be elektros; kas ketvirtas romas (27 proc.) ir kas trečias romų vaikas (30 proc.) gyvena namų ūkyje, kuriame per pastarąjį mėnesį bent kartą buvo juntamas alkis.

Tai rodo, kad 2013 m. Tarybos rekomendacijos tikslas dėl romų veiksmingų integravimo priemonių, susijusių su skurdo mažinimu per socialines investicijas, anaipol nepasiektas. Taip pat vis dar neįgyvendinta Komisijos rekomendacija „Investicijos į vaikus. Padėkime išsivaduoti iš nepalankios socialinės padėties“, kurioje valstybėms narėms pateikiamos gairės dėl vaikų skurdą ir socialinę atskirtį sprendžiančios politikos sudarymo ir įgyvendinimo.

FRA nuomonė 1

Europos semestro metu ES valstybės narės turi pri-
taikyti nacionalines reformų programas, didžiausią
prioritetą skirdamos kraštutinių skurdo formų,
ypač bado, netinkamos mitybos ir labai prastų bū-
sto sąlygų, su kuriomis susiduria romai, švelninimui,
kaip numatoma ir pagal JT darnaus vystymosi dar-
botvarkės 1 tikslą.

ES valstybės narės turi užtikrinti, kad socialinės
apsaugos sistemos ir socialinės paslaugos, skirtos
palankių sąlygų neturintiems asmenims, įskaitant
romus, būtų pakankamos ir prieinamos, ir galimi
paramos gavėjai jomis naudotųsi.

Strategijos „Europa 2020“ nacionaliniuose tiksluo-
se ir nacionalinėse reformų programose turi būti
aiškiai numatyta kova su romų vaikų pažeidžiamu-
mu, užtikrinant, kad namų ūkiai atitiktų bent būti-
niausius reikalavimus ir juose būtų galimybė nau-
dotis vandentiekio vandeniu, elektra bei pakaktų
erdvės.

ES valstybės narės turi visapusiškai panaudoti
Europos pagalbos labiausiai skurstantiems asme-
nims fondo lėšas,¹¹ mokyklose ir vaikų priežiūros
įstaigose nemokamą maitinimą teikdamos visiems
vaikams, įskaitant romus, kuriems šios pagalbos
reikia ir kurie kenčia dėl netinkamos mitybos.

FRA nuomonė 2

ES valstybės narės turi užtikrinti, kad priemonėse,
kuriomis įgyvendinamos 2013 m. Tarybos reko-
mendacijos dėl galimybės įsidarbinti, būtų skir-
ta pakankamai dėmesio perėjimui iš švietimo ir
mokymo sistemos į darbo rinką, užtikrinant, kad
investicijos į švietimą suteiktų darbo galimybes
palankių sąlygų neturintiems asmenims, įskaitant
romus, ypač jaunimą ir moteris.

ES valstybės narės turėtų užtikrinti aktyvesnį
įmonių įsitraukimą (ypač vietos lygmeniu) ir ap-
svarstyti galimybę remti socialinių įmonių plėtrą,
per kurią būtų sukurta tvarių darbo vietų romams,
ypatingą dėmesį skiriant romų moterims.

ES valstybės narės turi įgyvendinti 2013 m. Tarybos
rekomendacijos nuostatas dėl etninės mažumos
kilmės asmenų, tokių kaip romai (ypač romų mo-
terų), darbo valstybės tarnyboje galimybių skatini-
mo. Viešojo administravimo įstaigoms darbuotojų
etninė įvairovė gali būti naudinga, nes ji padėtų
geriau suprasti konkrečias problemas, su kurio-
mis susiduria romai. Be to, tokie darbuotojai būtų
teigiami ir patrauklūs pavyzdžiai etninių mažumų
bendruomenėms.

1.2. Dalyvavimas darbo rinkoje

EU-MIDIS II duomenimis, apklausos metu „dirbo“ arba „savarankiškai dirbo“ tik vienas iš keturių 16 m. ir vyresnių romų. Romų moterų užimtumo lygis (16 proc.) buvo žymiai mažesnis nei vyrų (34 proc.). Bendri apklausos rezultatai atskleidė, kad 20–64 m. amžiaus romų „apmokamo darbo“ lygis siekia 43 proc. ir yra žymiai mažesnis negu bendras 2015 m. ES vidurkis (70 proc.). Jaunų žmonių padėtis žymiai blogesnė: apklausos metu vidutiniškai 63 proc. 16–24 m. amžiaus romų nedirbo ir nesimokė. Tos pačios amžiaus grupės bendras ES vidurkis siekia 12 proc. Šioje amžiaus grupėje pastebima ir didelė lyčių nelygybė: nedirba ir nesimoko 72 proc. jaunų romų moterų ir 55 proc. jaunų romų vyrų.

Tai rodo, kad įgyvendinti Tarybos rekomendacijos tikslą – imtis veiksmingų priemonių romams užtikrinti vienodą požiūrį ir vienodas galimybes įsidarbinti – bus nelengva užduotis.

¹¹ Europos pagalbos labiausiai skurstantiems asmenims fondas (EPLSAF) remia valstybių narių veiksmus teikti materialinę pagalbą (pvz., maistą, drabužius ir būtiniausius asmeninius daiktus) labiausiai skurstantiems asmenims.

1.3. Švietimas

Pirmosios, 2011 m. atliktos romų apklausos rezultatai kėlė nerimą. Jie atskleidė, kad tik vienas iš dviejų į apklausos imtį patekusių romų vaikų lankė ikimokyklinio ugdymo įstaigą arba vaikų darželį, ir labai maža dalis tęsė mokslus įgiję privalomąjį išsilavinimą. EU-MIDIS II rezultatai rodo, kad romų vaikai nuo savo ne romų kilmės bendraamžių atsilieka pagal visus švietimo rodiklius. Tik maždaug pusė (53 proc.) romų vaikų nuo ketverių metų amžiaus iki privalomo pradinio ugdymo pradžios amžiaus lanko ikimokyklinio ugdymo įstaigas. Vidutiniškai 18 proc. romų nuo 6 iki 24 m. amžiaus lanko ugdymo įstaigas, kurių lygis yra žemesnis nei atitinkantis jų amžių. Lyginant su visais gyventojais, mokyklos nebaigusį romų dalis neproporcingai didelė. Bulgarijoje, Graikijoje, Vengrijoje ir Slovakijoje ir toliau susiduriama su segregacijos mokyklose problema, nors tokia praktika draudžiama teisiškai ir pagal naujausią Europos Žmogaus Teisių Teismo praktiką.

Tai rodo, kad 2013 m. Tarybos rekomendacijos tikslas – imtis veiksmingų priemonių romų vaikams užtikrinti vienodą požiūrį ir visavertes galimybes naudotis kokybiškomis, įprastomis švietimo paslaugomis bei pasiekti, kad visi romų kilmės moksleiviai baigtų bent jau privalomojo ugdymo kursą, – yra nepasiektas. Rezultatai leidžia manyti, kad viešojo sektoriaus institucijos neįgyvendino veiksmingų priemonių, kurios romų vaikams užtikrintų vienodas galimybes lankyti ikimokyklinio ugdymo įstaigas, darželius, vidurinio ugdymo įstaigas ar aukštąsias mokyklas.

FRA nuomonė 3

ES valstybės narės turėtų įgyvendinti 2013 m. Tarybos rekomendacijos nuostatą, kuria raginama pašalinti bet kokią segregaciją mokyklose imantis neatidėliotinų priemonių visiems romų vaikams užtikrinti vienodas sąlygas lankyti integruotas mokyklas ir klases.

Nacionalinės švietimo institucijos turėtų glaudžiai bendradarbiauti su pilietine romų visuomene ir vietos institucijomis, kad išspręstų bendruomenės nesutarimus ir (arba) panaikintų priešiško romų kilmės žmonėms reiškinių, kuris trukdo romų tėvams savo vaikus užregistruoti į integruotas mokyklas ir klases.

Vietos institucijos turėtų atsižvelgti į bendras gyvenimo sąlygas ir kliūtis, su kuriomis romų vaikai susiduria švietimo srityje. Taikant politikos priemones, reikėtų pasiūlyti paskatų ir socialinę bei mokymosi pagalbą mokyklose, kad būtų kompensuoti įvairūs iššūkiai, su kuriais susiduria romų vaikai, ir pagerintos jų galimybės pasinaudoti vienodomis pradinėmis sąlygomis.

Nacionalinės švietimo institucijos turėtų suteikti reikiamą pagalbą ir išteklių mokykloms, kuriose mokosi romų kilmės moksleivių, kad būtų užtikrinta, jog romų vaikai lanko jų amžių atitinkančias klases, o mokyklos nebaigusiu moksleivių skaičius mažėja.

kilmės pagrindu draudžiantį įstatymą, ir didžioji dalis romų (82 proc.) nežino jokios organizacijos, siūlančios pagalbą diskriminacijos aukoms.

Šie duomenys rodo, kad, nepaisant 2013 m. Tarybos rekomendacijoje numatytų horizontaliųjų politikos priemonių diskriminacijai spręsti, dar daug reikia nuveikti siekiant užtikrinti veiksmingą ir praktišką Rasinės lygybės direktyvos (2000/43/EB) vykdymą¹², kaip aiškiai reikalaujama rekomendacijoje.

FRA nuomonė 4

ES valstybės narės turi užtikrinti, kad, kaip reikalaujama 2013 m. Tarybos rekomendacijoje, jų viešojo administravimo ir lygybės įstaigos imtųsi reikiamų priemonių užtikrinti veiksmingą ir praktišką Rasinės lygybės direktyvos (2000/43/EB) vykdymą, ypatingą dėmesį skiriant lyčių aspektams.

ES valstybės narės ir Europos Komisija turi stiprinti paramą pilietinės visuomenės pastangoms gerinti romų informuotumą apie teises.

ES valstybės narės turi visapusiškai įgyvendinti Direktyvos 2000/43/EB 10 straipsnį, kuriuo valstybės narės įpareigojamos pasirūpinti, kad „visomis atitinkamomis priemonėmis suinteresuotiems asmenims visoje jų teritorijoje būtų pranešta apie pagal šią direktyvą priimtas nuostatas ir jau galiojančias susijusias nuostatas“.

1.4. Informuotumas apie teises ir pranešimai apie diskriminaciją

2011 m. romų apklausos metu maždaug pusė respondentų nurodė, kad jautėsi diskriminuojami dėl savo etninės kilmės. Tik nedaug romų žinojo apie įstatymus, kuriais draudžiama diskriminacija dėl etninės kilmės kreipiantis dėl darbo.

EU-MIDIS II apklausos duomenys rodo, kad romai ir toliau kasdieniame gyvenime susiduria su netoleruotina diskriminacija – pvz., ieškodami darbo, darbe, švietimo bei sveikatos priežiūros srityse, bendraudami su administracinėmis įstaigomis ar lankydami parduotuvėje. Per pastaruosius penkerius metus beveik pusė romų (41 proc.) ne mažiau kaip kartą jautėsi diskriminuojami dėl etninės kilmės vienoje iš šių kasdienio gyvenimo sričių. Vienas iš keturių romų (26 proc.) nurodo, kad pastarąjį kartą per 12 mėnesių iki apklausos juto diskriminaciją. Per pastaruosius 12 mėnesių diskriminacija dažniausiai buvo juntama naudojantis viešosiomis ar privačiomis paslaugomis (19 proc.) ir ieškant darbo (16 proc.). Tačiau vidutiniškai vos 12 proc. romų apie patirtą diskriminaciją praneša institucijai. Be to, beveik trečdalis (27 proc.) apklaustų romų nežino apie jokią diskriminaciją etninės

1.5. Veiksmingesnės stebėsenos ir vertinimo link

Viena iš struktūrinių priemonių, kurių reikalaujama 2013 m. Tarybos rekomendacijoje, rūšių – tai stebėsenos ir vertinimo politika. Europos Komisija ir FRA jau kelerius metus skatina rinkti duomenis, kuriuos galima išskirstyti pagal etninę kilmę; jie pagrįsti informacija apie pačių respondentų pasirinktą tapatybę, suteikiami savanoriškai ir renkami visapusiškai laikantis ES ir nacionalinių duomenų apsaugos nuostatų. FRA reguliariai rengia etninių, religinių ir kitų mažumų narių apklausas. Siekiant sukurti bendrą metodiką, kuri leistų gauti tinkamų ir palyginamų duomenų apie valstybėse narėse gyvenančius romus bei stebėti jų socialinę įtrauktį, geriausia būtų dirbti ES lygmeniu, glaudžiai bendradarbiaujant su visomis valstybėmis narėmis.

¹² 2000 m. birželio 29 d. Tarybos direktyva 2000/43/EB, įgyvendinanti vienodo požiūrio principą asmenims nepriklausomai nuo jų rasės arba etninės priklausomybės, OL L 180, 2000 m. liepos 19 d.

Atsižvelgdami į tai, Europos audito rūmai 2016 m. specialiosios ataskaitos dėl ES politikos iniciatyvų ir finansinės paramos romų integracijai 8 rekomendacijoje ragina Europos Komisiją, bendradarbiaujant su valstybėmis narėmis, sukurti bendrą metodologiją. Komisijos prašoma „paskatinti valstybes nares, laikantis nacionalinių teisinių sistemų ir ES teisės aktų, įskaitant galimas nukrypti leidžiančias nuostatas, per ateinančius dvejus metus surinkti išsamius statistinius duomenis apie etninę kilmę.“

FRA nuomonė 5

Europos Komisija turėtų paskatinti ES valstybes nares apsvarstyti galimybę statistinius duomenis apie etninę kilmę rinkti Darbo jėgos tyrimo (DJT) ir Bendrijos statistikos apie pajamas ir gyvenimo sąlygas (ES SPGS) apklausos metu. Rinkti statistinius duomenis apie romų kilmės gyventojus yra brangu ir sudėtinga techniniu bei teisiniu aspektu, tačiau atskiros valstybės narės sėkmingai išbandė galimybę klausimus apie etninę kilmę įtraukti į ES SPGS ir DJT.

2

Ką rodo rezultatai?

2.1. Skurdas ir marginalizuotų grupių gyvenimo sąlygos

Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 25 straipsnis, kaip minima Tarptautinio ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių pakto 11 straipsnyje, nustato asmens „teisę į savo ir savo šeimos sveikatai ir gerovei pakankamą gyvenimo lygį, įskaitant maistą, drabužius, būstą ir sveikatos priežiūrą bei būtinas socialines paslaugas“.¹³ Kartu su Europos socialine chartija (pataisyta), šios tarptautinės žmogaus teisių priemonės suteikia platesnį pamatą suformuoti naują Europos konsultavimo dėl socialinių teisių ramstį, apie kurį Europos Komisija pranešė 2016 m.¹⁴

Kova su skurdu ir socialine atskirtimi yra pagrindinis strategijos „Europa 2020“ tikslas. 2013 m. Tarybos rekomendacijoje dėl romų veiksmingų integravimo priemonių skurdo mažinimas susietas su aktyvumo darbo rinkoje skatinimu ir galimybių suteikimu.¹⁵ Be to, juo pagrįstas Jungtinių Tautų darnaus vystymosi 1 tikslas, kuriuo raginama iki 2030 m. panaikinti visų formų skurdą ir pagerinti galimybes naudotis būtinausiomis paslaugomis.¹⁶

JT darnaus vystymosi tikslai ir uždaviniai

1 tikslas. Panaikinti visų formų skurdą visose šalyse

1 uždavinys. Iki 2030 m. panaikinti ypač didelį visų žmonių skurdą visose šalyse (šiuo metu jį patiriantys žmonės pragyvena už mažiau nei 1,25 JAV dol. per dieną).

2 uždavinys. Iki 2030 m. ne mažiau kaip per pusę sumažinti visų amžiaus grupių vyrų, moterų ir vaikų, gyvenančių skurde pagal visus jo aspektus atsižvelgiant į nacionalines apibrėžtis.

3 uždavinys. Įgyvendinti nacionaliniu lygiu tinkamas socialinės apsaugos sistemas ir priemones, skirtas visiems, įskaitant žemiausias ribas, ir iki 2030 m. apimti didelę neturtingiausių ir pažeidžiamiausių žmonių dalį.

10 tikslas. Mažinti nelygybę tarp šalių ir pačiose šalyse

1 uždavinys. Iki 2030 m. palaipsniui pasiekti ir išlaikyti 40 proc. neturtingiausių gyventojų pajamų augimą, kuris viršytų nacionalinį vidurkį.

2.1.1. Skurdžios pajamos

Skurdo rizikos lygis apima asmenis, gyvenančius namų ūkiuose, kurių ekvivalentinės pajamos nesiekia nacionalinės skurdo rizikos ribos. Informaciją apie nacionalinę skurdo rizikos ribą – 60 proc. metinių pajamų (išmokėjus socialines išmokas) medianos – kasmet skelbia Eurostatas.¹⁷

¹³ Jungtinės Tautos (JT), Generalinė asamblėja (GA), Visuotinė žmogaus teisių deklaracija, 1948 m. gruodžio 10 d., 25 straipsnis. Taip pat žr. JT, GA, Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas, 1976 m. sausio 3 d., 11 straipsnis.

¹⁴ Europos Komisija (2016 m.).

¹⁵ 2013 m. Tarybos rekomendacija, 2.6 rekomendacija, skurdo mažinimas per socialines investicijas.

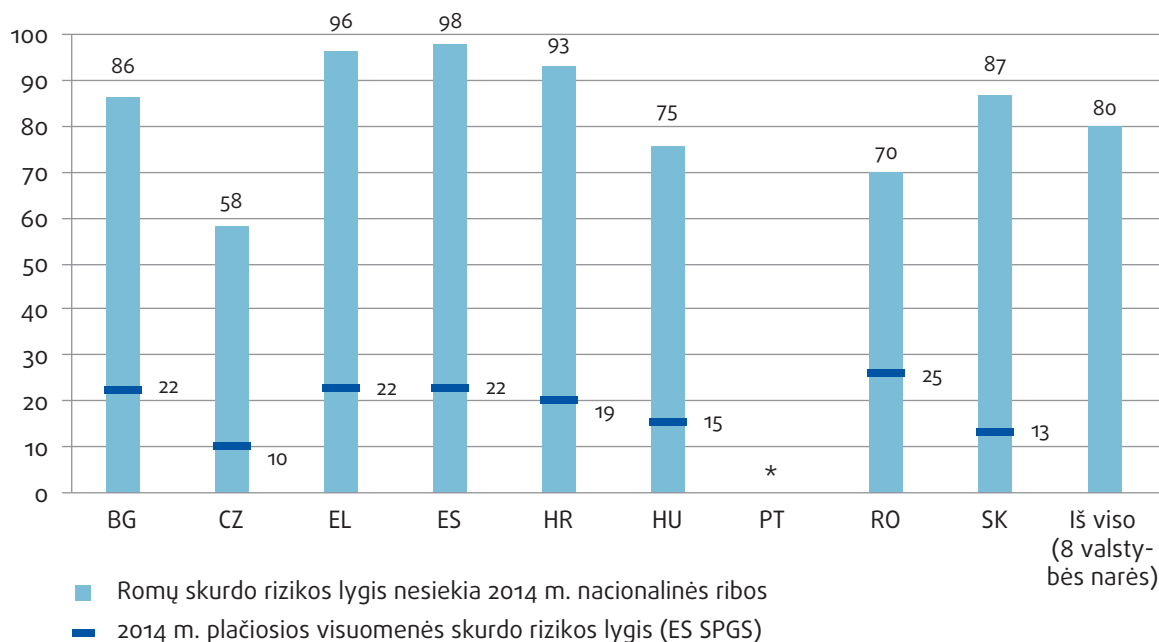
¹⁶ Žr. DVT-1. Taip pat žr. FRA (2016 m.).

¹⁷ Galimybė EU-MIDIS II duomenimis pagrįstą lygį palyginti su ES rodikliu „gresia skurdas išmokėjus socialines išmokas“ yra ribota. Kita vertus, EU-MIDIS II informacija apie pajamas buvo renkama 2015–2016 m., tačiau taikoma skurdo riba buvo pagrįsta 2014 m. ES SPGS duomenimis (naujausiais projekto sudarymo metu prieinamais duomenimis). Tikėtina, kad 2015–2016 m. skurdo riba aukštesnė, todėl šioje ataskaitoje gali būti nepakankamai įvertintas romų skurdo rizikos lygis. Per EU-MIDIS II apklausą respondentų buvo klausiami apie dabartines jų namų ūkių mėnesines pajamas. Todėl gali būti nepakankamai įvertintos metinės namų ūkių pajamos. Vadinas, EU-MIDIS II gali pervertinti skurdo riziką patiriančių romų skaičių. Eurostato rodikliui surinkti duomenys, priešingai, pateikia informaciją apie metines namų ūkių pajamas.

Vertinant bendrai, 80 proc. apklaustų romų ir jų vaikų gyvena iš pajamų, nesiekiančių atitinkamos nacionalinės skurdo ribos (1 diagrama). 2014 m., pavyzdžiui, ties skurdo riba gyveno 17 proc. ES plačiosios visuomenės. Ispanijoje (98 proc.), Graikijoje (96 proc.) ir Kroatijoje

(93 proc.) beveik visų apklaustų romų pajamos nesiekė nacionalinės skurdo ribos. Čekijoje ši dalis buvo mažiausia (58 proc.), bet vis tiek beveik šešis kartus didesnė nei visų gyventojų dalis.

1 diagrama. Romų skurdo rizikos lygis (mažiau kaip 60 proc. metinių pajamų (išmokėjus socialines išmokas) medianos), palyginti su Eurostato nustatytu 2014 m. plačiosios visuomenės skurdo rizikos lygiu (proc.)^{a, b}

Pastabos: * Netaikoma. Portugalijos atveju bendra vertė yra neskelbtina, nes trūksta didelio skaičiaus verčių (> 50 proc.).

^a Iš visų romų namų ūkiuose gyvenančių asmenų (n=26 571); svertiniai rezultatai.

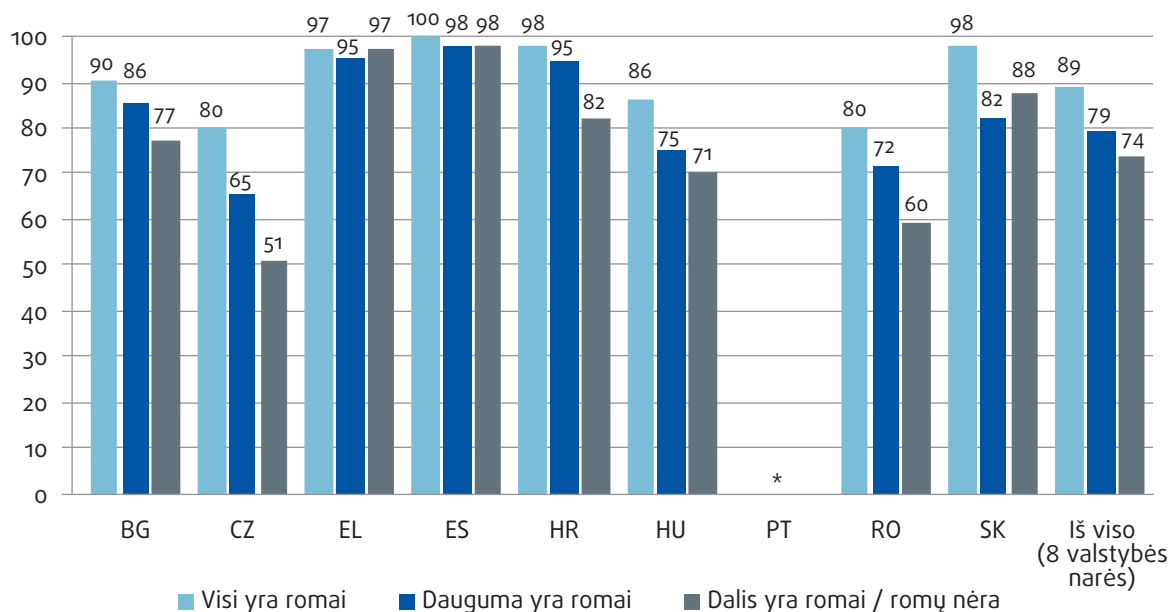
^b Skurdo rizikos lygis, remiantis EU-MIDIS II apklausos duomenimis, apima visus gyventojus, kurių dabartinės ekvivalentinės disponuojamosios mėnesinės pajamos nesiekia 2014 m. dvyliktosios nacionalinės skurdo rizikos ribos (paskelbė Eurostatas). Ekvivalentinės disponuojamosios mėnesinės pajamos – tai bendros namų ūkio pajamos, atėmus mokesčius ir kitus išskaitymus, padalintos iš namų ūkio narių (juos įvertinus kaip lygius suaugusiuosius) skaičiaus, naudojant modifikuotą ekvivalentiškumo EBPO skalę (1-0,5-0,3). Eurostatas [ilc_lioz] (atsisiųsta 2016 9 14).

Šaltinis: FRA, EU-MIDIS II, 2016 m., romai; Eurostatas, ES SPGS, 2014 m.

Atrodo, kad skurdžias pajamas galima sieti su romų koncentracija. Daugelyje šalių skurdo riziką patiriančių romų dalis yra didžiausia rajonuose, kuriuose, respondentų vertinimu, „visi“ arba „dauguma“ gyventojų yra romų kilmės (2 diagrama). Išimtis – Graikija ir Ispanija. Šiose valstybėse narėse skurdo rizika ypač didelė, bet padėtis įvairiuose rajonuose nelabai skiriasi.

Paklausus, ar bendrų namų ūkio pajamų pakanka išgyventi, 92 proc. apklaustų romų nurodė šiuo atžvilgiu susiduriantys su tam tikrais sunkumais, 45 proc. nurodė susiduriantys su „dideliais sunkumais“. Graikijoje ir Portugalijoje pastarąjį variantą pasirinko 74 proc. apklaustųjų (3 diagrama).

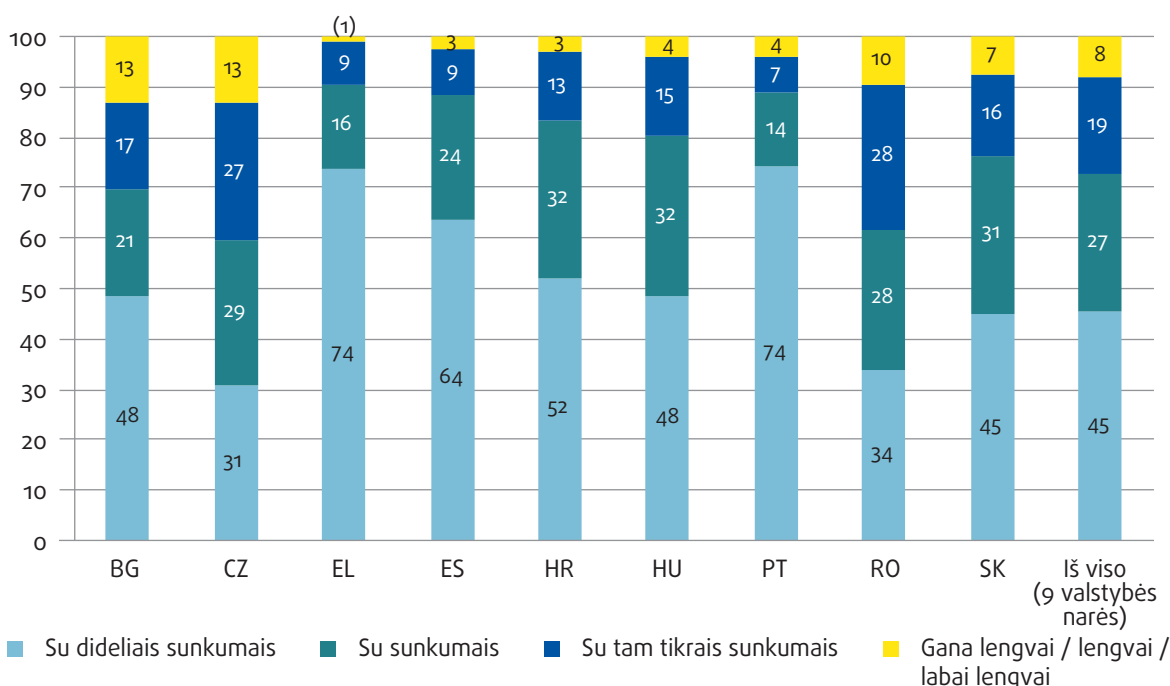
2 diagrama. Skurdo rizikos lygis^a ir romų^b koncentracija gyvenamuosiuose rajonuose, pagal ES valstybes nares (proc.)^c

Pastabos: * Netaikoma. Portugalijos atveju bendra vertė yra neskelbtina, nes trūksta didelio skaičiaus verčių (> 50 proc.).
^a Iš visų romų namų ūkiuose gyvenančių asmenų, išskyrus Portugaliją, (n = 26 419); svertiniai rezultatai.
^b Klausimas apie koncentraciją: „Jūsų nuomone, kiek jūsų gyvenamojo rajono gyventojų yra romų kilmės kaip ir jūs: visi yra romai, dauguma yra romai, dalis yra romai ar romų nėra?“
^c Dėl apvalinimo diagramoje nurodomos kategorijų sumos nuo tekste nurodomų sumų gali skirtis vienu procentiniu punktu.

Šaltinis: FRA, EU-MIDIS II, 2016 m., romai

3 diagrama. Gebėjimas „išgyventi“, romai, pagal ES valstybes nares (proc.)^{a,b,c}

Pastabos: ^a Iš visų romų namų ūkiuose gyvenančių asmenų (n=31 334); svertiniai rezultatai.
^b Apklausos klausimas: „Vertinant bendras jūsų namų ūkio pajamas, ar jūsų namų ūkiui pavyksta išgyventi?“
^c Dėl apvalinimo diagramoje nurodomos kategorijų sumos nuo tekste nurodomų sumų gali skirtis vienu procentiniu punktu.

Šaltinis: FRA, EU-MIDIS II, 2016 m., romai

2.1.2. Badas

Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 25 straipsniu ir Tarptautinio ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių pakto 11 straipsniu nustatyta asmens teisė į maistą ir būtinąsias socialines paslaugas. Teisė į socialinę paramą taip pat išdėstyta Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 34 straipsnyje (galimybė gauti socialinę apsaugą ir socialinę pagalbą). Šios teisės akivaizdžiai pažeidžiamos, jeigu žmonės kenčia dėl alkio ir netinkamos mitybos. Ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių komitetas (CESR) teisė į pakankamą aprūpinimą maistu apsvartė 12 bendrojoje pastaboje (1999 m.), nustatydamas, kad ši teisė yra įgyvendinama, kai kiekvienas vyras, moteris ir vaikas, atskirai arba kartu su kitais asmenimis, visą laiką turi fizinę ir ekonominę galimybę gauti pakankamai maisto arba priemonių jo įsigyti. Panaikinti badą ir užtikrinti apsirūpinimą maistu yra dar vienas Darnaus vystymosi tikslų ramstis.

4 diagrama rodo, kad 7 proc. apklaustų romų gyvena namų ūkiuose, kuriuose per pastarąjį mėnesį bent vienas asmuo nuolat (t. y. 4 ar daugiau kartų) ėjo miegoti alkanas. Kroatijoje tai patiria 17 proc. romų, Graikijoje – 13 proc. romų, Vengrijoje – 11 proc. romų. Graikijoje beveik kas antras asmuo (47 proc.) gyvena namų ūkyje, kur per ankstesnį mėnesį žmogui teko bent kartą nueiti miegoti alkanam. Tai kelia ypatingą susirūpinimą, nes Graikijoje mokamą

JT darnaus vystymosi tikslai ir uždaviniai

2 tikslas. Panaikinti badą, užtikrinti apsirūpinimą maistu ir geresnę mitybą, skatinti darnų žemės ūkį

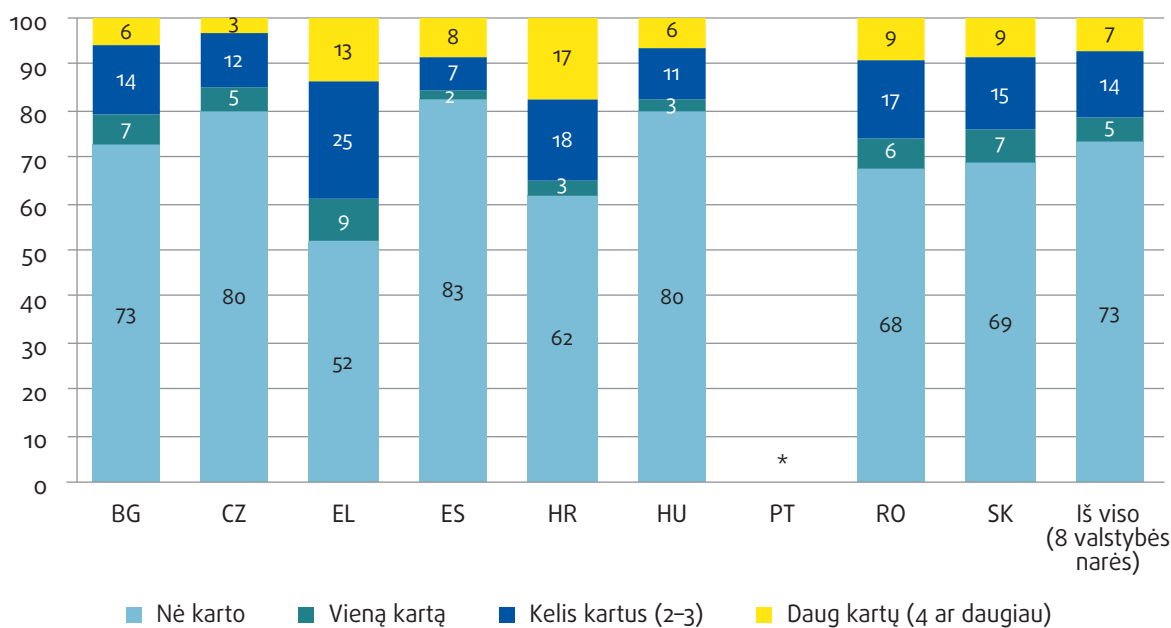
1 uždavinys. Iki 2030 m. panaikinti badą ir užtikrinti visiems žmonėms, ypač neturtingiesiems ir asmenims, atsidūrusiems pažeidžiamoje padėtyje, įskaitant kūdikius, galimybę gauti saugaus, maistingo ir pakankamai maisto visus metus.

2 uždavinys. Iki 2030 m. užkirsti kelią visų formų netinkamai mitybai, įskaitant tarptautiniu lygiu suderintų uždavinių dėl kovos su vaikų iki penkerių metų augimo sustojimu ir organizmo išsekimu įgyvendinimą iki 2025 m., ir patenkinti paauglių mergaičių, besilaukiančių ir maitinančių motinų bei pagyvenusių žmonių mitybos poreikius.

darbą dirbančių romų lygis yra didžiausias – akivaizdu, kad atlyginimo nepakanka net pagrindinėms reikmėms, tokioms kaip maistas, patenkinti. Rezultatai taip pat rodo, kad apklausos šalyse vidutiniškai kas trečias romų vaikas gyvena namų ūkyje, kuriame per ankstesnį mėnesį ne mažiau kaip kartą buvo juntamas badas.

Palyginti su 2011 m. apklausos duomenimis, romų gyvenančių namų ūkiuose, kur per ankstesnį mėnesį bent vienas žmogus bent kartą nuėjo miegoti alkanas, dalis sumažėjo Bulgarijoje, Čekijoje, Vengrijoje ir Rumunijoje. Situacija Graikijoje, Slovakijoje ir Ispanijoje nepakito.

4 diagrama. Romai, gyvenantys namų ūkiuose, kuriuose per pastarąjį mėnesį bent vienas asmuo ėjo miegoti alkanas vieną kartą, kelis kartus arba keturis ar daugiau kartų, pagal valstybes nares (proc.)^{a, b}

Pastabos: * Netaikoma. Portugalijos atveju bendra vertė yra neskelbtina, nes trūksta didelio skaičiaus verčių (> 25 proc.).

^a Iš visų romų namų ūkiuose gyvenančių asmenų (n=31 793); svertiniai rezultatai.

^b Apklausos klausimas: „Ar per pastarąjį mėnesį jūs arba kuris nors kitas jūsų namų ūkio narys ėjo miegoti alkanas, nes nepakako pinigų maistui? Jeigu taip, kiek kartų taip nutiko per pastarąjį mėnesį?“

Šaltinis: FRA, EU-MIDIS II, 2016 m., romai

2.2. Dalyvavimas darbo rinkoje

Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 15 straipsniu ginama teisė į darbą. Pirmasis pagrindinis strategijos „Europa 2020“ tikslas yra užtikrinti, kad iki 2020 m. dirbtų 75 proc. 20–64 m. ES gyventojų. 2013 m. Tarybos rekomendacijoje valstybėms narėms siūloma imtis veiksmingų priemonių šiam tikslui pasiekti, įskaitant kovą su diskriminacija ir paramą įsidarbinant pirmą kartą, profesiniam mokymui, mokymuisi darbo metu, mokymuisi visą gyvenimą ir įgūdžių ugdymui, taip pat paramą savarankiškam darbui ir verslumui. Trys 8 DVT tikslo – „skatinti tvarų, įtraukų ir darnų ekonomikos augimą, našų užimtumą ir deramą darbą“ – uždaviniai skirti dalyvavimui darbo rinkoje.

JT darnaus vystymosi tikslas ir uždaviniai

8 tikslas. Skatinti tvarų, įtraukų ir darnų ekonomikos augimą, našų užimtumą ir deramą darbą

5 uždavinys. Iki 2030 m. pasiekti visišką ir našų užimtumą ir deramą darbą visoms moterims ir visiems vyrams, įskaitant jaunas žmones ir neįgaliuosius, taip pat vienodą atlygį už vienodos vertės darbą.

6 uždavinys. Iki 2020 m. smarkiai sumažinti nedirbančio, nestudijuojančio ir nesimokančio jaunimo dalį.

8 uždavinys. Apsaugoti darbo teises ir skatinti saugią ir užtikrintą darbo aplinką visiems darbuotojams, įskaitant migrantus, visų pirma migrantės ir nenuolatinį darbą dirbančius asmenis.

2.2.1. Pagrindinės veiklos statusas

Vienas iš keturių 16 m. amžiaus ir vyresnių romų (25 proc.) nurodė, kad apklausos metu jų pagrindinė veikla buvo „dirbantis“ arba „savarankiškai dirbantis“ (1 lentelė). Ši dalis apima visą darbo dieną ir ne visą darbo dieną dirbančius asmenis, taip pat retkarčiais dirbančius asmenis, kai toks darbas laikomas pagrindine veikla.¹⁸ Devyniose ES valstybėse narėse, kuriose buvo vykdoma apklausa, beveik dvigubai didesnė dalis (64 proc.) plačios visuomenės narių nurodė, kad dirba.¹⁹ Palyginti su 2011 m. apklausos rezultatais, žymios pažangos nepastebėta. Pačių apklaustųjų nurodyto romų užimtumo lygis didžiausias Graikijoje (43 proc.), Vengrijoje (36 proc.) ir

Portugalijoje (34 proc.). Žemiausi rodikliai nustatyti Kroatijoje (8 proc.) ir Ispanijoje (16 proc.).

Trečdalis apklaustų romų namų ūkių narių (34 proc.) nurodė, kad yra bedarbiai. Kroatijoje (62 proc.), Ispanijoje (57 proc.) ir Bulgarijoje (55 proc.) tokių asmenų yra daugiau kaip 50 proc. Rumunijoje save bedarbiais įvardijo ypač maža dalis respondentų (5 proc.). Portugalijoje ši dalis siekė 17 proc., Vengrijoje – 23 proc. Kadangi nedarbo samprata yra susijusi su namų ūkiuose dirbančių žmonių dalimi, gali prireikti atidesnio tyrimo šalies lygmeniu, kad būtų galima išanalizuoti, ar esama bedarbių ir pasitraukusiųjų iš darbo rinkos registracijos stygiaus, ir ar tokį statusą lėmė atleidimas iš darbo.

Be to, 1 lentelė rodo didelę lyčių nelygybę: Kaip pagrindinę veiklą 34 proc. romų vyrų nurodė „dirbantis“. Šį variantą pasirinko tik 16 proc. romų moterų. Visuomenėje vis dar išlieka didelė lyčių nelygybė, tačiau ne tokia didelė kaip romų atveju (dirba 71 proc. vyrų ir 57 proc. moterų). Romų visuomenės lyčių nelygybę dalyvavimo darbo rinkoje srityje galima paaiškinti tuo, kad pagrindinė moterų veikla dažniau būna darbas namų ūkyje. 2011 m. romų apklausa taip pat atskleidė didelę lyčių nelygybę dalyvavimo darbo rinkoje srityje ir parodė, kad didesnė dalis moterų daugiausia „dirba namų ūkyje“. Šis variantas 2016 m. (kaip ir 2011 m.) buvo antroji pačių respondentų dažniausiai nurodoma veikla po „bedarbis“. EU-MIDIS II duomenimis, 28 proc. visų apklaustų romų moterų kaip pagrindinę veiklą nurodo „darbą namų ūkyje“. Iš visų romų vyrų šį variantą renkasi 6 proc. Namų ūkyje dirbančių romų moterų santykinė dalis, palyginti su visų gyventojų moterų padėtimi yra didelė. Tai būtų galima paaiškinti tradiciniais lūkesčiais, kurie taikomi lyčių vaidmenims.²⁰

Apie 12 proc. romų respondentų nurodo, kad jų pagrindinė veikla yra „pensininkas“. Šiuo atveju nėra didelio skirtumo tarp vyrų ir moterų. Ši dalis palyginti maža, ji rodo, kad vidutiniškai romai yra jaunesnio amžiaus, nei kiti gyventojai. Tai galima paaiškinti didesniu romų gimstamumu ir mažesne tikėtina jų gyvenimo trukme daugelyje tų šalių, kuriose buvo vykdoma apklausa.²¹ Pensininkų romų dalis mažiausia Kroatijoje ir Graikijoje (po 2 proc.).

18 Pagrindinė veikla – tai duomenys apie visų namų ūkių narių dabartinę užimtumo būklę. Ši sąvoka skiriasi nuo TDO vartojamos užimtumo sąvokos ir Darbo jėgos tyrime vartojamos sąvokos (kintamasis MAINSTAT). Užimtumu taip pat vadinami nedidelės apimtys nemokami darbai šeimos versle, nes jie prisideda prie šeimos pajamų.

19 Pagrįsta Eurostatui pateikta duomenų užklausa dėl Darbo jėgos tyrimo apie pačių respondentų nurodomą užimtumo statusą (MAINSTAT), 15 m. amžiaus ir vyresni asmenys.

20 FRA (2014 m.).

21 *Fundación Secretariado Gitano* (ed.) (2009 m.).

1 lentelė. Dabartinė pagrindinė veikla devyniose ES valstybėse narėse, visi 16 m. ir vyresni romų namų ūkių gyventojai (proc.)^{a,b}

ES valstybė narė		Dirbantis	Bedarbis	Nedirba dėl ligos ar negalios	Dirba namų ūkyje	Pensininkas	Neaktyvus dėl kitų priežasčių (švietimas, karo tarnyba, kita)
BG	Moterys	16	59	(1)	6	16	3
	Vyrai	29	52	(1)	(0)	13	5
	Iš viso	23	55	1	3	14	4
CZ	Moterys	21	30	5	18	18	8
	Vyrai	37	35	3	(1)	16	8
	Iš viso	29	32	4	9	17	8
EL	Moterys	20	26	2	48	(1)	(2)
	Vyrai	67	25	4	(0)	(2)	(2)
	Iš viso	43	26	3	25	2	2
ES	Moterys	12	51	3	24	6	4
	Vyrai	21	63	5	(0)	6	5
	Iš viso	16	57	4	12	6	5
HR	Moterys	5	51	4	34	(1)	6
	Vyrai	11	74	3	(0)	(2)	8
	Iš viso	8	62	4	17	2	7
HU	Moterys	26	22	8	14	13	17
	Vyrai	45	24	5	(0)	16	9
	Iš viso	36	23	6	7	14	13
PT	Moterys	23	12	(1)	46	9	9
	Vyrai	44	22	(1)	(1)	15	18
	Iš viso	34	17	(1)	24	12	13
RO	Moterys	13	4	2	59	10	11
	Vyrai	42	6	4	22	13	13
	Iš viso	28	5	3	40	12	12
SK	Moterys	14	46	4	15	13	8
	Vyrai	26	50	4	(1)	11	8
	Iš viso	20	48	4	8	12	8
Iš viso (9 valstybės narės)	Moterys	16	32	3	28	12	8
	Vyrai	34	35	4	6	12	9
	Iš viso	25	34	4	17	12	8

Pastabos: ^a Iš visų romų namų ūkiuose gyvenančių vyresnių kaip 16 m. amžiaus asmenų (n=22 097); svertiniai rezultatai.

^b Rezultatai, pagrįsti nedideliu kiekiu atsakymų, statistiškai yra mažiau patikimi. Todėl rezultatai, pagrįsti 20-49 nesvertiniais liudijimais (iš viso grupėje) arba pagrįsti elementais, kuriuos sudaro mažiau kaip 20 nesvertinių liudijimų, pateikiami skliausteliuose. Rezultatai, pagrįsti mažiau kaip 20 nesvertinių liudijimų (iš viso grupėje), neskelbiami.

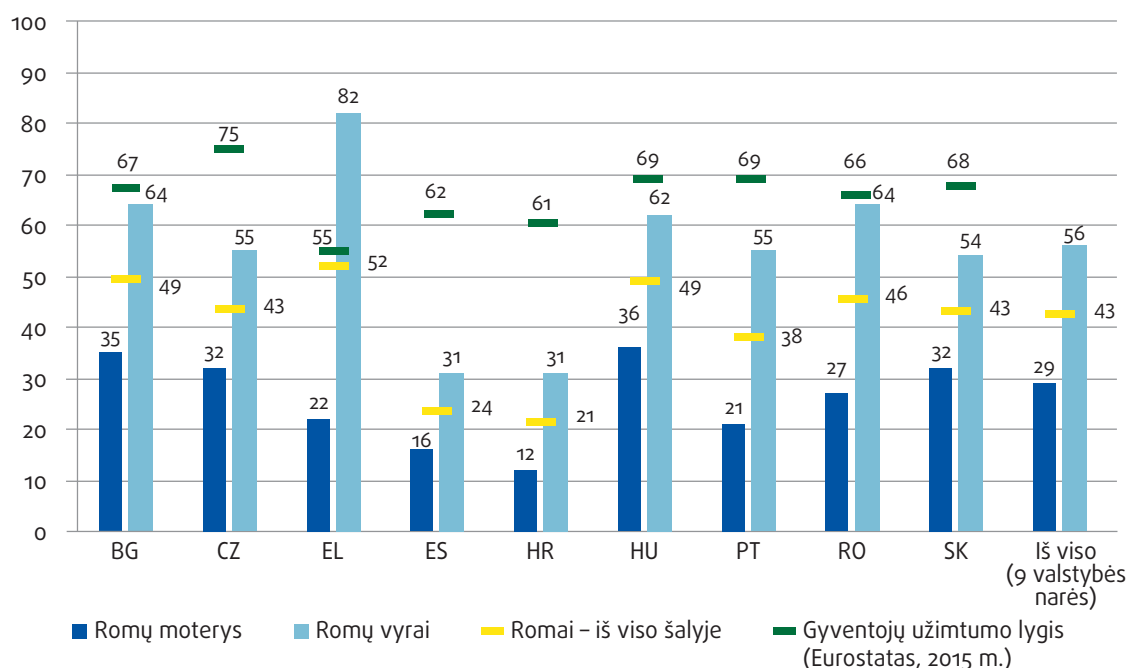
Šaltinis: FRA, EU-MIDIS II, 2016 m., romai

2.2.2. Apmokamas darbas

Terminas „apmokamas darbas“ taikomas asmenims, kurie apklausos metu buvo „dirbantys“ arba „savarankiškai dirbantys“,²² įskaitant asmenis, kurie per ankstesnes keturias savaites šiek tiek dirbo, kad užsidirbtų šiek tiek pinigų.²³ Tai bendrais bruožais nusakyta užimtumo lygio sąvoka, kurią Eurostatas naudoja „Europa 2020“ tikslams įvertinti.²⁴

Atsakymai į klausimą „ar per pastarąsias keturias savaites ką nors dirbo, kad užsidirbtų šiek tiek pinigų“ vidutiniškai aštuoniolika procentinių punktų padidina pačių respondentų nurodomą užimtumo lygį. Taigi bendras romų apmokamo darbo lygis devyniose ES valstybėse narėse, kuriose buvo atliekama apklausa, siekia 43 proc. (5 diagrama). Jis yra žymiai mažesnis už vidutinį ES 28 užimtumo lygį, kuris 2015 m. siekė 70 proc. Didžiausia apmokamą darbą

5 diagrama. 26–64 m. amžiaus romų moterų ir vyrų^a apmokamo darbo lygis, įskaitant dirbančius savarankiškai, dirbančius retkarčiais arba dirbusius per keturias ankstesnes savaites, palyginti su 2015 m. „Europa 2020“ užimtumo lygiu (Eurostatas),^b pagal valstybes nares (proc.)

Pastabos: ^a Iš visų romų namų ūkiuose gyvenančių 20–64 m. amžiaus asmenų (n=17 806); svertiniai rezultatai.

^b „Europa 2020“ užimtumo lygis, 2015 m.: Eurostatas, t2020_10 (atsiųysta 2016 09 13). Apskaičiuota 20–64 m. amžiaus dirbančių asmenų skaičių padalijus iš bendro šios amžiaus grupės gyventojų skaičiaus. Rodiklis pagrįstas TDO koncepcija, darbo jėgos tyrimu.

Šaltinis: FRA, EU-MIDIS II, 2016 m., romai

22 Asmenys, nemokamai dirbę šeimos versle, į šią sąvoką nebuvo įtraukti.

23 2011 m. romų apklausos metu nebuvo teiraujama apie „bet kokį apmokamą darbą per keturias pastarąsias savaites“, todėl tiesioginiai palyginimai su 2016 m. rezultatais neįmanomi.

24 Apskaičiuoto apmokamo darbo lygio negalima visiškai palyginti su TDO koncepcija pagrįstu Eurostato užimtumo lygiu, apimančiu dirbančius asmenis nuo 15 m. ar vyresnius, kurie per atitinkamą savaitę bent vieną valandą dirbo apmokamą, pelno duodantį arba šeimos pajamas papildantį darbą, arba asmenis, kurie per atitinkamą savaitę nedirbo, bet turėjo darbą arba verslą, kuriame laikinai nedirbo. Per romų apklausą nustatytas apmokamo darbo lygis pagrįstas namų ūkių registru ir respondentų klausimynu, kuriame patys respondentai nurodė dabartinę pagrindinę veiklą. Asmenys, nemokamai dirbę šeimos versle, nebuvo įtraukti. Respondentui nurodžius, kad yra „neaktyvus“ arba „negauna atlygio“, buvo klausiama, ar „per pastarąsias keturias savaites asmuo ką nors dirbo, kad užsidirbtų šiek tiek pinigų“. Šiuo klausimu taip pat buvo siekiama gauti informacijos apie neoficialų darbą ir smulkius darbus, kurie galimai prisideda prie šeimos pragyvenimo ir kai kuriems romų namų ūkiams gali būti ypač svarbūs.

dirbančių romų dalis yra Graikijoje (52 proc.), mažiausia – Kroatijoje (21 proc.). Visose šalyse pastebima žymi lyčių nelygybė. Didžiausi skirtumai nustatyti Graikijoje (apmokamą darbą dirba 22 proc. romų moterų ir 82 proc. romų vyrų) bei Rumunijoje (27 proc. moterų ir 64 proc. vyrų). Mažiausia lyčių nelygybė pastebėta Ispanijoje, kur apmokamą darbą per ankstesnes keturias savaites dirbo 16 proc. romų moterų ir 31 proc. romų vyrų.

Apmokamą darbą dirbančių romų dalis nuo bendros apmokamą darbą dirbančių gyventojų dalies mažiausiai atsilieka Graikijoje. Dirbančių romų vyrų dalis bendrus rodiklius netgi viršija. Viena vertus, iš dalies tai galima paaiškinti tuo, kad didelė dalis romų nurodo „dirbantys savarankiškai“ arba dirbantys retkarčiais. Tai pastebėta ir 2011 m. romų apklausoje. Kita vertus, aukštas apmokamo darbo lygis ir aukštas skurdo lygis (96 proc. romų Graikijoje) rodo, kad daug romų yra „skurstantys dirbantieji“ arba dažniausiai dirba prastai apmokamus darbus. Visose kitose šalyse romų apmokamo darbo lygis yra mažesnis nei apskritai

gyventojų apmokamo darbo lygis – tiek romų vyrų, tiek romų moterų atveju.

Apmokamą darbą dirbančių asmenų dalis žymiai skiriasi priklausomai nuo amžiaus (2 lentelė). Visose šalyse, kuriose vykdyta apklausa, nustatytos panašios tendencijos. Apmokamą darbą iš viso dirbo 48 proc. 25–54 m. amžiaus ir 38 proc. 20–24 m. amžiaus asmenų. Tačiau vyresnių žmonių padėtis žymiai prastesnė: apmokamą darbą vidutiniškai dirba tik 24 proc. 55–64 m. amžiaus romų, o tos pačios amžiaus grupės užimtumas ES 28 siekia 53 proc. Tik Portugalijoje (49 proc.) ir Graikijoje (48 proc.) apmokamą darbą dirbančių vyresnių kaip 55 m. amžiaus romų dalis nežymiai skiriasi nuo plačiosios visuomenės dalies, nors visose amžiaus grupėse šis lygis gerokai mažesnis negu numatyta strategijoje „Europa 2020“ (tikslas – 75 proc. dirbančių asmenų). Jaunų, 16–24 m. amžiaus romų padėtis taip pat bloga: apmokamą darbą vidutiniškai dirba tik 27 proc. romų, o visų tos pačios amžiaus grupės jaunų žmonių užimtumas ES 28 siekia 33 proc.

2 lentelė. 26–64 m. amžiaus romų apmokamo darbo lygis, įskaitant dirbančius savarankiškai, dirbančius retkarčiais arba dirbusius per keturias ankstesnes savaites, pagal amžiaus grupes ir šalis (proc.)^{a,b,c}

ES valstybė narė	20–24 m.	25–54 m.	55–64 m.	Iš viso 20–64 m.
BG	45	55	31	49
CZ	34	50	22	43
EL	45	55	48	52
ES	24	25	16	24
HR	22	22	(19)	21
HU	47	56	22	49
PT	28	37	49	38
RO	43	52	22	46
SK	35	48	23	43
Iš viso	38	48	24	43

Pastabos: ^a Iš visų romų namų ūkiuose gyvenančių 20–64 m. amžiaus asmenų (n=17 806); svertiniai rezultatai.

^b Pagrįsta namų ūkio klausimyne ir respondento klausimyne paties respondento nurodoma dabartine pagrindine veikla. Respondentui nurodžius, kad yra „neaktyvus“, buvo klausiama, ar „per pastarąsias keturias savaites ką nors dirbo, kad užsidirbtų šiek tiek pinigų“. Asmenys, nemokamai dirbę šeimos versle, įtraukti nebuvo.

^c Rezultatai, pagrįsti nedideliu kiekiu atsakymų, statistiškai yra mažiau patikimi. Todėl rezultatai, pagrįsti 20–49 nesvertiniais liudijimais (iš viso grupėje) arba pagrįsti elementais, kuriuos sudaro mažiau kaip 20 nesvertinių liudijimų, pateikiami skliausteliuose. Rezultatai, pagrįsti mažiau kaip 20 nesvertinių liudijimų (iš viso grupėje), neskelbiami.

Šaltinis: FRA, EU-MIDIS II, 2016 m., romai

2.2.3. Nesimokantys ir nedirbantys jauni žmonės

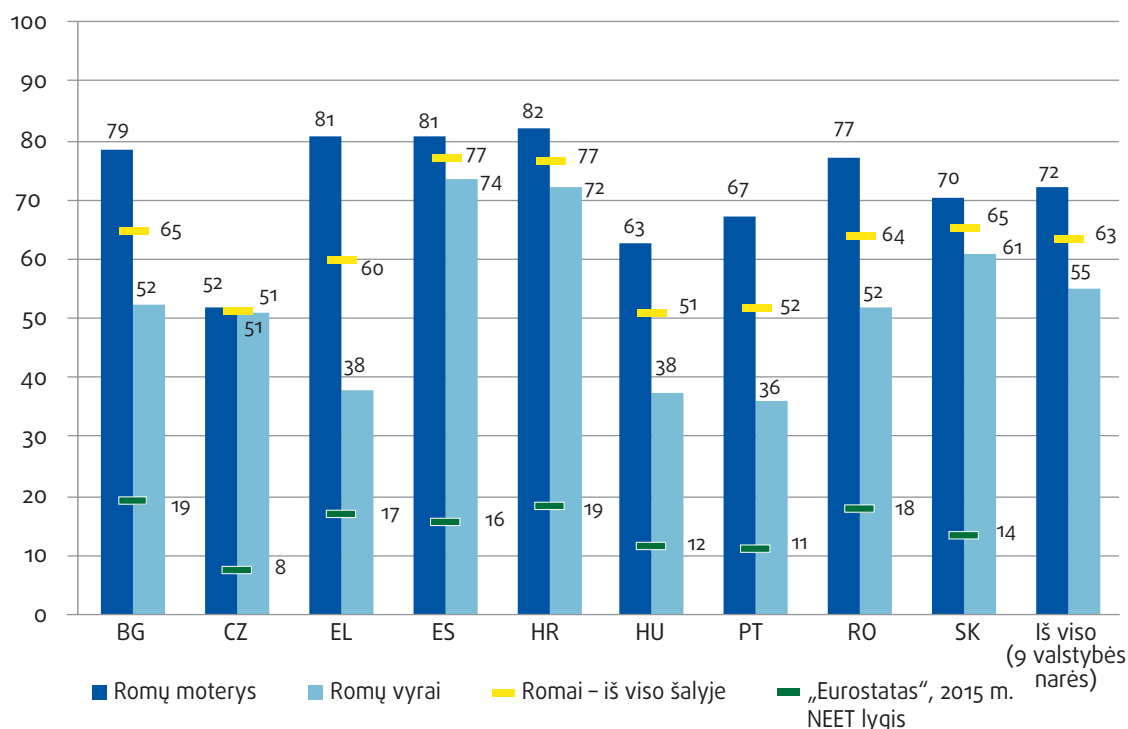
„Eurostatas“ kasmet skelbia nesimokančių ir nedirbančių (NEET) 15–24 m. žmonių skaičių. Tai svarbus rodiklis, atspindintis, kokia dalis jaunų žmonių turi ne aukštesnį kaip pagrindinį išsilavinimą ir nesimoko bei nedirba.

Panašus 16–24 m. amžiaus romų padėties rodiklis, sudarytas pagal EU-MIDIS II duomenis, rodo, kad nedirbančių, nesimokančių ar jokių kursų, kaip pagrindinės veiklos, nelankančių jaunų romų dalis vidutiniškai siekia 63 proc., o ES 28 plačiosios visuomenės tos pačios amžiaus grupės dalis siekia 12 proc.²⁵ Jaunų romų ir plačiosios visuomenės nelygybė ypač didelė Čekijoje, kur nedirbančių ir

nesimokančių romų dalis šešis kartus lenkia nedirbančių ir nesimokančių plačiosios visuomenės narių dalį (6 diagrama).

Rezultatai taip pat rodo didelę lyčių nelygybę. Devyniose šalyse, kuriose buvo atlikta apklausa, nedirba ir nesimoko vidutiniškai 72 proc. 16–24 m. romų moterų ir 55 proc. jaunų romų vyrų. Lyčių nelygybė didžiausia Graikijoje, Portugalijoje ir Vengrijoje. Graikijoje nedirba ir nesimoko vidutiniškai 81 proc. 16–24 m. romų moterų ir 38 proc. jaunų romų vyrų. Portugalijoje nedirbančių ir nesimokančių jaunų romų moterų dalis siekia 67 proc., jaunų romų vyrų – 36 proc. Vengrijoje nedirba ir nesimoko 63 proc. jaunų moterų ir 38 proc. jaunų vyrų.

6 diagrama. Jauni 16–24 m. amžiaus romai, kurie nedirba, nesimoko ir nelanko kursų, kaip pagrindinės veiklos, pagal ES valstybes nares (proc.)^{a,b,c}

Pastabos: ^a Iš visų romų namų ūkiuose gyvenančių 16–24 m. amžiaus asmenų (n=4 189); svartiniai rezultatai.

^b Pagrįsta namų ūkio klausimyne ir respondento klausimyne paties respondento nurodyta pagrindine dabartine veikla.

^c Eurostato NEET jaunimo lygis, 2015 m.: edat_lfse_20 (atsisiųsta 2016 10 13). N nedirbančių ir toliau nesimokančių 15–24 m. asmenų procentinė dalis, remiantis TDO koncepcija.

Šaltinis: FRA, EU-MIDIS II, 2016 m., romai; Eurostatas, NEET jaunimo lygis, 2015 m., plačioji visuomenė

²⁵ EU-MIDIS II duomenų ir Eurostato nedirbančio ir nesimokančio jaunimo lygio palyginamumas yra ribotas dėl apibrėžties ir amžiaus grupių skirtumo. Į vertinimą įtraukus 15 m. asmenis, nedirbančių ir nesimokančių asmenų dalis sumažėtų keliais procentiniais punktais. Eurostato NEET jaunimo lygis pagrįstas TDO koncepcija, kurioje kalbama apie darbą bent vieną valandą per ankstesnę savaitę, o per EU-MIDIS II buvo klausiami apie pačių respondentų nurodomą pagrindinę veiklą.

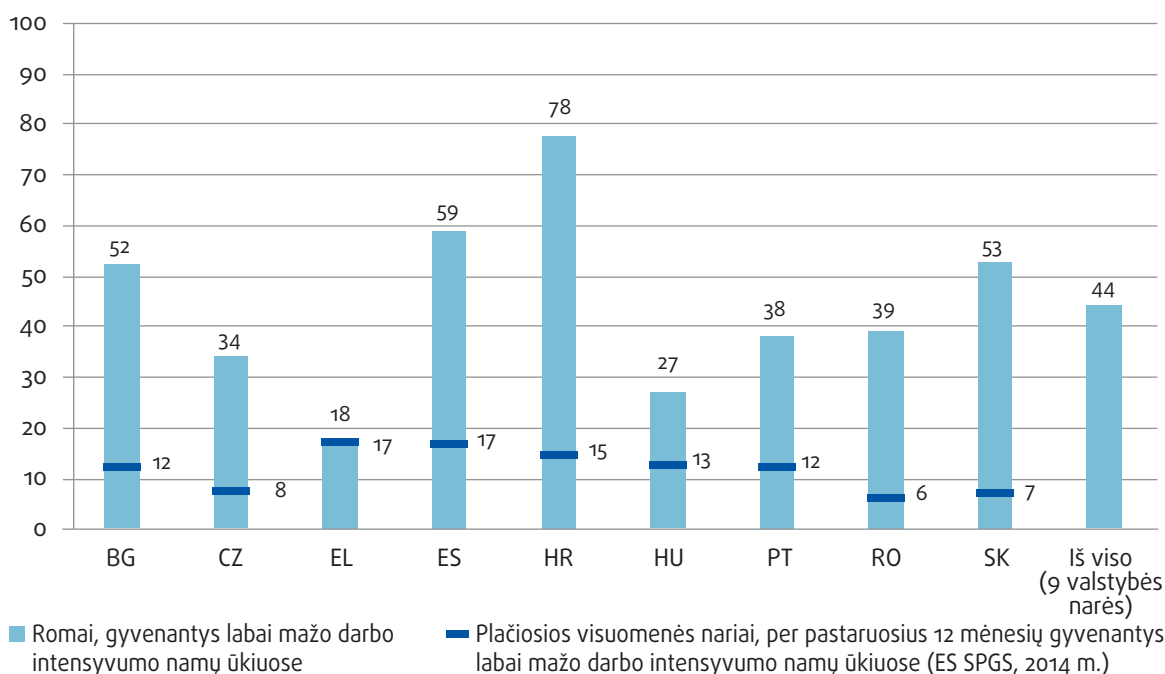
2.2.4. Mažas namų ūkių darbo intensyvumas

„Žmonės, patiriantys skurdo arba socialinės įtraukties riziką“ – pagrindinis socialinės įtraukties rodiklis. Strategijoje „Europa 2020“ nurodytas vienas iš jo elementų – „žmonės, gyvenantys labai mažo darbo intensyvumo namų ūkiuose“.

Darbo intensyvumas – tai šiuo metu dirbančių darbingo amžiaus (18–59 m., neskaitant 18–24 m. besimokančių asmenų) namų ūkio narių skaičiaus ir bendro darbingo amžiaus namų ūkio narių skaičiaus santykis. Darbo intensyvumas laikomas „žemu“, kai nesiekia 20 proc. namų ūkio potencialo.²⁶

Nepaisant riboto palyginamumo, visose apklaustose šalyse, išskyrus Graikiją, pastebėta didelė romų ir plačiosios visuomenės nelygybė (7 diagrama). Rezultatus apytiksliai derinant su 2014 m. Eurostato rodikliu, vidutiniškai 44 proc. romų gyvena mažo darbo intensyvumo namų ūkiuose. Remiantis šiuo rodikliu, mažo darbo intensyvumo namų ūkiuose gyvena 11 proc. ES 28 gyventojų. Mažiausias romų ir plačiosios visuomenės padėties skirtumas pastebimas Graikijoje (18 proc. palyginti su 17 proc.). Tai galima paaiškinti didele savarankiškai dirbančių romų procentine dalimi. Didžiausias skirtumas pastebimas Kroatijoje (78 proc. ir 15 proc.) bei Slovakijoje (53 proc. ir 15 proc.).

7 diagrama. 0–59 m. amžiaus romai, gyvenantys namų ūkiuose, kuriuose darbo intensyvumas šiuo metu yra mažas, pagal ES valstybes nares (proc.)^{a, b, c}

Pastabos: ^a Iš visų romų namų ūkiuose gyvenančių 0–59 m. amžiaus asmenų (n=33 785); svertiniai rezultatai.

^b Žmonėmis, gyvenančiais labai mažo darbo intensyvumo namų ūkiuose, vadinami bet kokio amžiaus (0–59 m.) žmonės, gyvenantys namų ūkiuose, kuriuose darbingo amžiaus (18–59 m.) nariai dirbo mažiau nei 20 proc. viso potencialaus darbo laiko (remiantis dabartiniu veiklos statusu).

^c Eurostato mažo darbo intensyvumo lygis, 2014 m.: ilc_lvh11 (atsisiųsta 2016 09 13). Žmonėmis, gyvenančiais labai mažo darbo intensyvumo namų ūkiuose, vadinami bet kokio amžiaus (0–59 m.) žmonės, gyvenantys namų ūkiuose, kuriuose darbingo amžiaus (18–59 m.) nariai per pastaruosius 12 mėnesių dirbo mažiau nei 20 proc. viso potencialaus darbo laiko.

Šaltinis: FRA, EU-MIDIS II, 2016 m., romai; Eurostatas, ES SPGS, 2014 m., plačioji visuomenė

²⁶ Palyginamumas su Eurostato nustatyto darbo intensyvumu yra ribotas. Eurostato nustatomas darbo intensyvumas vertinamas pagal darbingo amžiaus (18–59 m., neskaitant išlaikomų vaikų ir 18–24 m. jaunimo) namų ūkio narių per tiriamuosius pajamų metus dirbtų mėnesių skaičiaus ir bendro mėnesių, per kuriuos to paties namų ūkio nariai teoriškai galėjo dirbti, skaičiaus santykį. Asmenų, kurie nurodė dirbę ne visą darbo laiką, atveju dirbtų mėnesių (pagal atitinkamų pareigų visos darbo dienos ekvivalentą) skaičius apskaičiuojamas remiantis laikotarpiu, kurio metu vyko pokalbis, dirbtų valandų skaičiumi. Per EU-MIDIS II naudota samprata suteikia informacijos tik apie dabartinę situaciją, neatsižvelgiant į darbo dienos trukmę (visa darbo diena arba ne visa darbo diena), todėl gali būti nepakankamai įvertintas mažas darbo intensyvumas.

2.3. Švietimas

Teisė į mokslą saugoma visų ES valstybių narių ratifikavusios JT vaiko teisių konvencijos 28 straipsniu ir Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 14 straipsniu. ES valstybės narės privalo užtikrinti, kad visi vaikai galėtų naudotis vienodomis ugdymo, ypač privalomojo, galimybėmis. UNESCO duomenimis, asmenys, kurie nebaigę net privalomojo ugdymo kurso, susiduria su didele gyvenimo skurdo rizika, o jų galimybės ugdyti mokymosi įgūdžius ir visiškai išnaudoti savo pajėgumą yra ribotos.²⁷

2013 m. Tarybos rekomencijoje galimybė gauti išsilavinimą laikoma pagrindine temine sritimi. ES valstybės narėms rekomenduojama imtis veiksmingų priemonių romų berniukams ir mergaitėms užtikrinti vienodą požiūrį ir visavertes galimybes naudotis kokybiškais, įprastomis švietimo paslaugomis bei pasiekti, kad visi romų

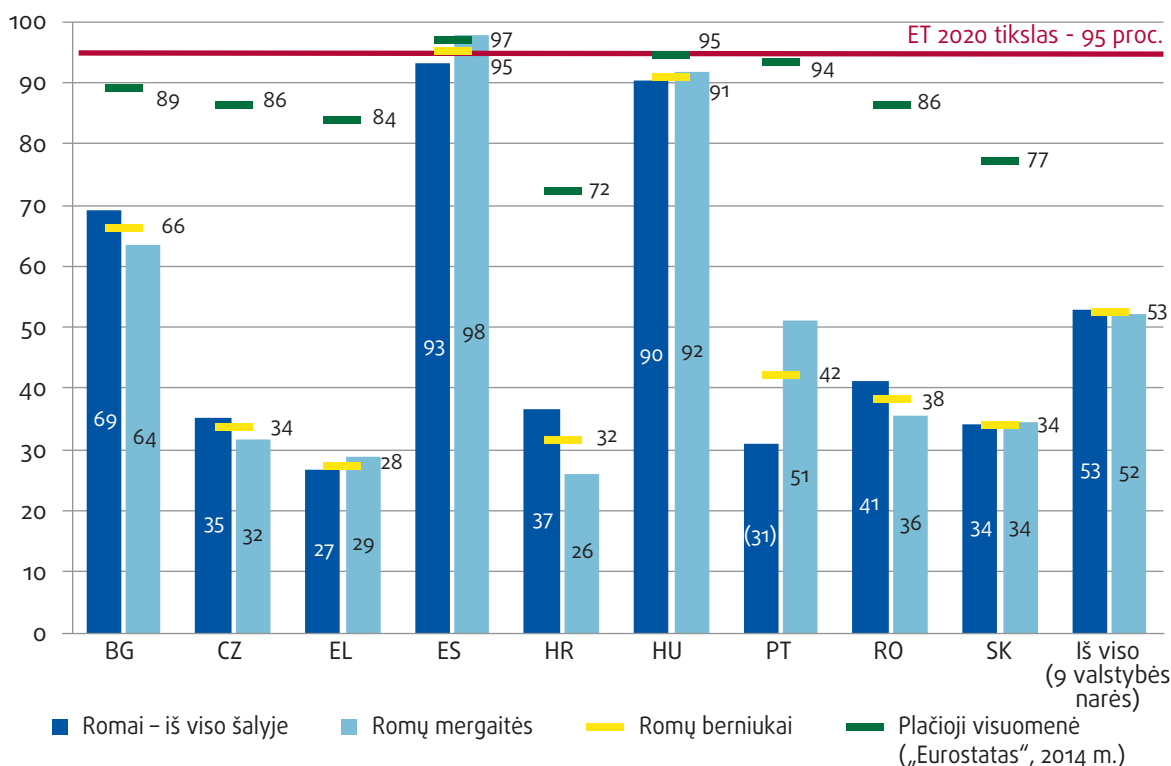
kilmės moksleiviai baigtų bent privalomojo ugdymo kursą. Šiame skyriuje pristatomi rodikliai atspindi pagrindines rekomencijoje siūlomas priemones.

2.3.1. Dalyvavimas švietime

Ikimokyklinis ugdymas

Ikimokyklinis ugdymas ir vystymasis yra svarbus veiksnys, lemiantis tolesnio gyvenimo galimybes. Siekiant nutraukti skurdo perdavimo iš kartos į kartą ciklą, romų vaikams būtina užtikrinti vienodas gyvenimo pradžios sąlygas, kokias turi ne romų kilmės bendraamžiai.²⁸ Europos bendradarbiavimo švietimo ir mokymo srityje strateginėje programoje „ET 2020“ pripažįstama ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros reikšmė sprendžiant socialinės įtraukties ir ekonominius uždavinius. Strategijoje nustatytas lyginamasis standartas – užtikrinti, kad ne

8 diagrama. Vaikai nuo ketverių metų amžiaus iki privalomo pradinio ugdymo pradžios amžiaus (pagal konkrečios šalies nuostatas), lankantys ikimokyklinio ugdymo įstaigą, pagal ES valstybes nares (proc.)^{a,b,c,d}

Pastabos: ^a Iš visų romų namų ūkiuose gyvenančių asmenų nuo ketverių metų amžiaus iki privalomo pradinio ugdymo pradžios amžiaus (pagal konkrečios šalies nuostatas) (n=1 776); svertiniai rezultatai.

^b Atsakydami į klausimą, respondantai nurodė informaciją apie visus vaikus, reguliariai lankančius viešąsias arba privačias vaikų priežiūros įstaigas (įskaitant vaikų darželius, ikimokyklinio ugdymo įstaigas ir t. t.).

^c Ikimokyklinio ugdymo amžiaus grupės skirtingose šalyse: 4–6 metai Bulgarijoje ir Kroatijoje; 4–5 metai visose kitose šalyse.²⁹ Amžius skaičiuojamas metais, todėl skaičiai neatspindi konkrečių atvejų, kai vaikai pradinį ugdymą pradeda anksčiau arba vėliau nei įprasta.

^d Eurostatas: „ET 2020“ tikslas – educ_uae_enra10 (atsisiųsta 2016 10 20), naudojant švietimo įstaigų registrų duomenis.

Šaltinis: FRA, EU-MIDIS II, 2016 m., romai; Eurostatas, 2014 m., plačioji visuomenė

27 UNESCO (2010 m.), p. 155

28 Pasaulio bankas (2012 m.)

29 Europos Komisija / EACEA / „Euridikė“ (2015 m.).

mažiau kaip 95 proc. vaikų nuo ketverių metų amžiaus iki privalomo pradinio ugdymo pradžios amžiaus lankyti ikimokyklinio ugdymo įstaigas.³⁰

EU-MIDIS II rezultatai rodo, kad iš devynių šalių, kuriose buvo atlikta apklausa, tik Ispanijos (95 proc.) ir Vengrijos (91 proc.) rodikliai priartėja prie „ET 2020“ tikslo (8 diagrama). Kitur (išskyrus Bulgariją, 66 proc.) ikimokyklinio ugdymo įstaigas lanko mažiau kaip pusė vaikų nuo ketverių metų amžiaus iki privalomo pradinio ugdymo pradžios amžiaus.

Palyginti su 2011 m. romų apklausos rezultatais, EU-MIDIS II apklausa rodo, kad dalyvavimo lygis išaugo visose šalyse, išskyrus Portugaliją ir Rumuniją. Vis dėlto šis lygis nesiekia 2020 m. ES ikimokyklinio ugdymo lyginamojo standarto bei atsilieka nuo plačiosios visuomenės lygio.

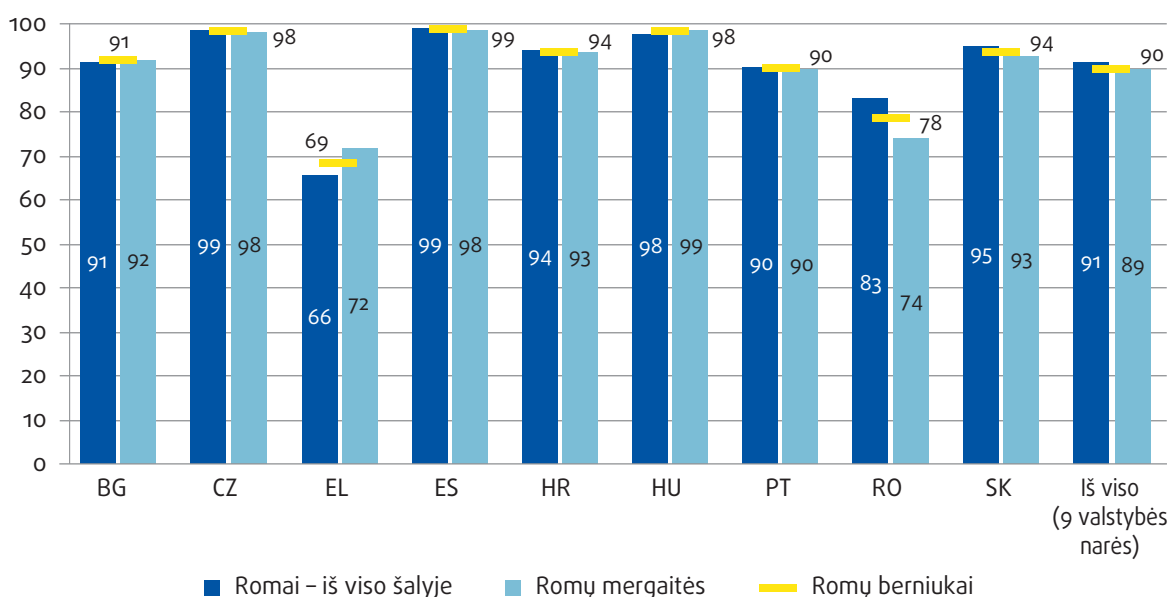
Privalomojo mokyklinio amžiaus ugdymas

Visi privalomojo mokyklinio amžiaus vaikai pagal įstatymus privalo lankyti mokyklą. Trijose iš devynių šalių

beveik visi mokyti privalantys (turintys lankyti ikimokyklinio, pradinio, pagrindinio ar vidurinio ugdymo įstaigas) vaikai lanko mokyklą – 99 proc. Ispanijoje, 98 proc. Čekijoje ir 98 proc. Vengrijoje (9 diagrama). Rumunijoje mokyklą lankančių privalomojo mokyklinio amžiaus romų vaikų dalis siekia 77 proc., Graikijoje – 69 proc. Palyginti su 2011 m. romų apklausa, EU-MIDIS II rezultatai rodo, kad mokyklą lankančių privalomojo mokyklinio amžiaus vaikų dalis išaugo daugelyje šalių, išskyrus Rumuniją ir Slovakiją, kur didelių pokyčių nepastebėta. Kroatijoje 2011 m. romų apklausa nebuvo vykdoma. EU-MIDIS II duomenimis, šioje šalyje mokyklą lankančių privalomojo mokyklinio amžiaus romų vaikų dalis lenkia bendrą šalių, kuriose buvo vykdoma apklausa, vidurkį (94 proc.)

Vis dėlto 9 diagrama nurodomas dalyvavimo lygis padėties visapusiškai neatspindi. Vaikams svarbu ne tik „dalyvauti“ privalomame ugdyme, bet ir lankyti jų amžių atitinkančio lygio mokyklą. 3 lentelė rodo, kad taip yra ne visose šalyse, kuriose vykdyta apklausa.

9 diagrama. Švietime dalyvaujantys privalomojo mokyklinio amžiaus (pagal konkrečios šalies nuostatas) vaikai, pagal ES valstybes nares (proc.)^{a,b}

Pastabos: ^a Iš visų romų ūkiuose gyvenančių privalomojo mokyklinio amžiaus asmenų (n=7 364); svertiniai rezultatai.

^b 2015/2016 mokslo metams taikomas privalomasis mokyklinis amžius skirtingose šalyse: privalomojo mokyklinio amžiaus pradžia (metais) – 7 (BG), 6 (CZ, ES, HR, PT, RO, SK) ir 5 (EL, HU); privalomojo mokyklinio amžiaus pabaiga – 17 (PT), 16 (RO), 15 (BG, ES, HU, SK) ir 14 (CZ, EL, HR) (Šaltinis: Europos Komisija / EACEA / „Euridikė“ (2015 m.). Amžius skaičiuojamas metais, todėl skaičiai neatspindi konkrečių atvejų, kai vaikai pradinį ugdymą pradeda anksčiau arba vėliau nei įprasta.

Šaltinis: FRA, EU-MIDIS II, 2016 m., romai

3 lentelė. Romų dalyvavimas atitinkamo lygio ugdyme, palyginti su plačiąja visuomene, pagal amžiaus grupę ir ES valstybes nares (proc.)^{a,b}

ES valstybė narė	Amžius ^c	Ugdymo lygis (ISCED, 2011 m.) ^a	Romai			Plačioji visuomenė	
			Grynasis dalyvavimo lygis ^d	Bendras dalyvavimo lygis ^e	Nedalyvauja jokio lygio ugdyme	Grynasis dalyvavimo lygis	Bendras dalyvavimo lygis
BG	7-14	ISCED1+2	89	93	7	88	95
	15-18	ISCED3	40	57	43	83	87
	19-24	ISCED4+	-	-	97	37	41
CZ	6-14	ISCED1+2	89	98	(2)	86	93
	15-18	ISCED3	45	67	33	81	96
	19-24	ISCED4+	-	-	93	35	47
EL	6-14	ISCED1+2	69	73	27	95	95
	15-17	ISCED3	(9)	21	79	88	94
	18-24	ISCED4+	-	-	97	36	43
ES	6-14	ISCED1+2	89	99	(1)	95	95
	15-17	ISCED3	20	44	56	78	94
	18-24	ISCED4+	-	6	94	34	51
HR	7-14	ISCED1+2	95	97	(3)	89	92
	15-18	ISCED3	35	47	53	86	90
	18-24	ISCED4+	-	-	94	40	51
HU	6-13	ISCED1+2	86	99	(1)	77	88
	14-18	ISCED3	28	59	41	72	93
	18-24	ISCED4+	-	7	93	35	55
PT	6-14	ISCED1+2	88	97	(3)	94	95
	15-17	ISCED3	(20)	74	26	74	100
	18-24	ISCED4+	-	-	96	28	45
RO	6-14	ISCED1+2	77	85	15	85	89
	15-18	ISCED3	22	34	66	80	87
	19-24	ISCED4+	-	-	97	32	36
SK	6-14	ISCED1+2	90	94	6	83	88
	15-18	ISCED3	33	58	42	74	91
	18-24	ISCED4+	-	6	94	33	50
Iš viso (9 valstybės narės)		ISCED1+2	86	93	7	90	93
		ISCED3	30	52	48	79	92
		ISCED4+	2	5	95	34	47

Pastabos: ^a Romai: iš visų romų namų ūkiuose gyvenančių asmenų, priklausančių šalyje nustatyta amžiaus grupei (nuo 6 iki ne daugiau kaip 24 m.) pagal tam tikrą ugdymo lygį (2011 m. ISCED, taikomas 2015–2016 mokslo metams)³¹ (pradinis ugdymas: n=6 195; vidurinis ugdymas: n=2 865; mokymas turintis vidurinę išsilavinimą: n=3 651).

^b Plačioji visuomenė: skaičiavimas pagrįstas Eurostato duomenimis. Bendras atitinkamo ugdymo lygio vaikų, lankančių to ugdymo lygio įstaigas [educ_uoe_enrpo5, educ_uoe_enrso2, educ_uoe_enrso5, educ_uoe_enrso8, educ_uoe_enrto2], skaičius ir bendras atitinkamo ugdymo lygio amžiaus vaikų skaičius [demo_pjan], visa medžiaga atsisiųsta 2016 10 19.

^c Rezultatai, pagrįsti nedideliu kiekiu atsakymų, statistškai yra mažiau patikimi. Todėl rezultatai, pagrįsti 20–49 nesvertiniais liudijimais (iš viso grupėje) arba pagrįsti elementais, kuriuos sudaro mažiau kaip 20 nesvertinių liudijimų, pateikiami skliausteliuose. Rezultatai, pagrįsti mažiau kaip 20 nesvertinių liudijimų (iš viso grupėje), neskelbiami.

^d Per EU-MIDIS II nebuvo teiraujama gimimo datos – buvo įrašytas amžius pokalbio dieną.

^e Grynasis dalyvavimo lygis: atitinkamo amžiaus vaikų, lankančių jų amžių atitinkančio lygio mokyklą, dalis (iš visų to amžiaus vaikų). Grynasis romų dalyvavimo lygis aukštesniojo ir aukštojo mokslo įstaigose visose šalyse pagrįstas mažiau nei 20 liudijimų. Todėl pateikiama tik bendra visų šalių vertė, nors ji taip pat pagrįsta mažu skaičiumi liudijimų.

^f Bendras dalyvavimo lygis: atitinkamo amžiaus vaikų, lankančių bet kurio lygio mokyklą, dalis (iš visų to amžiaus vaikų).

^g Skaičiavimas, pagrįstas 2014 m. Eurostato duomenimis.

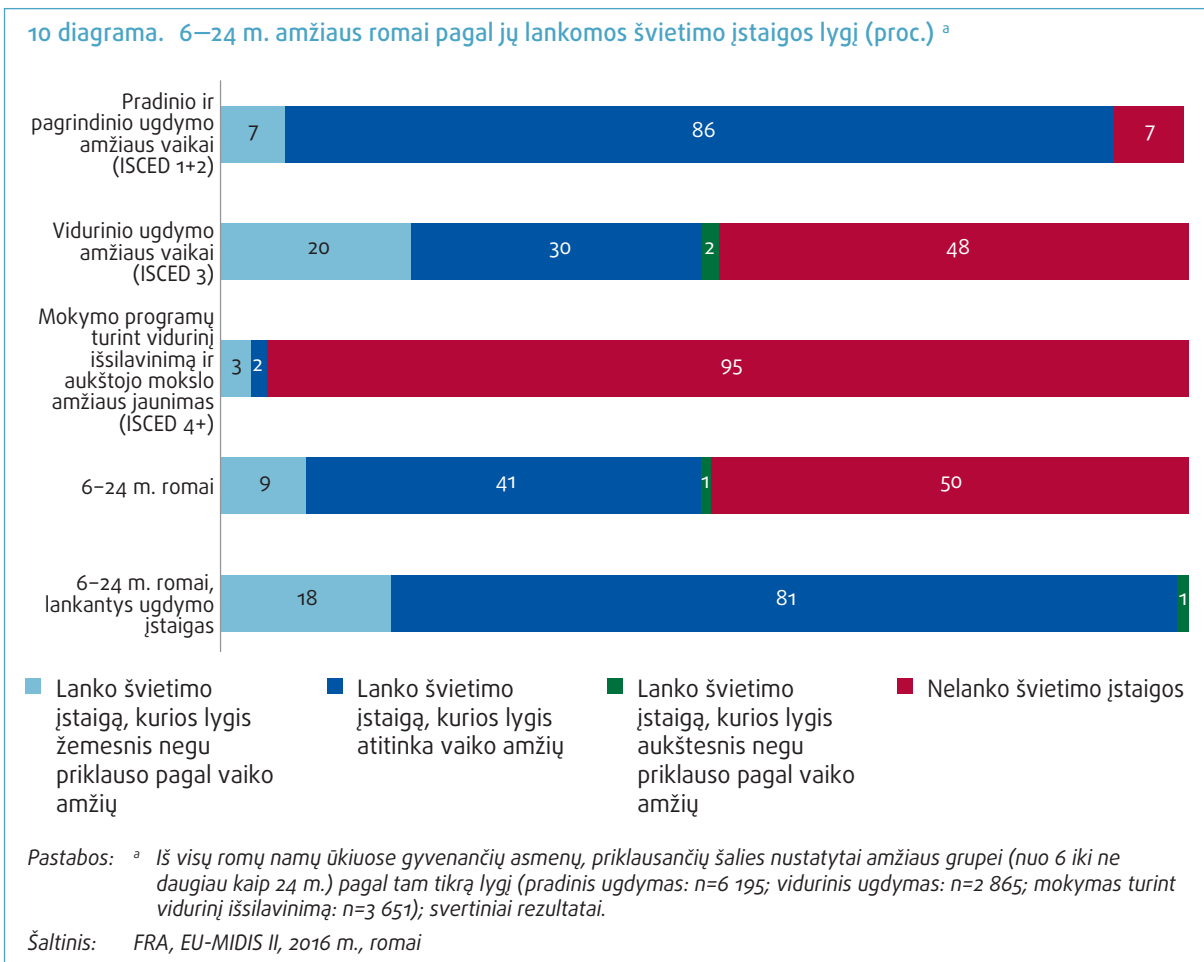
^h Švietimo lygiai, pagrįsti 2011 m. UNESCO Tarptautiniu standartizuotu švietimo klasifikatoriumi (ISCED), skirtu supaprastinti skirtingų šalių švietimo statistikos ir rodiklių lyginimą naudojant vienodus apibrėžimus, dėl kurių susitarta tarptautiniu mastu.

Šaltinis: FRA, EU-MIDIS II, 2016 m., romai; Eurostatas, 2014 m., plačioji visuomenė

31 Europos Komisija / EACEA / „Euridike“ (2015 m.).

Jeigu vaikai lanko jų amžiaus neatitinkančio lygio mokyklas – kokio lygio švietimo įstaigas jie lanko? **10 diagramoje** pateikti duomenys rodo, kad pusė 6–24 m. romų nelanko mokyklos. Iš lankančiųjų vos 1 proc. lanko mokyklą, kurios lygis aukštesnis negu priklausytų pagal

jų amžių. 18 proc. lanko švietimo įstaigas, kurių lygis žemesnis negu priklausytų pagal jų amžių, – dėl to, kad kartojo kursą, mokyklą pradėjo lankyti vėliau arba dėl abiejų priežasčių. Ši dalis didžiausia vidurinio ugdymo amžiaus romų grupėje (20 proc.).

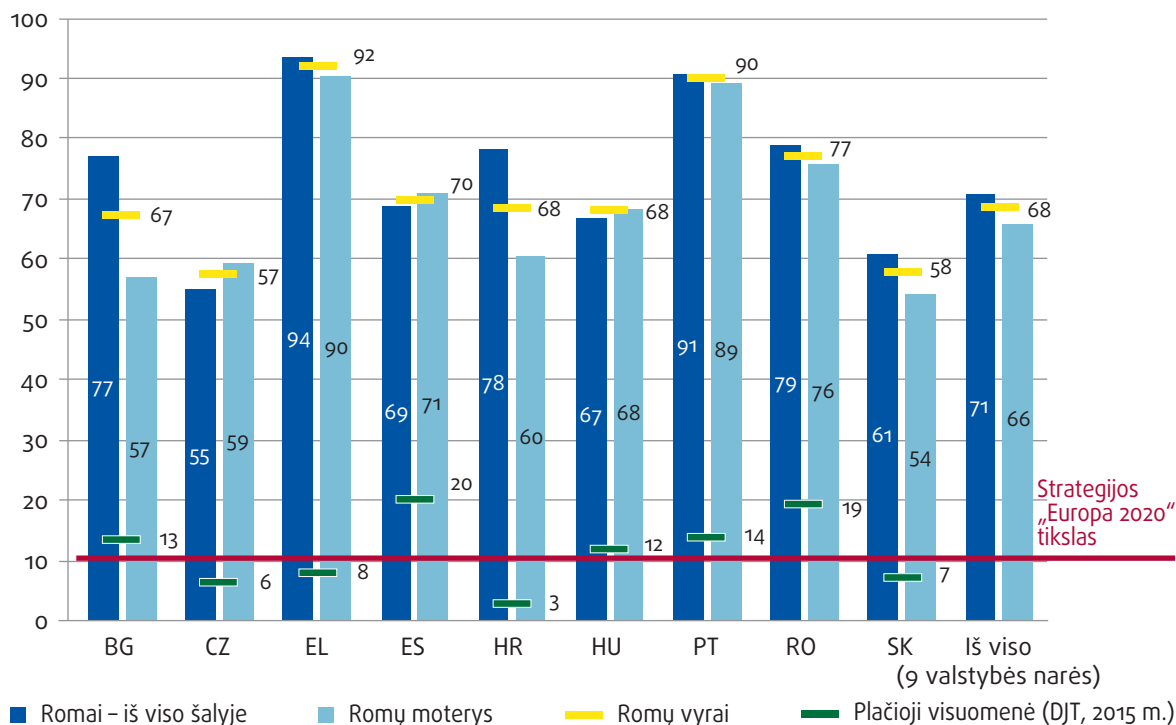

Švietimo ir mokymo įstaigų nebaigę asmenys

Švietimo ir mokymo įstaigų nebaigusiais asmenimis vadinami „18–24 m. asmenys, kurie turi ne aukštesnį kaip pagrindinį išsilavinimą ir nelanko aukštesnio lygio švietimo ar mokymo įstaigų“.³² Pagrindinis strategijos „Europa 2020“ tikslas – švietimo ir mokymo įstaigų nebaigusių asmenų dalį sumažinti iki mažiau nei 10 proc. Apklausos rezultatai rodo, kad šis tikslas iki 2020 m. romų atveju gali būti nepasiektas visose šalyse, kuriose buvo vykdoma apklausa (**11 diagrama**).

32 Žr. šiai temai skirtą Komisijos tinklalapį.

11 diagrama. Švietimo ir mokymo įstaigų nebaigę asmenys,^d 18–24 m. amžiaus, pagal ES valstybes nares (proc.)^{a,b,c}

Pastabos: ^a Iš visų romų namų ūkiuose gyvenančių 18–24 m. amžiaus asmenų (n=4 152); svertiniai rezultatai.

^b Remiantis namų ūkių klausimynu. Naudota ta pati apibrėžtis kaip ir plačiosios visuomenės atveju, taikant išimtį dalyvavimui neformalajame švietime ar mokyme. EU-MIDIS II to klausimo nebuvo, skirtingai nei Eurostato plačiosios visuomenės tyrime.

^c Eurostato lygis, 2015 m.: edat_lfse_14 (atsisiųsta 2016 09 12). 18–24 m. asmenų, kurie turi ne aukštesnį kaip pagrindinį išsilavinimą ir nelanko aukštesnio lygio švietimo ar mokymo įstaigų, procentinė dalis.

^d Švietimo ir mokymo įstaigų nebaigę asmenys – tai 18–24 m. asmenų, kurie turi ne aukštesnį kaip pagrindinį išsilavinimą (2011 m. ISCED 0, 1 arba 2 lygio) ir nelanko aukštesnio lygio švietimo ar mokymo įstaigų, procentinė dalis. Lyginant su Eurostato apibrėžtimi, esama skirtumų. Eurostatas įtraukia asmenis, kurie keturių savaitių laikotarpiu iki DJT nesimoko ir nestudijuoja (nei formaliojo, nei neformaliojo švietimo įstaigose). Per EU-MIDIS II buvo klausiama apie „mokyklos arba profesinio mokymo įstaigos lankymą šiuo metu“, neišskiriant klausimo dėl neformaliojo švietimo.

Šaltinis: FRA, EU-MIDIS II, 2016 m., romai; Eurostatas, DJT, 2015 m., plačioji visuomenė

2.3.2. Segregacija švietimo srityje

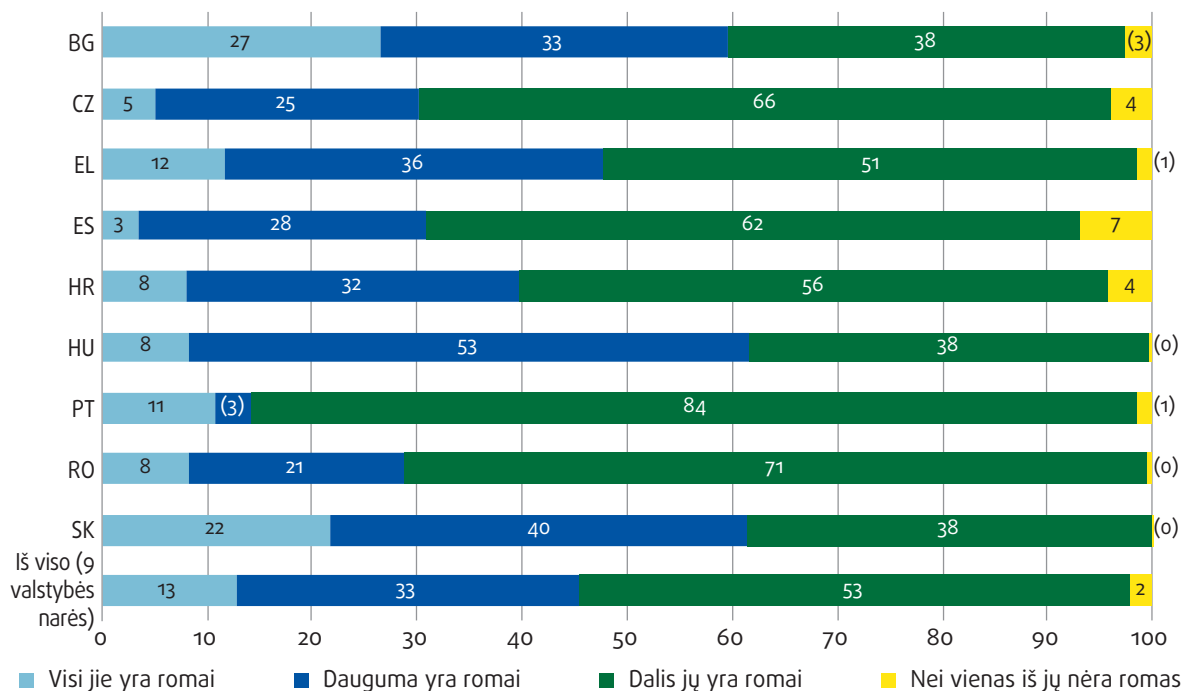
2013 m. Tarybos rekomendacijoje reikalaujama panaikinti segregaciją mokyklose. Oficialių statistinių duomenų apie segregaciją mokyklose nėra. Todėl EU-MIDIS II metu respondentų buvo paprašyta įvertinti, kokią jų namų ūkiuose gyvenančių vaikų bendramokslų (klasėje arba mokykloje) dalį sudaro romų vaikai. Tai leido nustatyti netiesioginius rodiklius, pagal kuriuos vertinamas segregacijos ugdymo įstaigose lygis. Rezultatai rodo, kad romų vaikų, lankančių mokyklas, kuriose visi moksleiviai yra romai, dalis svyruoja nuo 27 proc. (Bulgarijoje) iki 3 proc. (Ispanijoje) (12 diagrama). Tokias mokyklas lankančių vaikų dalis 10 proc. nesiekia Čekijoje (5 proc.) bei Kroatijoje, Vengrijoje ir Rumunijoje (po 8 proc.). Slovakijoje (62 proc.), Vengrijoje (61 proc.) ir Bulgarijoje (60 proc.) didžioji dalis romų vaikų lanko mokyklas, kuriose visi arba dauguma moksleivių yra romai. Reikia atkreipti dėmesį, kad mokyklą lankančių vaikų etninė sudėtis (vienos

konkrečios etninės grupės vaikų vyravimas) gali atspindėti teritorijos, kurioje įsikūrusi mokykla, demografiją.

Segregacijos klasėse padėtis panaši į segregacijos mokyklose padėtį. Klases, kuriose „visi bendraklasiai yra romai“, lankančių romų vaikų dalis svyruoja nuo 29 proc. Bulgarijoje iki 4 proc. Ispanijoje. Klases, kuriose „dauguma“ moksleivių yra romai, laikomos segreguotomis. Pagal šį vertinimą, segreguotas klases lankančių vaikų dalis svyruoja nuo 63 proc. Slovakijoje iki 19 proc. Portugalijoje.³³

33 Galimybės palyginti su 2011 m. romų apklausos rezultatais yra ribotos, nes 2011 m. apklausos atsakymų kategorijos buvo tokios: „visi yra romai“, „dauguma yra romai“, „romų nėra“ arba „įvairiai“. Kadangi kategoriją „įvairiai“ vertinti buvo sudėtinga, 2016 m. apklausoje jos buvo atsisakyta.

12 diagrama. Segregacija mokyklose – 6–15 m. amžiaus romų vaikų koncentracija mokykloje, pagal ES valstybes nares (proc.)^{a,b,c}

Pastabos: ^a Iš visų romų namų ūkiuose gyvenančių 6–15 m. amžiaus besimokančių asmenų (n=6 518); svertiniai rezultatai.

^b Atsakydami į klausimą, respondentai pateikė informaciją apie visus besimokančius 6–15 m. vaikus: „Dabar pagalvokite apie mokyklą, kurią lanko [VARDAS]. Kiek bendramokslų yra romų tautybės: visi, dauguma, tam tikra dalis ar nei vienas?“

^c Rezultatai, pagrįsti nedideliu kiekiu atsakymų, statistiškai yra mažiau patikimi. Todėl rezultatai, pagrįsti 20–49 nesvertiniais liudijimais (iš viso grupėje) arba pagrįsti elementais, kuriuos sudaro mažiau kaip 20 nesvertinių liudijimų, pateikiami skliausteliuose. Rezultatai, pagrįsti mažiau kaip 20 nesvertinių liudijimų (iš viso grupėje), neskelbiami.

Šaltinis: FRA, EU-MIDIS II, 2016 m., romai

Romų vaikų nukreipimas į specialiojo ugdymo mokyklas yra tam tikra švietimo segregacijos forma. Kaip paaiškinta klausimyne, „specialiojo ugdymo mokykla“ vadinama mokykla, skirta specialių poreikių turintiems vaikams. Šis terminas gali būti taikomas mokykloms, kuriose ugdomi mokymosi problemų, fizinių negalių, vystymosi sutrikimų ar elgesio problemų turintys vaikai. 2013 m. Tarybos rekomendacijoje nurodyta atsisakyti praktikos nepagrįstai nukreipti romų moksleivius į tokias mokyklas. Ši praktika ypač paplitusi Čekijoje ir Slovakijoje: 2016 m. 16 proc. (Čekijoje) ir 18 proc. (Slovakijoje) 6–15 m. besimokančių romų vaikų lankė specializuotas mokyklas. Šiose dviejose šalyse dar 2011 m. specializuotas mokyklas lankančių vaikų dalis buvo didžiausia. Per 2011 m. romų apklausą teirautasi, ar vaikas *kada nors* (net jeigu laikotarpis buvo trumpas) yra lankęs specializuotą mokyklą ar klasę, kurioje didžioji dalis moksleivių buvo romai. Per EU-MIDIS II buvo klausiama apie *dabartinį* specializuotų mokyklų lankymą. Nors tiesiogiai šių duomenų palyginti negalima, 2016 m. rezultatai aiškiai rodo nepakankamą pažangą.³⁴

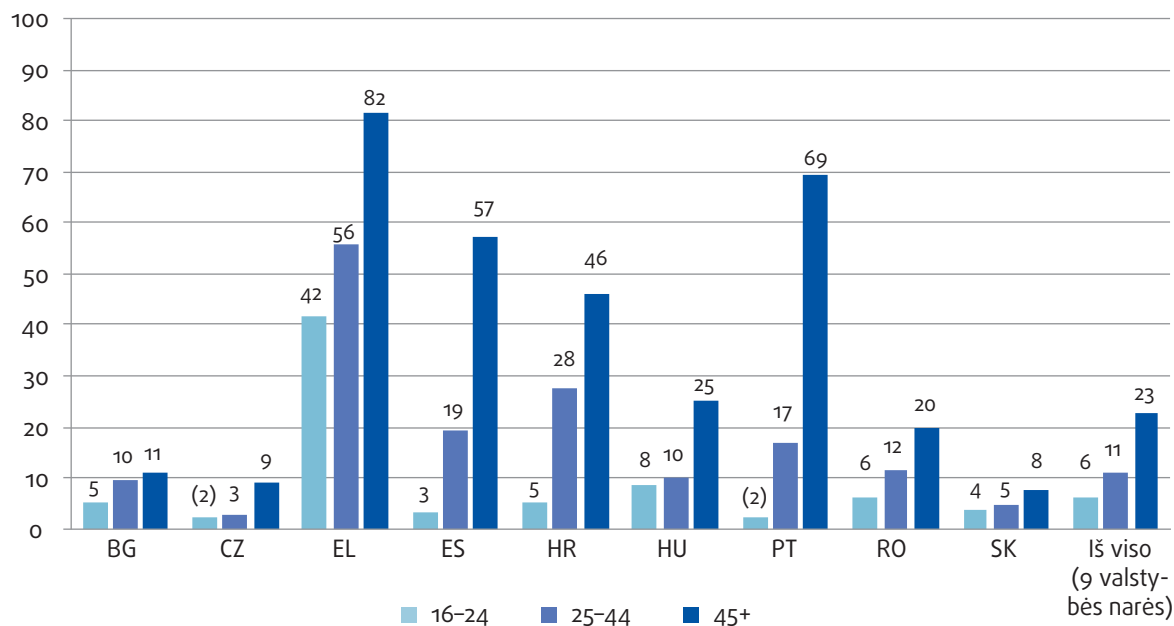
34 Šis klausimas buvo užduotas tik Bulgarijoje, Kroatijoje, Čekijoje, Graikijoje, Vengrijoje, Rumunijoje ir Slovakijoje.

2.3.3. Išsilavinimo lygis

Neįgytas joks formalusis išsilavinimas

EU-MIDIS II rezultatai rodo, kad romų visuomenės išsilavinimo lygis ir toliau lieka žemas. Didžiausia dalis romų (visų trijų amžiaus grupių), neturinčių jokio formaliojo išsilavinimo, nustatyta Graikijoje (13 diagrama). Formaliojo išsilavinimo neturi ir didelė dalis Portugalijoje, Ispanijoje bei Kroatijoje gyvenančių romų. Čekijoje, Slovakijoje ir Bulgarijoje ši dalis yra maža.

13 diagrama. Romai, neįgiję jokio lygio formaliojo išsilavinimo (ISCED 0), pagal amžiaus grupę ir pagal ES valstybes nares (proc.)^{a,b,c,d}

Pastabos: ^a Iš visų romų namų ūkiuose gyvenančių 16 m. amžiaus ir vyresnių asmenų (n=21 896); svertiniai rezultatai.

^b Respondentai nurodė kiekvieno 16 m. amžiaus ir vyresnio asmens padėtį atsakydami į šį klausimą: „Koks yra aukščiausias [VARDO] įgytas išsilavinimas?“

^c Naudota 2011 m. ISCED klasifikacija.

^d Rezultatai, pagrįsti nedideliu kiekiu atsakymų, statistiškai yra mažiau patikimi. Todėl rezultatai, pagrįsti 20–49 nesvertiniais liudijimais (iš viso grupėje) arba pagrįsti elementais, kuriuos sudaro mažiau kaip 20 nesvertinių liudijimų, pateikiami skliausteliuose. Rezultatai, pagrįsti mažiau kaip 20 nesvertinių liudijimų (iš viso grupėje), neskelbiami.

Šaltinis: FRA, EU-MIDIS II, 2016 m., romai

2.4. Sveikata

2014 m. kovą priimta trečioji daugiametė Sąjungos veiksmų sveikatos srityje programa³⁵ 2014–2020 m. laikotarpiui. Joje akcentuojamas sveikatos ir ekonomikos klestėjimo ryšys, nes sveikata turi poveikio ekonominiams rezultatams. 2013 m. Tarybos rekomendacijoje raginama imtis veiksmingų priemonių romams užtikrinti vienodas galimybes gauti visuotinai prieinamas sveikatos priežiūros paslaugas.

2.4.1. Sveikatos draudimo aprėptis ir nepatenkinti medicinos priežiūros poreikiai

Galimybė gauti sveikatos draudimą yra svarbus veiksnys, lemiantis galimybę naudotis sveikatos priežiūros sistemomis ir pabrėžiamas 2013 m. Tarybos rekomendacijoje. Draudimas taip pat įtrauktas į ES sveikatos rodiklių grupę

(76 rodiklis).³⁶ Per EU-MIDIS II respondentų buvo klausama, ar atitinkama nacionalinė pagrindinio draudimo sistema šiuo metu padengia jų sveikatos priežiūros išlaidas. Taip pat buvo klausama, ar respondentai turi kokią nors papildomą sveikatos draudimą.

Rezultatai rodo, kad 95–98 proc. romų Ispanijoje, Portugalijoje ir Slovakijoje yra apdrausti pagal nacionalinę pagrindinio draudimo sistemą arba turi papildomą draudimą (14 diagrama). Bulgarijoje taip apdrausti tik 45 proc., o Rumunijoje – 54 proc. romų.

Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (EBPO) duomenimis,³⁷ plačiojoje visuomenėje sveikatos draudimo aprėptis svyruoja nuo 94 iki 100 proc. Čekijoje, Vengrijoje, Portugalijoje, Slovakijoje ir Ispanijoje. Graikijoje nacionalinį arba privatų sveikatos draudimą turi 86 proc. plačiosios visuomenės.³⁸

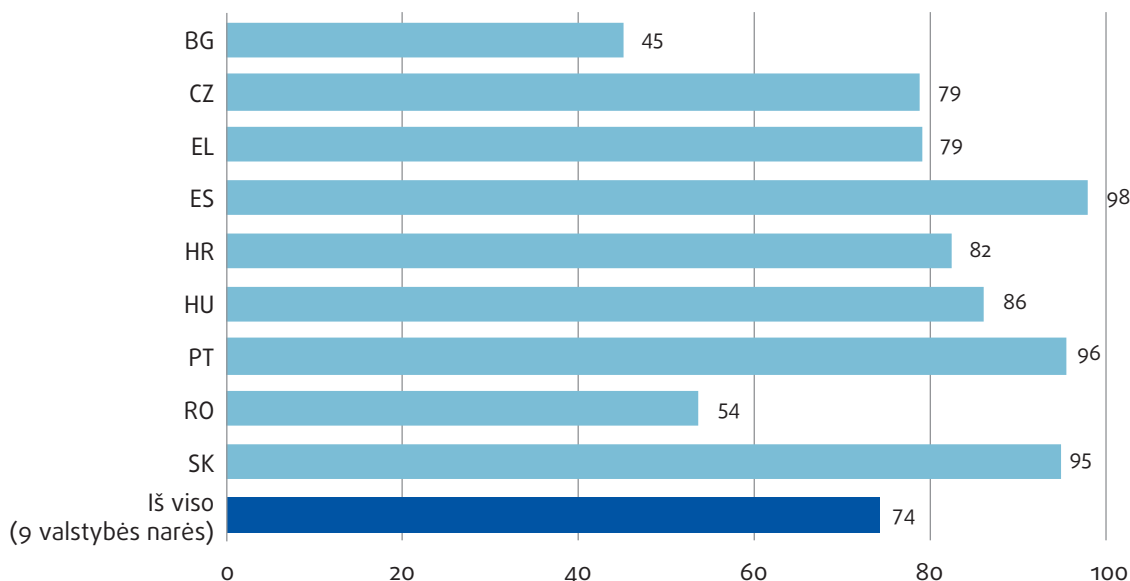
³⁶ Žr. rodikliams skirtą Europos Komisijos tinklalapį.

³⁷ Eurostatas duomenų apie sveikatos draudimo aprėptį ES nepateikia.

³⁸ Žr. sveikatos būklės statistiniams duomenims skirtą EBPO tinklalapį.

³⁵ Daugiau informacijos žr. programai skirtame Komisijos tinklalapyje.

14 diagrama. 16 m. amžiaus ir vyresni romai, kurie nurodė turintys nacionalinį pagrindinį sveikatos draudimą ir (arba) papildomą draudimą, pagal ES valstybes nares (proc.)^{a,b}

Pastabos: ^a Iš visų romų respondentų (n=7 826), išskyrus tuos, kurie atsisakė pateikti atsakymus; svirtiniai rezultatai.

^b Apklausos klausimas: „Ar [NACIONALINĖ PAGRINDINIO SVEIKATOS DRAUDIMO SISTEMA] šiuo metu padengia jūsų sveikatos priežiūros išlaidas? Ar turite kokį nors papildomą sveikatos draudimą?“

Šaltinis: FRA, EU-MIDIS II, 2016 m., romai

Palyginus 2011 m. romų apklausos ir dabartinės apklausos duomenis, sveikatos draudimą turinčių romų dalis skiriasi nežymiai. Bulgarijoje ir Rumunijoje draudimo aprėpties lygis ir toliau išlieka žemiausias.³⁹

Per apklausą taip pat teirautasi, ar respondentams per ankstesnius 12 mėnesių reikėjo pasitikrinti sveikatą ar gydytis; jei taip, ar jie sveikatą pasitikrino ar gydėsi; ir, jeigu ne, kokios buvo to priežastys. Skirtingose šalyse nuo 1 iki 7 proc. respondentų nurodė, kad jiems buvo neįmanoma gauti reikiamą priežiūrą ar gydymą. Čekijos, Vengrijos, Portugalijos ir Ispanijos rezultatai, rodantys žemiausią nepatenkintų medicinos poreikių lygį, yra mažiau patikimi dėl mažo liudijimų skaičiaus.

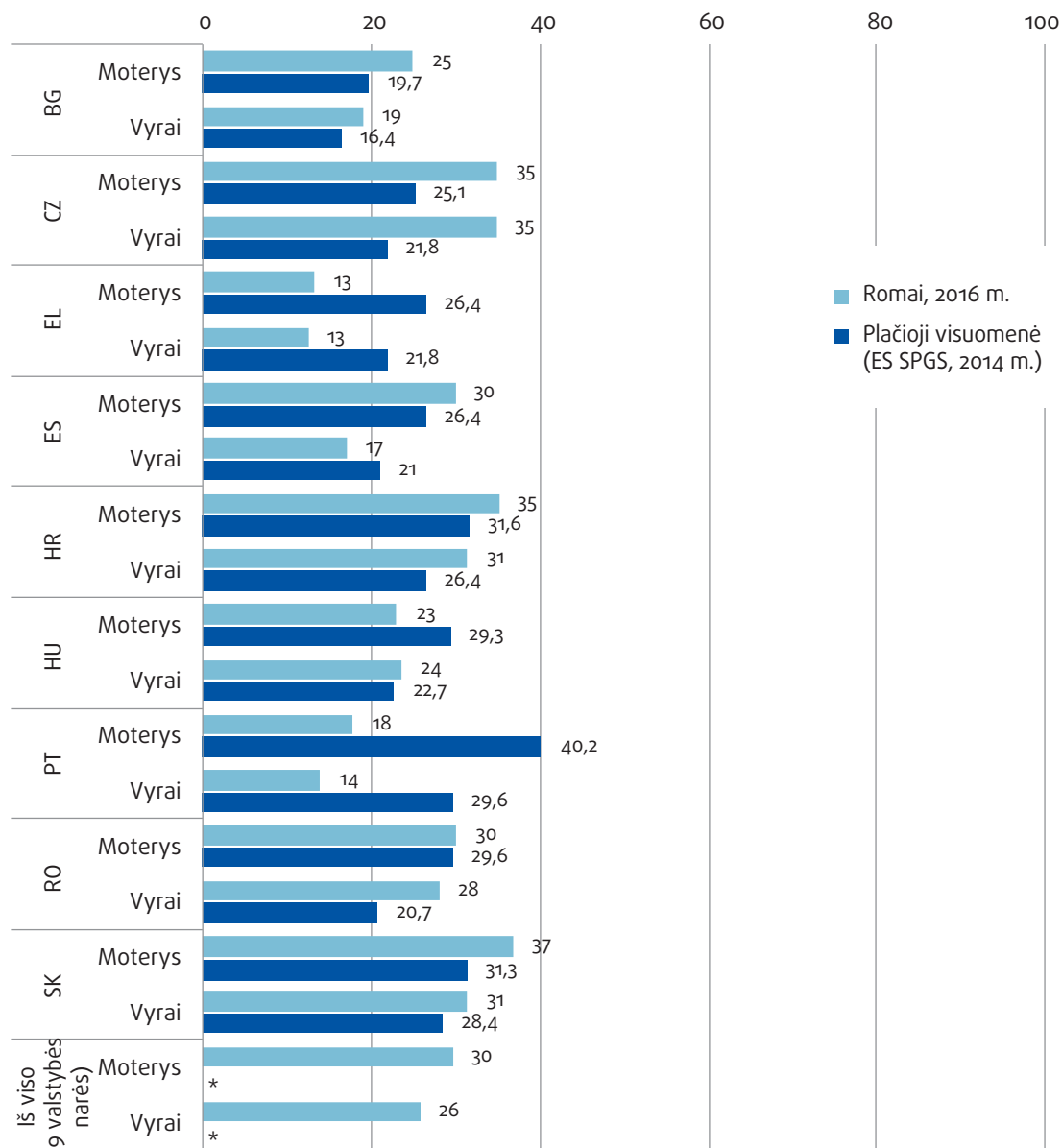
2.4.2. Ilgalaikiai veiklos apribojimai

Per EU-MIDIS II respondentų paklausta, ar jų kasdienę veiklą riboja (labai arba nelabai) ilgalaikės sveikatos problemos. Tai 35 Europos sveikatos rodiklis („Ilgalaikiai veiklos apribojimai“). Nustatytas „veiklos apribojimo lygis“ rodo, kad Kroatijoje (33 proc.), Čekijoje (35 proc.) ir Slovakijoje (34 proc.) maždaug kas trečias romas

nurodo, kad kasdienes jo veiklas riboja – smarkiai arba tam tikru lygiu – sveikatos problemos. Bulgarijoje, Vengrijoje, Rumunijoje ir Ispanijoje romų, kurie tvirtina susiduriantys su ilgalaikiais veiklos apribojimais, procentinė dalis įvairuoja nuo 22 iki 29 proc. Graikijoje ši dalis siekia 13 proc., Portugalijoje – 16 proc.

Keturiose šalyse – Bulgarijoje, Čekijoje, Kroatijoje ir Slovakijoje – ilgalaikius veiklos apribojimus patiriančių romų dalis yra didesnė nei tokias pat problemas patirianti plačiosios visuomenės dalis. Rumunijoje taip yra vyrų, o Ispanijoje – moterų atveju (15 diagrama). Be to, šešiose iš devynių šalių, kuriose vykdyta apklausa, moterys labiau nei vyrai linkusios sakyti, kad jų kasdienę veiklą smarkiai arba šiek tiek riboja sveikatos problemos. Ši tendencija pastebima ir plačiojoje visuomenėje. Didžiausias skirtumas tarp vyrų ir moterų nustatytas Ispanijoje. 17 proc. ten gyvenančių romų vyrų teigia, kad jų kasdienė veikla yra apribota, o beveik trečdalis moterų (30 proc.) mano, kad sveikatos problemos koku nors būdu riboja jų veiklą. Kita vertus, Čekijoje, Graikijoje ir Vengrijoje šiuo klausimu vyrų ir moterų padėtis vienoda arba nežymiai skiriasi.

³⁹ 2011 m. romų apklausoje buvo užduotas klausimas: „Ar turite kokios nors rūšies sveikatos draudimą [šalyje, kur vykdyta apklausa]?“

15 diagrama. Vyrų ir moterų ilgalaikiai veiklos apribojimai, romai ir plačioji visuomenė, pagal ES valstybes nares (proc.)^{a,b,c}

Pastabos: * Netaikoma.

^a EU-MIDIS II rezultatai pagrįsti visų respondentų (n=7 909), išskyrus atsisakiusius pateikti atsakymus; svertiniai rezultatai. Naudota ta pati apibrėžtis kaip ir plačiosios visuomenės atveju.

^b Eurostato lygis, 2014 m. [hlth_silc_06], atsisiųsta 2016 m. spalio 20 d. Eurostato duomenų bazėje Čekijoje gauti vyrų veiklos apribojimų rezultatai pažymėti kaip mažai patikimi.

^c Įtraukti respondentai, nurodę, kad per pastaruosius šešis mėnesius jų kasdienės veiklos buvo „smarkiai apribotos“ arba „apribotos, bet ne smarkiai“ dėl sveikatos problemų.

Šaltinis: FRA, EU-MIDIS II, 2016 m., romai; Eurostatas, ES SPGS, 2014 m., plačioji visuomenė

2.5. Aprūpinimas būstu

Galimybė gauti būstą yra pagrindinė žmogaus teisė. TESKTP užtikrina teisę gauti tinkamą būstą. Rasinės lygybės direktyva (2000/43/EB) suteikiama apsauga ir užtikrinamas vienodas požiūris galimybės gauti prekes bei paslaugas (įskaitant aprūpinimą būstu) ir jų tiekimo srityje. Galimybė gauti saugų būstą su būtiniaisia infrastruktūra yra pagrindinis socialinės įtraukties aspektas. „Europos

kovos su skurdu ir socialine atskirtimi plane“ pabrėžiama, kad „atskirtis dėl būsto neturėjimo yra viena iš ekstremaliausių skurdo ir nepritekliaus formų (...). Namų ūkiai gali ne tik negalėti šildyti ar vėsinti būsto, bet ir neturėti karšto vandens, šviesos ir kitų būtiniausių buities dalykų.“⁴⁰ Atsakomybė už prieinamo, tinkamo ir socialinio būsto suteikimą visų pirma tenka tiems, kurie vykdo nacionalinę ir

⁴⁰ Europos Komisija (2010 m.), p. 5.

regioninę politiką. 2013 m. Tarybos rekomendacija valstybės narės raginamos parengti efektyvesnes teritorinės segregacijos šalinimo priemonės, skatinti galimybę be diskriminacijos gauti socialinį būstą, užtikrinti galimybę naudotis komunalinėmis paslaugomis ir būsto infrastruktūra, atitinkančia nacionalinius teisinius reikalavimus.⁴¹ JT darnaus vystymosi 6 ir 11 tikslai taip pat aiškiai atspindi su būstais susijusias problemas, ir kai kurie juose numatyti uždaviniai ypač aktualūs romų atveju.⁴²

JT darnaus vystymosi tikslai ir uždaviniai

6 tikslas. Užtikrinti, kad visi gyventojai turėtų vandentiekį ir sanitarinius įrenginius

1 uždavinys. Iki 2030 m. pasiekti, kad visiems būtų užtikrintos visuotinės ir lygiateisės galimybės gauti saugų ir prieinamą geriamąjį vandenį.

2 uždavinys. Iki 2030 m. užtikrinti visiems tinkamas ir lygiateisės sanitarijos bei higienos sąlygas ir panaikinti tuštinimąsi atvirose erdvėse, ypatingą dėmesį skiriant moterų ir mergaičių bei pažeidžiamoje padėtyje esančių moterų poreikiams.

11 tikslas. Pasiekti, kad miestai taptų įtraukūs, saugūs, atsparūs ir darnūs

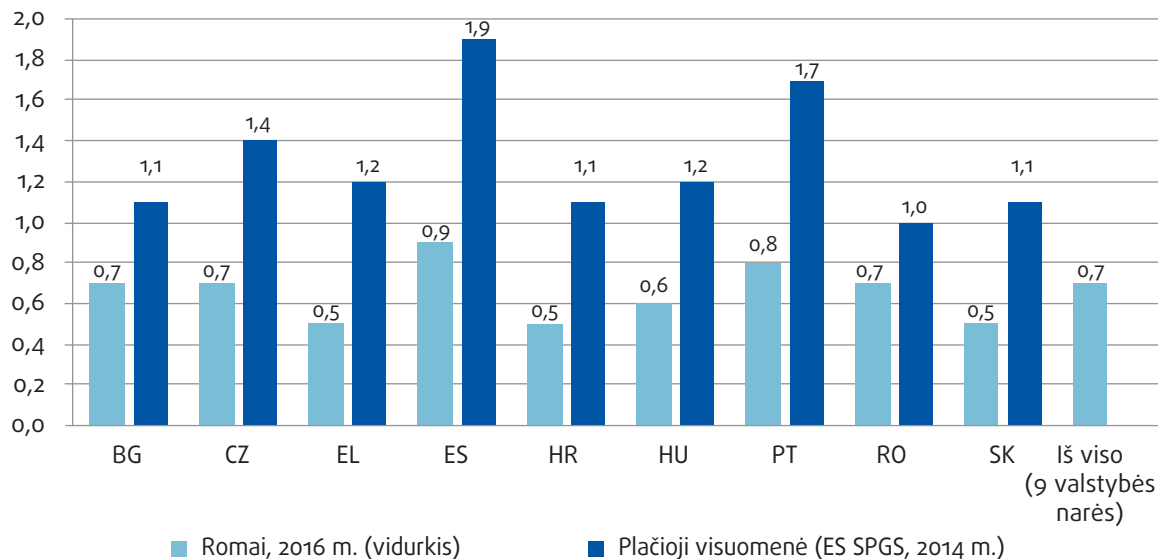
1 uždavinys. Iki 2030 m. visiems užtikrinti galimybes turėti tinkamą, saugų ir prieinamą būstą bei sąlygas naudotis būtiniausiomis paslaugomis, taip pat atnaujinti lūšnykus.

2.5.1. Galimybė naudotis erdve

Pakankama asmeninė erdvė namuose – pagrindinis būsto kokybės rodiklis. Eurostatas vertina būstų kokybę ir ypatingą dėmesį skiria perpildymo lygiui, kuriuo matuojama namų ūkio erdvė, atsižvelgiant į namų ūkio dydį, jo narių skaičių ir šeimos padėtį.⁴³ Per ES SPGS taip pat vertinamas vidutinis asmeniui tenkančių kambarių skaičius, atsižvelgiant į būsto valdymo pobūdį ir rūšį. Šį rodiklį galima lyginti su EU-MIDIS II duomenimis apie romų būstus. Rezultatai rodo, kad erdvės stygius ir toliau išlieka romų namų ūkių problema, prisidedanti prie labai prastų būsto sąlygų. Rezultatų duomenimis, romų ir plačiosios visuomenės padėtis labai skiriasi (16 diagrama).

Palyginti su 2011 m. romų apklausos duomenimis, visoms šalims pavyko pagerinti „galimybės naudotis erdve“ rodiklį. Didžiausia pažanga padaryta Rumunijoje, Portugalijoje ir Ispanijoje.

16 diagrama. Vidutinis vienam žmogui namų ūkyje tenkančių kambarių skaičius, romai ir plačioji visuomenė (vidurkis)^{a,b}, pagal ES valstybes nares

Pastabos: ^a Visi romų namų ūkiuose gyvenantys asmenys, (n=33 648); svertiniai rezultatai.

^b Remiantis vidutiniu vienam asmeniui namų ūkyje tenkančių kambarių (neskaitant virtuvės) skaičiumi; plačiosios visuomenės duomenys, pagrįsti Eurostatu, ES SPGS, 2014 m. [ilc_lvh003, atsisiųsta 2016 09 08].

Šaltiniai: FRA, EU-MIDIS II, 2016 m., romai; Eurostatas, ES SPGS, 2014 m., plačioji visuomenė

41 Žr. 2013 m. Tarybos rekomendaciją, p. 4.

42 Žr. DVT-6 ir DVT-11.

43 Eurostatas būsto statistikos paaiškinimą žr. Komisijos svetainėje.

2.5.2. Galimybė naudotis komunalinėmis paslaugomis ir būtiniaisiais būsto patogumais

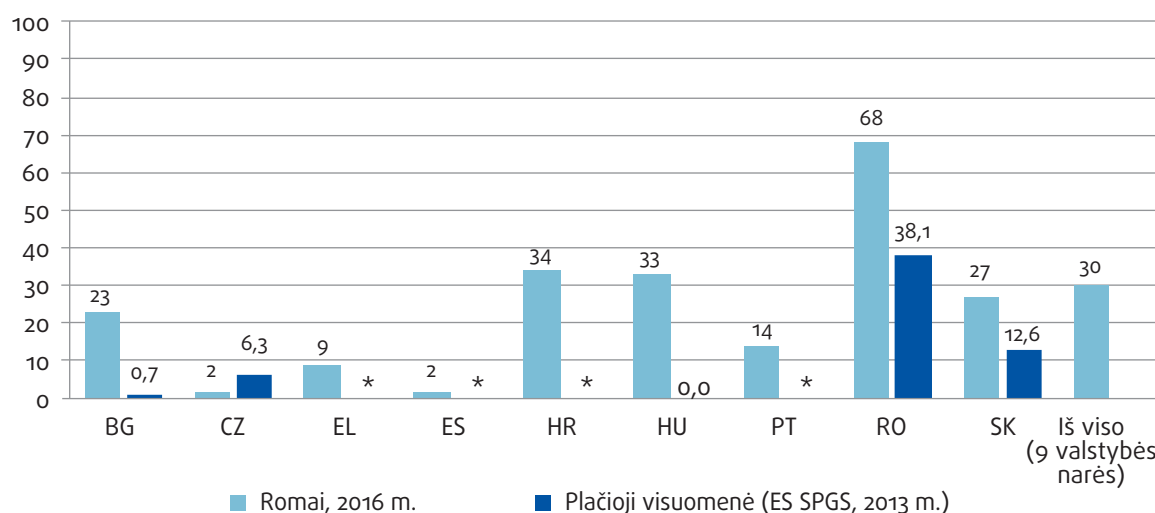
Prastos būsto sąlygos nustatomos pagal įvairius būsto trūkumus. Tai gali būti būtiniausių sanitarinių įrenginių (tokių kaip vonia, dušas ar patalpoje įrengtas nuleidžiamas tualetas) stoka arba bendra būsto būklė, pvz., nesandarus stogas, per tamsios patalpos, puvinys sienose arba langų rėmuose.

Galimybė naudotis elektra yra pagrindinis socialinės įtraukties rodiklis, nes ji būtina kasdienėms veikloms, tokioms kaip valymas, galgio ruošimas. Elektra užtikrina vaikams galimybę ruošti namų darbus prie šviesos. Palyginti su 2011 m. romų apklausos duomenimis, EU-MIDIS II

rezultatai atskleidė nedidelę pažangą. Bulgarijoje, Čekijoje, Ispanijoje ir Vengrijoje (97–98 proc.) beveik visi romai gyvena namų ūkiuose, kuriems tiekama elektra. Portugalijoje ši dalis siekia 88 proc., Graikijoje – 89 proc. Visose devyniose valstybėse narėse galimybę naudoti elektros energiją turi beveik 100 proc. visų gyventojų.

Padėtis dėl galimybės gauti švaraus geriamojo vandens per viešąją vandens tiekimo sistemą yra prastesnė. EU-MIDIS II rezultatai (išskyrus Čekiją ir Ispaniją) rodo, kad romų, gyvenančių namų ūkiuose be vandentiekio vandens, dalis žymiai didesnė negu plačiosios visuomenės dalis (17 diagrama). Vandentiekio vandens neturinčių romų dalis svyruoja nuo 9 proc. Graikijoje iki 68 proc. Rumunijoje. Palyginti su 2011 m. romų apklausos rezultatais, situacija pagerėjo Slovakijoje, Bulgarijoje, Graikijoje ir Rumunijoje.

17 diagrama. Romai, gyvenantys namų ūkiuose be vandentiekio vandens patalpose, palyginus su plačiąja visuomene, pagal ES valstybes narės (proc.)^{a,b,c}

Pastabos: * Netaikoma.

^a Iš visų romų namų ūkiuose gyvenančių asmenų (n=33 767); svertiniai rezultatai.

^b Pagrįsta duomenimis apie romus, gyvenančius namų ūkiuose be vandentiekio vandens patalpose; duomenys apie gyventojus, pagrįsti Eurostatu, ES SPGS, 2013 m. [end_wat_pop], atsisųsta 2016 m. rugsėjo 8 d.

^c Prieinami ne visų šalių plačiosios visuomenės duomenys. Vandentiekio vandens prieinamumo trūkumas yra laikomas retu reiškiniu, ir atitinkami duomenys ES nėra reguliariai skelbiami.

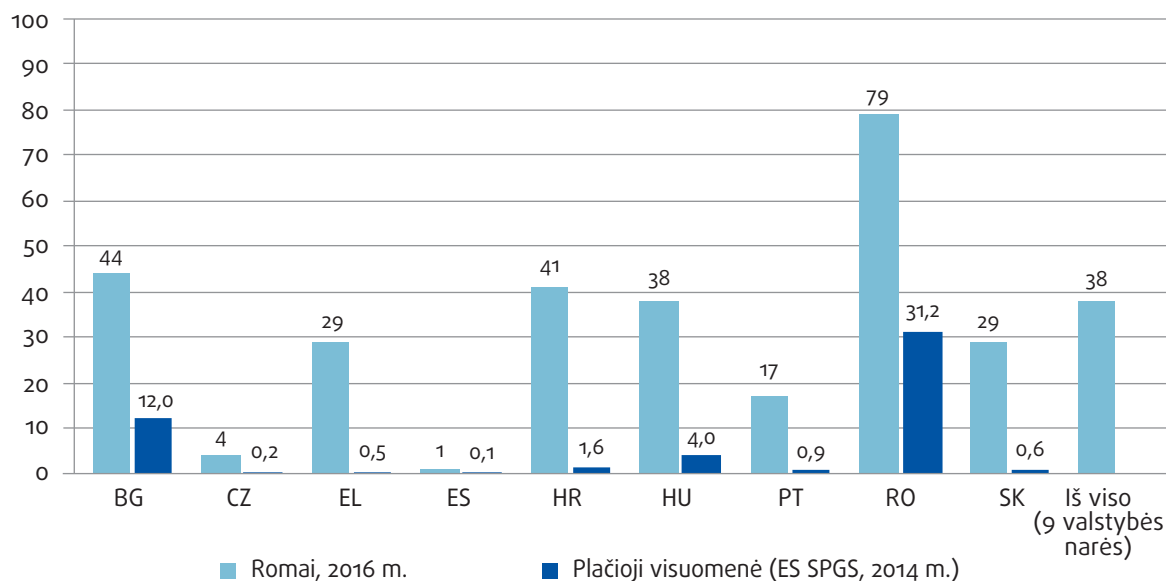
Šaltiniai: FRA, EU-MIDIS II, 2016 m., romai; Eurostatas, ES SPGS, 2013 m., plačioji visuomenė

Devyniose ES valstybėse narėse daug romų gyvena namų ūkiuose, kurių patalpose nėra vandentiekio vandens. Dar didesnė dalis romų gyvena namų ūkiuose, kurių patalpose nėra tualetų ir dušo ar vonios kambario. Ši dalis svyruoja nuo 17 proc. Portugalijoje iki 44 proc. Bulgarijoje ir 79 proc. Rumunijoje. Romų namų ūkiams pagrindinių sanitarinių patogumų rečiausiai trūksta Čekijoje (4 proc.) ir Ispanijoje (1 proc.). Eurostatu duomenimis, septyniose iš devynių valstybių narių – Čekijoje, Graikijoje, Ispanijoje, Kroatijoje, Vengrijoje, Portugalijoje ir Slovakijoje – beveik visi gyventojai gyvena namų

ūkiuose, kuriuose šie patogumai yra. O Bulgarijoje apie 12 proc. ir Rumunijoje apie 31,2 proc. visų gyventojų taip pat stokoja galimybės naudotis šiais patogumais (18 diagrama). Tačiau romų situacija žymiai prastesnė. Palyginti su 2011 m. duomenimis, pažanga pastebima Bulgarijoje, Čekijoje, Rumunijoje ir Slovakijoje.

Vertinant bendrai pagal įvairius būsto kokybės rodiklius, žymi dalis romų gyvena namų ūkiuose be galimybės naudotis reikalingomis komunalinėmis paslaugomis ir būtiniaisiais būsto patogumais. Visa tai lemia labai

18 diagrama. Romai, gyvenantys būstuose, kurių patalpose nėra tualetų ir dušo ar vonios kambario, palyginti su plačiąja visuomene, pagal valstybes nares (proc.)^{a,b}

Pastabos: ^a Iš visų romų namų ūkiuose gyvenančių asmenų (n=33 764); svertiniai rezultatai.

^b Pagrįsta asmenų, „gyvenančių namų ūkiuose, kurių patalpose nėra tualetų ir dušo ar vonios kambario“, dalimi. Bendrosios visuomenės duomenys – [ilc_mdhoos, atsisiųsta 2016 m. rugsėjo 8 d.].

Šaltiniai: FRA, EU-MIDIS II, 2016 m., romai; Eurostatas, ES SPGS, 2014 m., plačioji visuomenė

prastų būsto sąlygų riziką. Įdomu tai, kad Bulgarijoje ir Vengrijoje beveik į visus romų namų ūkius tiekama elektra, tačiau šiose valstybėse narėse mažesnė procentinė dalis romų gyvena namų ūkiuose su galimybe naudotis vandentiekio vandeniu ir patalpose įrengtu tualetu bei vonios kambariu.

2.5.3. Būsto kokybė ir artimiausia aplinka

Palyginti su plačiąja visuomene, su didelėmis būsto kokybės problemomis susiduria didesnė romų dalis. Lyginant su kitomis šalimis, Portugalijoje didžiausia tiek romų, tiek plačiosios visuomenės narių dalis nurodo gyvenanti būstuose su tekančiu stogu, drėkstančiomis sienomis, grindimis arba pamatais, arba puviniu langų rėmuose ar grindyse (4 lentelė). Kitas svarbus gyvenimo kokybės veiksnys – galimybė naudotis šviesa būste. Vertinant pagal šį rodiklį, romų ir visų gyventojų nelygybė dar ryškesnė. Didžiausia dalis romų, gyvenančių būstuose, kuriuose nepakanka šviesos, nustatyta Portugalijoje, Slovakijoje, Vengrijoje ir Kroatijoje.

Visose šalyse romų padėtis pagal abu būsto kokybės rodiklius yra blogesnė nei plačiosios visuomenės.

Daug romų nurodė, kad nepatogumų kelia tarša, suodžiai ir kitos aplinkosaugos problemos, tokios kaip išmetamosios dujos, dulkės, nemalonūs kvapai ar užterštas vanduo. Ši problema ypač aktuali Čekijoje (41 proc. respondentų) ir Portugalijoje (36 proc. respondentų). Su ja susiduriantys nurodė beveik trečdalis romų Slovakijoje ir Kroatijoje bei daugiau kaip ketvirtadalis romų Vengrijoje, Ispanijoje, Bulgarijoje ir Graikijoje. Rumunija – vienintelė šalis, kurioje užterštoje aplinkoje gyvenančių romų dalis yra mažesnė nei plačiosios visuomenės dalis (5 lentelė). Nusikalstamumo, smurto ir vandalizmo vietinėje teritorijoje padėtis gerokai įvairesnė. Didžiausia dalis su tokio- mis problemomis susiduriančių romų nustatyta Čekijoje (46 proc.) ir Ispanijoje (42 proc.). Priešingai, Bulgarijoje tik 9 proc. romų nurodė susiduriantys su nusikalstamumo, smurto ir vandalizmo problemomis, nors plačiosios visuomenės rodiklis siekia 26,8 proc.

4 lentelė. Romai, gyvenantys būstuose su nesandariu stogu, drėkstančiomis sienomis ar kitomis būsto struktūros problemomis, ir būstuose, kurie yra per tamsūs; palyginti su plačiąja visuomene, pagal ES valstybes nares (proc.)^{a,b,c}

ES valstybė narė	Mano, kad būstas yra per tamsus		Gyvena būste su nesandariu stogu, drėkstančiomis sienomis, grindimis arba pamatais, arba puviniu langų rėmuose ar grindyse	
	Romai, 2016 m.	Plačioji visuomenė, 2014 m.	Romai, 2016 m.	Plačioji visuomenė, 2014 m.
BG	17	6,8	33	13,2
CZ	17	3,8	21	9,2
EL	18	6,6	37	13,7
ES	15	5,2	26	17,1
HR	23	5,5	43	11,7
HU	25	9,2	44	26,9
PT	39	9,7	66	32,8
RO	14	5,8	26	12,7
SK	30	3,2	38	7
Iš viso (9 valstybės narės)	20		32	

Pastabos: ^a Iš visų romų namų ūkiuose gyvenančių asmenų („Gyvena...“: n=33 632; „Mano...“: n=33 679); svertiniai rezultatai.

^b „Gyvena...“ remiantis „visų asmenų, gyvenančių būste su nesandariu stogu, drėkstančiomis sienomis, grindimis arba pamatais, arba puviniu langų rėmuose ar grindyse, dalimi“. Plačiosios visuomenės duomenys, ES SPGS [ilc_mdhoo1, atsisiųsta 2016 m. rugsėjo 11 d.].

^c „Mano...“ remiantis „visų asmenų, manančių, kad jų būstas yra per tamsus, dalimi“. Plačiosios visuomenės duomenys, ES SPGS apklausa [ilc_mdhoo4, atsisiųsta 2016 m. rugsėjo 11 d.].

Šaltiniai: FRA, EU-MIDIS II, 2016 m., romai; Eurostatas, ES SPGS, 2014 m., plačioji visuomenė

5 lentelė. Būsto aplinka – romai, gyvenantys teritorijose, kuriose susiduriama su tarša, nusikalstamumu, smurtu ir vandalizmu; palyginti su plačiąja visuomene, pagal ES valstybes nares (proc.)^{a,b,c}

ES valstybė narė	Tarša, suodžiai ar kitos aplinkosaugos problemos		Nusikalstamumas, smurtas ar vandalizmas teritorijoje	
	Romai, 2016 m.	Plačioji visuomenė, 2014 m.	Romai, 2016 m.	Plačioji visuomenė, 2014 m.
BG	27	15,7	9	26,8
CZ	41	13,7	46	13,5
EL	28	23,2	22	16,1
ES	27	10,2	42	11,9
HR	31	5,7	22	2,5
HU	24	15	23	13,9
PT	36	13,7	11	11,6
RO	11	16,8	5	14,9
SK	33	12,2	33	8,7
Iš viso (9 valstybės narės)	25		23	

Pastabos: ^a Iš visų namų ūkiuose gyvenančių asmenų („Tarša“: n=33 370; „Nusikalstamumas“: n=32 883); svertiniai rezultatai.

^b „Taršos“ rodiklis pagrįstas „visų gyventojų, gyvenančių teritorijose, kuriose susiduriama su tarša, suodžiais ir kitomis aplinkosaugos problemomis, tokiomis kaip išmetamosios dujos, dulkės, nemalonūs kvapai ar užterštas vanduo, dalimi“. Plačiosios visuomenės duomenys, ES SPGS apklausa [ilc_mddwo2, atsisiųsta 2016 m. rugsėjo 11 d.].

^c „Nusikalstamumo, smurto ir vandalizmo“ rodiklis pagrįstas visų gyventojų, gyvenančių teritorijose, kurioje susiduriama su nusikalstamumu, smurtu ir vandalizmu, dalimi. Plačiosios visuomenės duomenys, ES SPGS apklausa [ilc_mddwo3, atsisiųsta 2016 m. rugsėjo 20 d.].

Šaltiniai: FRA, EU-MIDIS II, 2016 m., romai; Eurostatas, ES SPGS, 2014 m., plačioji visuomenė

2.6. Diskriminacija ir informuotumas apie teises

Pagarba žmogaus teisėms, įskaitant mažumoms priklausančių asmenų teises, yra pagrindinė vertybė, kuria grindžiami Europos Sąjungos pamatai ir sutartys. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 21 straipsniu draudžiama diskriminacija dėl rasinės arba etninės kilmės. Rasinės lygybės direktyva (2000/43/EB) draudžiama tokio pobūdžio diskriminacija užimtumo, švietimo, socialinės apsaugos (įskaitant sveikatos apsaugą) ir prekių bei paslaugų (įskaitant aprūpinimą būstu) srityse.⁴⁴ JT darnaus vystymosi 10 tikslas, kuriuo siekiama mažinti

JT darnaus vystymosi tikslai ir uždaviniai

10 tikslas. Mažinti nelygybę tarp šalių ir pačiose šalyse

2 uždavinys. Iki 2030 m. suteikti galimybę ir skatinti socialinę, ekonominę ir politinę visų žmonių įtrauktį, neatsižvelgiant į jų amžių, lytį, negalią, rasę, etniškumą, kilmę, religiją, ekonominę ar kitą padėtį.

3 uždavinys. Užtikrinti lygias galimybes ir sumažinti pajamų nelygybę, įskaitant diskriminacinių įstatymų, politikos ir praktikos panaikinimą bei tinkamų įstatymų, politikos ir veiksmų šiais klausimais skatinimą.

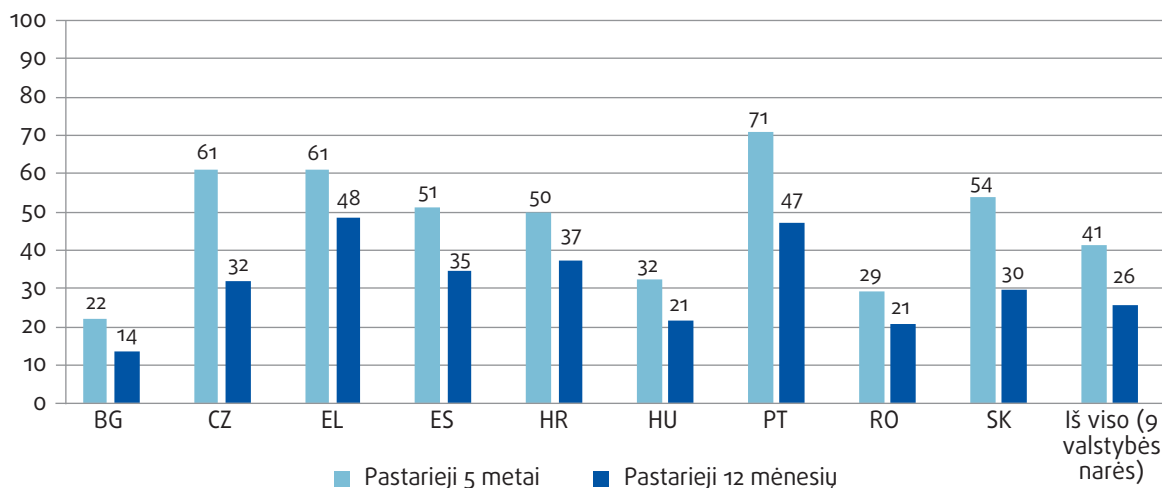
nelygybę tarp šalių ir pačiose šalyse, yra susijęs su diskriminacija nelygybės kontekste.⁴⁵

2.6.1. Bendras diskriminacijos paplitimas

Šia apklausa buvo siekiama nustatyti bendrą diskriminacijos paplitimą įvertinant, kokia dalis romų respondentų jaučia asmeninę diskriminaciją dėl odos spalvos, etninės kilmės ir religijos arba religinių įsitikinimų. Respondentų, kurie nurodė jautęsi diskriminuojami dėl bent vienos iš šių trijų priežasčių, buvo paprašyta nurodyti, ar pastarasis incidentas įvyko per ankstesnius 12 mėnesių. Visuose tolesniuose klausimuose buvo vartojamas bendras terminas „romų kilmė“, taikomas etninei kilmei ir odos spalvai.

Devyniose ES valstybėse narėse vidutiniškai 41 proc. apklaustų romų jautėsi diskriminuojami dėl romų kilmės bent kartą per pastaruosius penkerius metus bent vienoje iš apklausoje nurodytų kasdienio gyvenimo sričių, tokių kaip darbo paieškos, darbas, būstas, sveikata ir švietimas. Vienas iš keturių romų (26 proc.) nurodė, kad pastarasis diskriminacijos dėl romų kilmės incidentas įvyko per 12 mėnesių iki apklausos.

19 diagrama. Bendras diskriminacijos dėl romų tautybės paplitimas per pastaruosius 5 metus ir pastaruosius 12 mėnesių, pagal ES valstybes nares (proc.)^{a,b,c}

Pastabos: ^a Iš visų romų respondentų, kuriems bent vienoje apklausoje nurodytoje kasdienio gyvenimo srityje grėsė diskriminacija dėl romų kilmės („per pastaruosius 5 metus“: n= 7 745; „per pastaruosius 12 mėnesių“: n=7 875); svertiniai rezultatai.

^b Kasdienio gyvenimo srities, apie kurias buvo teirujamasi apklausos metu: darbo paieškos, darbas, švietimas (kaip besimokantysis arba kaip besimokančiojo tėvas / motina), sveikata, būstas, kitos viešosios arba privačios paslaugos (viešasis administravimas, restoranai ar barai, viešasis transportas, parduotuvė).

^c Buvo klausiama tik apie pastarųjų 12 mėnesių patirtį, susijusią su diskriminacija „galimybės naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis“ srityje; tai paaiškina skirtingus dviejų laikotarpių imties dydžius (n).

Šaltinis: FRA, EU-MIDIS II, 2016 m., romai

44 Rasinės lygybės direktyva, p. 22–26.

45 Žr. DVT-10.

6 lentelėje pateikiami duomenys apie diskriminacijos dėl etninės kilmės paplitimą skirtingose gyvenimo srityse, devyniose ES valstybėse narėse, kuriose buvo atliekama romų apklausa, per 12 mėnesių laikotarpį iki apklausos. Bendri rezultatai, atitinkantys dviejų ankstesnių romų apklausų (EU-MIDIS I ir 2011 m. romų apklausos) duomenis, rodo, kad dauguma romų jautėsi diskriminuojami dėl romų kilmės naudodamiesi viešosiomis arba privačiomis paslaugomis (pvz., lankydami administraciniuose biuruose, naudodami viešuoju transportu arba užėję į parduotuvę, restoraną ar barą) (19 proc.) ir ieškodami darbo (16 proc.).

Vis dėlto romų, kurie per pastaruosius 12 mėnesių jautėsi diskriminuojami ieškodami darbo, dalis gerokai mažesnė negu EU-MIDIS I metu (2008 m. ji siekė 38 proc., 2016 m. – 16 proc.). Gali būti, kad šį skirtumą lėmė patobulintas apklausos atrankos metodas bei labai sumažėjęs diskriminacijos ieškant darbo lygis. Palyginti su 2011 m. romų apklausos rezultatais, minėtas sumažėjimas šioje konkrečioje srityje pastebimas tik Bulgarijoje, Čekijoje, Vengrijoje ir Rumunijoje. Bendras lygis iš viso sumažėjo aštuoniais procentiniais punktais. Portugalijoje, pavyzdžiui, romų diskriminacija ieškant darbo gerokai padidėjo.

6 lentelė. Diskriminacijos dėl romų kilmės paplitimas skirtingose gyvenimo srityse per 12 pastarųjų mėnesių, pagal ES valstybes nares (proc.)^d

ES valstybė narė	Darbo paieškos ^a	Darbas ^a	Švietimas (kaip mokinys arba kaip mokinio tėvas ir (arba) motina) ^a	Būstas ^a	Kitos viešosios arba privačios paslaugos ^{a,c}	Sveikata ^a	Iš viso ^b
BG	7	3	(4)	(3)	10	(3)	14
CZ	28	6	9	25	17	8	32
EL	24	10	(10)	(1)	43	20	48
ES	13	5	7	14	30	7	35
HR	29	(9)	15	(29)	27	10	37
HU	13	4	9	(8)	15	4	21
PT	47	11	(2)	(5)	38	5	47
RO	10	6	4	(6)	17	12	21
SK	22	5	7	(8)	23	11	30
Iš viso (9 valstybės narės)	16	5	7	12	19	8	26

Pastabos: ^a Iš visų romų respondentų, kuriems per pastaruosius 12 mėnesių konkrečiose srityse grėsė diskriminacija dėl romų kilmės; svertiniai rezultatai.

^b Iš visų romų respondentų, kuriems per pastaruosius 12 mėnesių bent vienoje apklausoje nurodytoje kasdienio gyvenimo srityje grėsė diskriminacija (n= 7 875); svertiniai rezultatai.

^c Į kitas viešąsias arba privačias paslaugas įtraukta: naktiniai klubai, barai, restoranai, viešbučiai, administraciniai biurai arba viešųjų paslaugų institucijos, viešasis transportas ir parduotuvės.

^d Rezultatai, pagrįsti nedideliu kiekiu atsakymų, statistiškai yra mažiau patikimi. Todėl rezultatai, pagrįsti mažiau kaip 20-49 nesvertiniais liudijimais (iš viso grupėje) arba pagrįsti elementais, kuriuos sudaro mažiau kaip 20 nesvertinių liudijimų, pateikiami skliausteliuose. Rezultatai, pagrįsti mažiau kaip 20 nesvertinių liudijimų (iš viso grupėje), neskelbiami.

Šaltinis: FRA, EU-MIDIS II, 2016 m., romai

7 lentelėje pateikiami diskriminacijos dėl romų kilmės skirtingose srityse paplitimo per penkerius metus lygiai. Diskriminacijos paplitimo lygiai pasiskirstę panašiai kaip ir 12 mėnesių duomenimis, išskyrus sritį „galimybė gauti būstą“. Šioje srityje vykdoma veikla nėra dažna, todėl

penkerių metų laikotarpio duomenys yra patikimesni. Jie rodo, kad penkerių metų laikotarpiu diskriminacijos lygis galimybės gauti būstą srityje (41 proc.) yra toks pat aukštas kaip ir diskriminacijos ieškant darbo lygis (40 proc.).

7 lentelė. Diskriminacijos dėl romų kilmės paplitimas skirtingose gyvenimo srityse per 5 pastaruosius metus, pagal ES valstybes nares (proc.)^d

ES valstybė narė	Darbo paieškos ^a	Darbas ^a	Švietimas (kaip mokinys arba kaip mokinio tėvas ir (arba) motina) ^a	Būstas ^a	Kitos viešosios arba privačios paslaugos ^{a,c}	Iš viso ^b
BG	21	11	6	(14)	11	22
CZ	61	17	19	65	40	61
EL	63	38	20	44	52	61
ES	34	23	15	45	37	51
HR	50	17	22	53	32	49
HU	33	11	15	22	18	32
PT	76	40	13	75	45	71
RO	34	19	10	(13)	21	29
SK	53	18	16	30	44	54
Iš viso (9 valstybės narės)	40	17	14	41	28	41

Pastabos: ^a Iš visų romų respondentų, kuriems per pastaruosius 5 metus konkrečiose srityse grėsė diskriminacija dėl romų kilmės; svertiniai rezultatai.

^b Iš visų romų respondentų, kuriems per pastaruosius 5 metus bent vienoje apklausoje nurodytoje kasdienio gyvenimo srityje (išskyrus galimybę naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis) grėsė diskriminacija dėl romų kilmės (n=7 745); svertiniai rezultatai.

^c Į kitas viešąsias arba privačias paslaugas įtraukta: naktiniai klubai, barai, restoranai, viešbučiai, administraciniai biurai arba viešųjų paslaugų institucijos, viešasis transportas ir parduotuvės.

^d Rezultatai, pagrįsti nedideliu kiekiu atsakymų, statistiškai yra mažiau patikimi. Todėl rezultatai, pagrįsti mažiau kaip 20–49 nesvertiniais liudijimais (iš viso grupėje) arba pagrįsti elementais, kuriuos sudaro mažiau kaip 20 nesvertinių liudijimų, pateikiami skliausteliuose. Rezultatai, pagrįsti mažiau kaip 20 nesvertinių liudijimų (iš viso grupėje), neskelbiami.

Šaltinis: FRA, EU-MIDIS II, 2016 m., romai

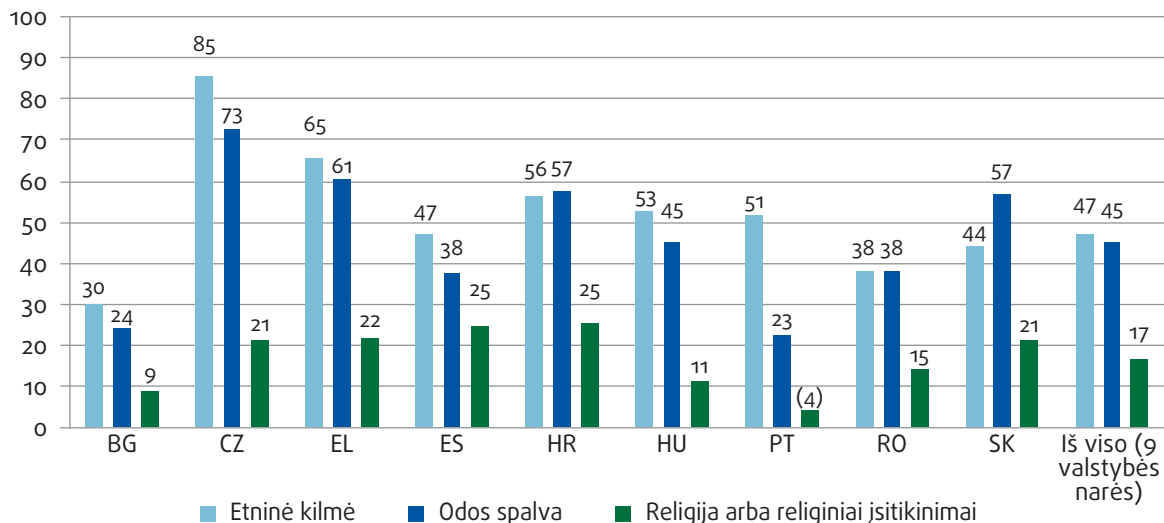
2.6.2. Diskriminacijos dėl etninės kilmės masto suvokimas

Respondentų buvo paprašyta įvertinti, kiek jų šalyse yra paplitusi diskriminacija dėl odos spalvos, etninės kilmės ir religijos arba religinių įsitikinimų. Romų, kurie jautėsi diskriminuojami, dalis yra šiek tiek mažesnė nei manančiųjų, kad diskriminacija dėl etninės kilmės ar odos spalvos jų visuomenėje yra paplitusi. Toks rezultatas rodo, kad respondentai įvertino ne tik savo pačių, bet ir šeimos narių ir draugų patirtis. Beveik kas antras romas mano, kad diskriminacija dėl etninės kilmės ar odos spalvos jų šalyje yra gana arba labai paplitusi (20 diagrama).

Specialiosios „Eurobarometro“ apklausos Nr. 437 apie diskriminaciją ES 2015 m. (21 diagrama) rezultatai rodo, kad vidutiniškai didelė dalis plačiosios visuomenės devyniose ES valstybėse narėse taip pat mano, kad diskriminacija dėl etninės kilmės jų šalyje yra gana arba labai paplitusi.⁴⁶ Vis dėlto vidutinis romų ir plačiosios visuomenės suvokimas gerokai skiriasi. Visose šalyse, kuriuose buvo vykdoma apklausa (išskyrus Čekiją ir Kroatiją), plačiosios visuomenės dalis, mananti, kad diskriminacija dėl etninės kilmės jų šalyje yra paplitusi (21 diagrama), yra daug didesnė negu taip mananti romų dalis (20 diagrama). Čekijoje 52 proc. plačiosios visuomenės mano, kad diskriminacija dėl etninės kilmės yra paplitusi. Taip manančių romų yra 85 proc. Kroatijoje skirtumas nėra toks ryškus: 56 proc. romų ir 50 proc. plačiosios visuomenės.

⁴⁶ Vertinant ES 28 vidurkį, diskriminaciją dėl etninės kilmės paplitusia laiko 64 proc. gyventojų, o diskriminaciją dėl religijos ar įsitikinimų – 50 proc. gyventojų. Taip pat žr. Europos Komisija (2015 m.), p. 14.

20 diagrama. Romai, manantys, kad diskriminacija dėl etninės kilmės, odos spalvos arba religinių įsitikinimų jų šalyje yra labai arba gana paplitusi, pagal ES valstybes nares (proc.)^{a,b,c,d}

Pastabos: ^a Iš visų romų respondentų (n=7 947); svertiniai rezultatai.

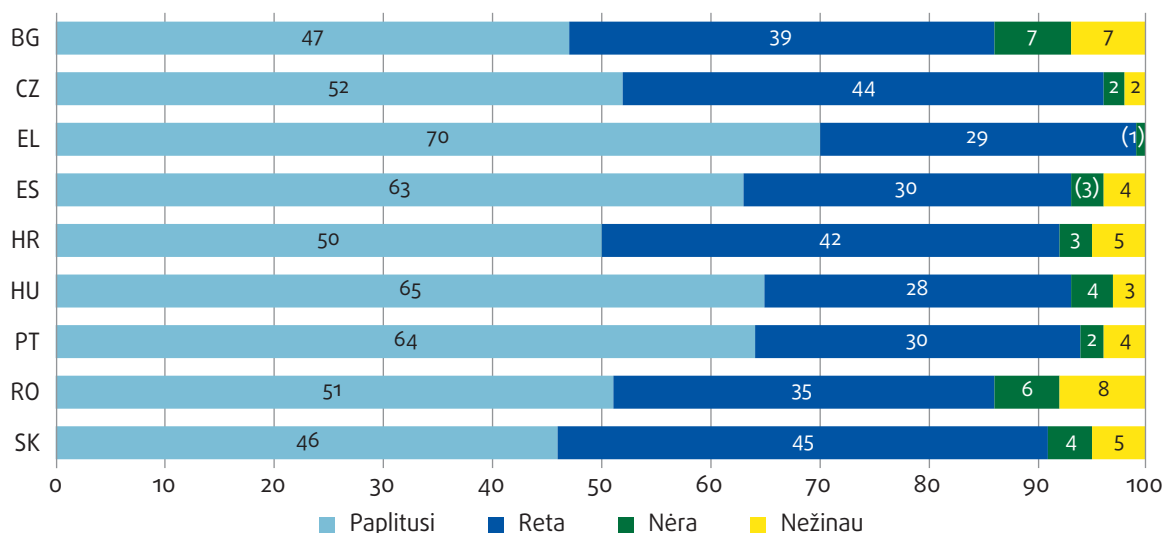
^b Apklausos klausimas: „Įvertinkite kiekvieną iš nurodytų diskriminacijos rūšių ir pasakykite savo nuomonę: ar ji [MŪSŲ ŠALYJE] yra labai reta, gana reta, gana paplitusi ar labai paplitusi: diskriminacija dėl odos spalvos, religijos arba religinių įsitikinimų?“

^c Šios analizės atveju atsakymų kategorijos „labai paplitusi“ ir „gana paplitusi“ yra sugrupuotos.

^d Rezultatai, pagrįsti nedideliu kiekiu atsakymų, statistiškai yra mažiau patikimi. Todėl rezultatai, pagrįsti mažiau kaip 20–49 nesvertiniais liudijimais (iš viso grupėje) arba pagrįsti elementais, kuriuos sudaro mažiau kaip 20 nesvertinių liudijimų, pateikiami skliausteliuose. Rezultatai, pagrįsti mažiau kaip 20 nesvertinių liudijimų (iš viso grupėje), neskelbiami.

Šaltinis: FRA, EU-MIDIS II, 2016 m., romai

21 diagrama. Diskriminacijos dėl etninės kilmės paplitimas plačiosios visuomenės vertinimu devyniose ES valstybėse narėse (specialioji „Eurobarometro“ apklausa Nr. 437, pagal šalis (proc.)^{a,b,c}

Pastabos: ^a „Eurobarometro“ klausimas: „Įvertinkite kiekvieną iš nurodytų diskriminacijos rūšių ir pasakykite savo nuomonę: ar ji [MŪSŲ ŠALYJE] yra labai paplitusi, gana paplitusi, gana reta ar labai reta: diskriminacija dėl etninės kilmės?“

^b Atsakymų kategorijos „labai paplitusi“ ir „gana paplitusi“ bei „labai reta“ ir „gana reta“ sugrupuotos į dvi kategorijas – „paplitusi“ ir „reta“.

^c Rezultatai, pagrįsti nedideliu kiekiu atsakymų, statistiškai yra mažiau patikimi. Todėl rezultatai, pagrįsti mažiau kaip 20–49 nesvertiniais liudijimais (iš viso grupėje) arba pagrįsti elementais, kuriuos sudaro mažiau kaip 20 nesvertinių liudijimų, pateikiami skliausteliuose. Rezultatai, pagrįsti mažiau kaip 20 nesvertinių liudijimų (iš viso grupėje), neskelbiami.

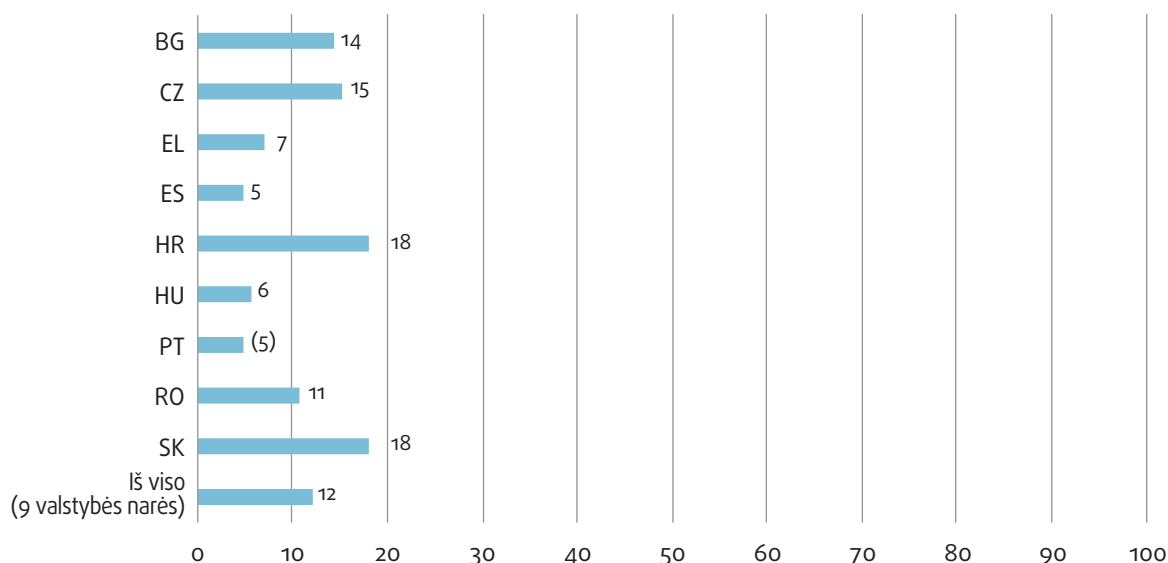
Šaltinis: Europos Komisija, specialioji „Eurobarometro“ apklausa Nr. 437 „Diskriminacija ES 2015 m.“

2.6.3. Pranešimai apie diskriminacijos incidentus

Apklausoje rezultatai rodo, kad romai vis dar linkę nepranešti apie diskriminacijos incidentus. Vidutiniškai tik 12 proc. respondentų, per ankstesnius 12 mėnesių bent kartą pajutusį diskriminaciją dėl romų kilmės, apie pastarąjį incidentą pranešė institucijai arba pateikė skundą

(22 diagrama). Žemus pranešimo rodiklius (pvz., Graikijoje – 7 proc.) galima paaiškinti dideliu diskriminacijos dėl etninės kilmės paplitimu, kuris Graikijoje siekia 48 proc. 21 proc. EU-MIDIS I metu septyniose ES valstybėse apklaustų romų nurodė apie pastarąjį diskriminacijos incidentą pranešę institucijai. Įvertinus šiuos rezultatus, negalima įžvelgti jokios pažangos dėl pranešimų apie diskriminaciją ar skundų pateikimo.

22 diagrama. Romai, kurie pranešė arba užpildė skundą dėl pastarojo diskriminacijos dėl romų kilmės incidento, pagal ES valstybes nares (proc.)^{a,b,c}

Pastabos: ^a Iš visų romų respondentų, nurodžiusių, kad pastarasis diskriminacijos dėl odos spalvos arba etninės kilmės incidentas įvyko per pastaruosius 12 mėnesių (n=3 730); svertiniai rezultatai.

^b Klausimas: „Ar PASTARĄJĮ KARTĄ pasijutę diskriminuojami dėl romų kilmės [srityje] apie incidentą pranešėte arba pateikėte skundą?“

^c Rezultatai, pagrįsti nedideliu kiekiu atsakymų, statistiškai yra mažiau patikimi. Todėl rezultatai, pagrįsti mažiau kaip 20–49 nesvertiniais liudijimais (iš viso grupėje) arba pagrįsti elementais, kuriuos sudaro mažiau kaip 20 nesvertinių liudijimų, pateikiami skliausteliuose. Rezultatai, pagrįsti mažiau kaip 20 nesvertinių liudijimų (iš viso grupėje), neskelbiami.

Šaltinis: FRA, EU-MIDIS II, 2016 m., romai

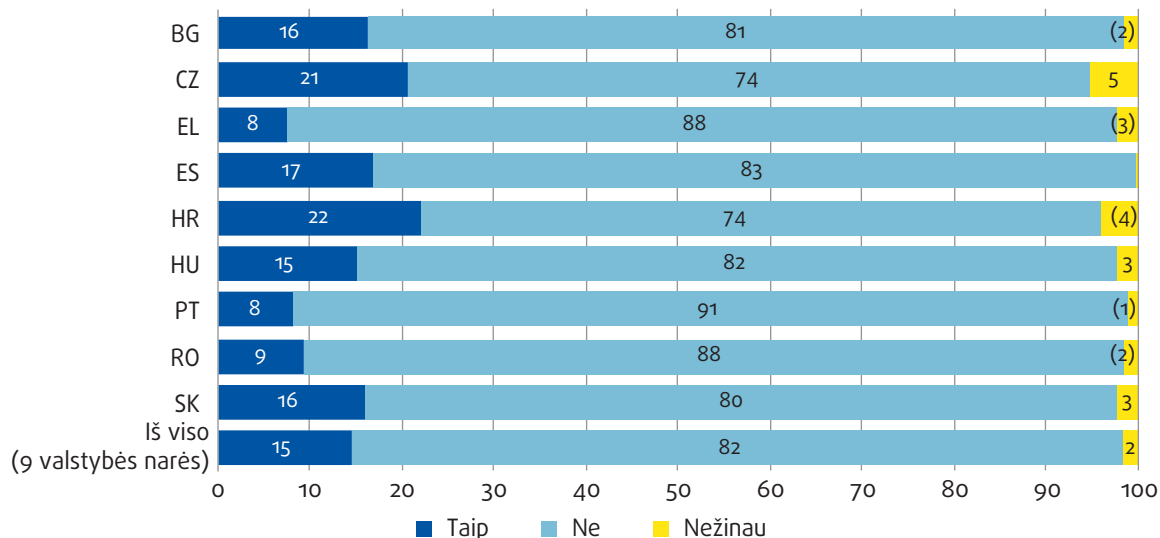
2.6.4. Informuotumas apie diskriminacijos problemas sprendžiančias pagalbos organizacijas, lygybės įstaigas, įstatymus ir kampanijas

Informuotumo apie organizacijas, galinčias suteikti pagalbos ir konsultuoti diskriminacijos atvejais, lygis buvo patikrintas respondentų pasiteiravus, ar jie žino vieną ar daugiau iš parinktų lygybės įstaigų (jų buvo nurodoma iki trijų). Taip pat buvo užduodamas bendras klausimas apie respondentų informuotumą apie bet kokias organizacijas, siūlančias pagalbą arba konsultacijas žmonėms, patyrusiems diskriminaciją, nepriklausomai nuo jos pagrindo.

Vidutiniškai didžioji dalis (82 proc.) respondentų apie tokią organizaciją savo šalyje nežinojo (23 diagrama). Panašūs duomenys gauti ir EU-MIDIS I apklausoje metu. Portugalijoje, Graikijoje ir Rumunijoje beveik niekas iš apklaustų romų nežinojo apie tokias pagalbos paslaugas ar organizacijas. Tai galėtų paaiškinti žemą pranešimų apie diskriminaciją lygį. Išgirdę organizacijos ar lygybės įstaigos pavadinimą, iš viso 29 proc. romų respondentų nurodė, kad organizaciją atpažįsta. Vis dėlto rezultatai įvairiose šalyse nevienodi.

Vidutiniškai 36 proc. romų respondentų žino, kad yra priimtas diskriminaciją dėl odos spalvos, etninės kilmės ar religijos draudžiantis įstatymas (24 diagrama). Maždaug trečdalis (35 proc.) respondentų teigia, kad tokio įstatymo nėra, o 27 proc. nurodo nežinantys, ar toks teisės aktas yra. Rezultatai skirtingose šalyse gerokai skiriasi. Mažiausias informuotumo lygis nustatytas Portugalijoje.

23 diagrama. Romų informuotumas apie organizacijas, siūlančias pagalbą arba konsultacijas diskriminacijos aukoms (nepriklausomai nuo diskriminacijos pagrindo), pagal ES valstybes nares (proc.)^{a,b,c}

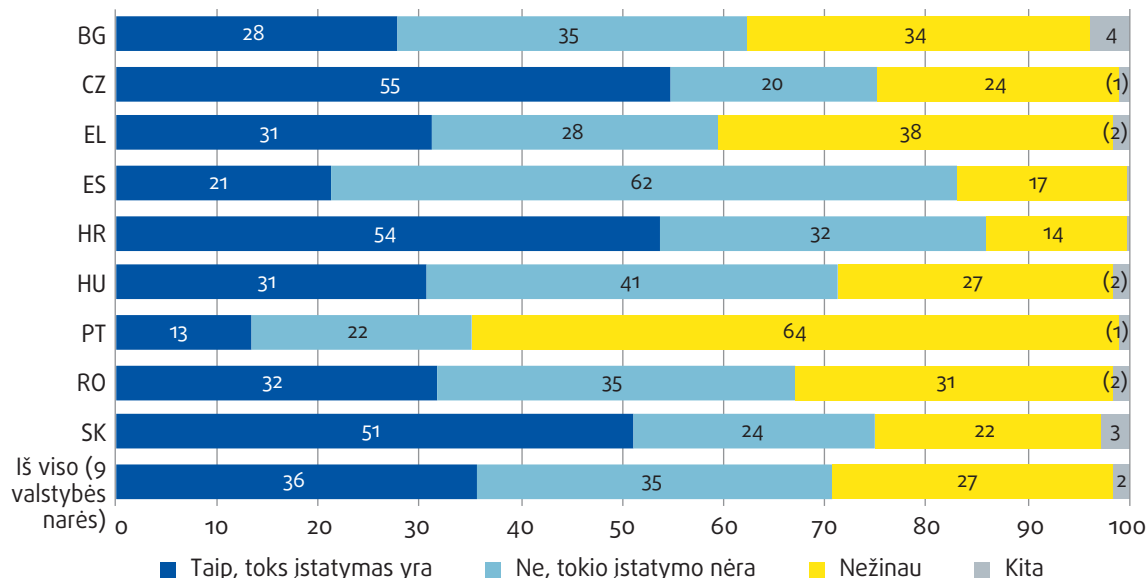
Pastabos: ^a Iš visų romų respondentų (n=7 947); svertiniai rezultatai.

^b Apklauskos klausimas: „Ar žinote kokią nors organizaciją, veikiančią [ŠALYJE] ir siūlančią pagalbą ar konsultacijas diskriminaciją bet koku pagrindu patyrusiems žmonėms?“

^c Rezultatai, pagrįsti nedideliu kiekiu atsakymų, statistiškai yra mažiau patikimi. Todėl rezultatai, pagrįsti mažiau kaip 20-49 nesvertiniais liudijimais (iš viso grupėje) arba pagrįsti elementais, kuriuos sudaro mažiau kaip 20 nesvertinių liudijimų, pateikiami skliausteliuose. Rezultatai, pagrįsti mažiau kaip 20 nesvertinių liudijimų (iš viso grupėje), neskelbiami.

Šaltinis: FRA, EU-MIDIS II, 2016 m., romai

24 diagrama. Romų informuotumas apie diskriminaciją dėl odos spalvos, etninės kilmės ar religijos draudžiančius įstatymus, pagal ES valstybes nares (proc.)^{a,b,c}

Pastabos: ^a Iš visų romų respondentų (n=7 947); svertiniai rezultatai.

^b Klausimas: „Jūsų žiniomis, ar [ŠALYJE] egzistuoja įstatymas, draudžiantis diskriminaciją dėl odos spalvos, etninės kilmės ar religijos?“

^c Rezultatai, pagrįsti nedideliu kiekiu atsakymų, statistiškai yra mažiau patikimi. Todėl rezultatai, pagrįsti mažiau kaip 20-49 nesvertiniais liudijimais (iš viso grupėje) arba pagrįsti elementais, kuriuos sudaro mažiau kaip 20 nesvertinių liudijimų, pateikiami skliausteliuose. Rezultatai, pagrįsti mažiau kaip 20 nesvertinių liudijimų (iš viso grupėje), neskelbiami.

Šaltinis: FRA, EU-MIDIS II, 2016 m., romai

Apklausa glaustai

Šioje ataskaitoje pateikiamos atrinktos išvados yra pagrįstos devyniose ES valstybėse narėse atlikta romų apklausa. Ši romų apklausa – tai FRA apklausos EU-MIDIS II dalis. EU-MIDIS II apklausos metu visose 28 valstybėse narėse buvo renkami duomenys apie imigrantų ir etninių mažumų patirtis ir nuomones. Per EU-MIDIS II apklausą naudota metodika buvo pagrįsta patirtimi, gauta atliekant pirmąją FRA imigrantų ir etninių mažumų apklausą 2008 m. (EU-MIDIS I) ir romų apklausą 2011 m. Palyginti su ankstesnėmis apklausomis, taikant pažangesnius atrankos metodus buvo išplėstas EU-MIDIS II klausimų rinkinys ir pagerinta apklausos tikslinių grupių aprėptis.

Atrankos kriterijai

Kadangi respondentų atrankai reikalinga informacija administracinių duomenų ištekliuose nebuvo lengvai prieinama, EU-MIDIS II respondentų tinkumas dalyvauti apklausoje buvo nustatomas pagal pačių respondentų pasirinktą tapatybę. Toks pat metodas taikytas ir atliekant EU-MIDIS I bei 2011 m. romų apklausą. Pokalbių dėl romų imties metu su namų ūkiu susisiekęs apklausos atlikėjas pristatydavo apklausą ir užduodavo atrankinį klausimą („Ar šiame namų ūkyje gyvena 16 m. arba vyresnių romų?“), kad nustatytų, ar namų ūkyje yra apklausai tinkamų romų kilmės asmenų. Kai kuriose šalyse terminas „romai“ buvo pakeistas visų šalyje vartojamų atitinkamų terminų, kuriuos apima šioje apklausoje vartojamas apibendrinamasis terminas „romai“, sąrašu.

Buvo apklausta tik po vieną kiekviename romų namų ūkyje gyvenantį asmenį. Per apklausą užduota keletas klausimų apie kiekvieno namų ūkio nario padėtį. Per EU-MIDIS II apklausą surinkta informacija apie 7 947 romų namų ūkius, kuriuose iš viso gyveno 33 785 nariai. Todėl, priklausomai nuo analizės pobūdžio (respondentų lygmens arba namų ūkių lygmens), ataskaitoje pateikiami rezultatai pagrįsti arba 7 947 respondentų patirtimi (po vieną respondentą iš kiekvieno namų ūkio), arba 33 785 asmenų patirtimi (visų romų namų ūkiuose gyvenančių asmenų). Respondentų, kurių atsakymais pagrįsti rezultatai, skaičius nurodomas po kiekviena lentele ir diagrama.

Duomenų surinkimo įgyvendinimas

EU-MIDIS II darbų vietos lygmeniu ėmėsi „Ipsos MORI“, didelė tarptautinė įmonė, įsikūrusi Jungtinėje Karalystėje. Darbus prižiūrintis FRA darbuotojai stebėjo jų atitiktį griežtoms kokybės valdymo procedūroms. FRA darbuotojai dalyvavo apklausos atlikėjų mokymuose ir stebėjo duomenų rinkimo veiklą.

Pagrindinis EU-MIDIS II naudotas pokalbių metodas – kompiuterizuoti asmeniniai pokalbiai (CAPI, angl. *Computer Assisted Personal Interview*). Tai asmeniniai tiesioginiai pokalbiai, kuriuose administruojantys apklausos atlikėjai naudoja kompiuterizuotą klausimyną. Pagrindinė apklausos klausimyno anglų kalba versija buvo išversta į devynias oficialiąsias šalių, kuriose buvo apklausiami romai, kalbas. Vidutinė pokalbių su romais trukmė buvo 43 minutės.

Imties atranka

Per EU-MIDIS II apklausą kiekvienoje ES valstybėje narėje, kurioje buvo apklausiami romai, buvo siekiama gauti tikimybinę imtį. Visose devyniose šalyse romų namų ūkiai buvo atrinkti taikant atsitiktinės imties metodus – tai reiškia, kad, neturėdami asmenų ar adresų sąrašo, apklausos atlikėjai vadovavosi iš anksto nustatytais nurodymais atsitiktinai atrinktose teritorijose susisiekti su kiekvienu n-tuoju namų ūkiu. Buvo naudojamas kelių etapų grupavimo atrankos metodas. Jo metu (pirmasis etapas) žemiausiu galimu regioniniu lygmeniu buvo renkami duomenys apie gyventojų kiekį (pvz., iš gyventojų surašymo ar kitų šaltinių). Naudojantis šia informacija, buvo parengtas imties sąrašas, į kurį buvo įtrauktos imties teritorijos, dar vadinamos pirminiais imties vienetais (PSU, angl. *Primary Sampling Units*). Ispanijoje, Portugalijoje ir Graikijoje, nustatant pirminius imties vienetus ir romų koncentraciją teritorijose, buvo naudojamos ekspertų žinios apie vietos romų NVO ir 2011 m. romų bandomosios apklausos imties sąrašai. Pirminiai imties vienetai buvo atrinkti pagal tikimybę, proporcingą tikslinės gyventojų grupės dydžiui. Pirminių imties vienetų atranka toliau buvo vykdoma skirstant pagal regionus ir miestų vietovių paplitimą, siekiant užtikrinti, kad į aprėptį patektų skirtingos šalies dalys bei kaimo ir miesto teritorijos. Siekiant optimizuoti išteklių naudojimą, kai kuriose šalyse buvo atrinkta daugiau pirminių imties vienetų, pasižyminčių dideliu tankiu ar koncentracija, o mažo tankio teritorijos į apklausą nebuvo įtrauktos (tais atvejais, kai jas įtraukus būtų patirta labai daug išlaidų, o įtaka bendriems rezultatams būtų nedidelė).

Devyniose valstybėse narėse, kuriose buvo apklausti romai, į imties sąrašą nebuvo įtraukti administraciniai vienetai, kuriuose romų gyventojų tankis nesiekė konkrečios šalies ribos. Pvz., jeigu administraciniame vienete romų namų ūkių skaičius nesiekė nustatytojo skaičiaus (nuo 15 Vengrijoje iki 200 Ispanijoje) arba romų tankis nesiekė sutartos ribos (5–10 proc. visų teritorijos gyventojų, priklausomai nuo šalies). Šios ribos buvo aptartos su vietos agentūra ir priklausė nuo bendro PSU dydžio. Neįtraukus teritorijų, kurioje romų tankis yra mažiausias, šiek tiek sumažėjo apklausos aprėptis, ir

iš viso buvo apklausta nuo 60 iki 80 proc. devyniose ES valstybėse narėse gyvenančių romų. Siekiant padidinti atrankos veiksmingumą teritorijose, kuriose romų kiekis apytiksliais skaičiavimais nesiekia 25 proc. visų gyventojų, Bulgarijoje, Vengrijoje ir Rumunijoje buvo taikomas pritaikomas grupavimo atrankos metodas (ACS, angl. *Adaptive Cluster Sampling*). Pritaikomas grupavimo atrankos metodas suteikia galimybę patikrinti apklausos tinkamumo kriterijus atitinkančių namų ūkių aplinkinius adresus, siekiant surasti kitų tinkamų namų ūkių.⁴⁷ Nepriklausomai nuo naudoto namų ūkių atrankos metodo, kiekvienu atveju iš vieno namų ūkio atsitiktinės atrankos būdu buvo atrinkama po vieną respondentą.

Koeficientai

Analizuojant apklausos rezultatus, duomenų vertei nustatyti buvo naudojami svertiniai koeficientai, atspindintys kiekvieno namų ūkio ir asmens atrankos ir atsakymų tikimybes, remiantis kelių etapų atrankos struktūra. Ši procedūra buvo reikalinga ir nelygių atrankos tikimybių (naudotų siekiant padidinti duomenų rinkimo veiksmingumą; kai kuriose šalyse didesnio tankio teritorijose buvo atrinkta daugiau imties vienetų) rezultatų korekcijai. Koeficientai taip pat naudoti dėl romų gyventojų skaičiaus skirtumų kiekvienoje šalyje. Kadangi imties dydžiai nėra proporcingi romų gyventojų skaičiui kiekvienoje šalyje, daugiau romų gyventojų turinčioms šalims taikyti didesni koeficientai. Taip galima apskaičiuoti bendrą visų skirtingų šalių statistiką.

Romų imties dydžiai

Tiksliniai imties dydžiai kiekvienoje iš devynių ES valstybių narių, kuriose buvo apklausti romai, pagrįsti apytikriai kiekvienoje šalyje gyvenančių romų skaičiumi. Devyniose ES valstybėse narėse iš viso įvyko 7 947 pokalbiai su romais, pradedant 508 pokalbiais Graikijoje ir baigiant 1 408 pokalbiais Rumunijoje (8 lentelė). Iš viso susisiekti su 35 400 skirtingais adresais įsikūrusiais namų ūkiais (įskaitant negaliojančius adresus arba apklausos kriterijų neatitinkančių namų ūkių adresus) ir atlikti 7 947 pokalbiai.

8 lentelė. Per EU-MIDIS II apklaustų romų asmenų ir namų ūkių skaičius, pagal ES valstybes nares

ES valstybė narė	Namų ūkiai / atrinkti respondantai	Asmenys, gyvenantys romų namų ūkiuose
Bulgarija	1 078	4 278
Kroatija	538	2 800
Čekija	817	3 245
Graikija	508	2 719
Vengrija	1 171	4 941
Portugalija	553	1 992
Rumunija	1 408	5 764
Slovakija	1 098	4 987
Ispanija	776	3 059
Iš viso (9 valstybės narės)	7 947	33 785

Skirtingų apklausų palyginamumas

Duomenys apie romus trijų FRA apklausų – EU-MIDIS I (2008 m.), romų apklausos (2011 m.) ir EU-MIDIS II (2016 m.) – metu buvo renkami šešiose ES valstybėse narėse: Bulgarijoje, Čekijoje, Graikijoje, Vengrijoje, Lenkijoje, Rumunijoje ir Slovakijoje. Be to, 2011 m. romų apklausa ir EU-MIDIS II buvo vykdytos ir Portugalijoje bei Ispanijoje. 2011 m. romų apklausa nebuvo vykdoma Kroatijoje.

Per EU-MIDIS I daugiausiai dėmesio buvo skiriama respondentų patirtims, susijusioms su diskriminacija, nukentėjimu nuo nusikalstamos veiklos, policijos patikromis ir informuotumu apie teises. 2011 m. romų apklausos ir EU-MIDIS II metu užduota daugiau klausimų apie įvairias respondentų kasdienio gyvenimo sritis. Taigi per visas tris apklauas surinkta duomenų apie tokias sritis kaip diskriminacija ir informuotumas apie teises, o skurdo, išsilavinimo ir būsto problemas atspindi tik 2011 m. romų apklausos ir EU-MIDIS II rezultatai. Kai kuriais atvejais apklausų klausimų formuluotės skyrėsi, ir tai gali apriboti rezultatų palyginamumą.

EU-MIDIS I, 2011 m. romų apklausa ir EU-MIDIS II buvo atliekamos taikant panašią metodiką bei kelių etapų respondentų atranką. Siekiant optimizuoti atrankos metodą, per EU-MIDIS II buvo naudojama patobulinta 2011 m. išbandyta metodika. Nepaisant panašių apklausose naudotų metodų, esama tam tikrų apribojimų, į kuriuos reikia atkreipti dėmesį lyginant rezultatus.

⁴⁷ Metodo aprašą žr. Verma Vijay (2014 m.).

Per EU-MIDIS II apklausą patobulinti 2011 m. romų apklausai sukurti atrankos ir svertinių koeficientų metodai, todėl manytina, kad EU-MIDIS II rezultatai tiksliau atspindi šių dviejų apklausų metu tirtose šalyse gyvenančių romų padėtį ir patirtis. Romai – viena iš grupių, kurias įtraukti į apklausų imtis yra sudėtinga. Tai reiškia, kad pasiekti reprezentatyviąją imtį sunkiau nei vykdant plačiosios visuomenės apklausas. Toliau išvardyti veiksniai turi poveikio dviejų apklausų palyginamumui.

2016 m. EU-MIDIS II apklausos duomenys buvo koreguojami atsižvelgiant į nelygias atrankos tikimybes ir kelių etapų atranką. 2011 m. apklausos rezultatams nebuvo taikomi koeficientai (žr. informaciją apie svertinius koeficientus). Tai reiškia, kad net tais atvejais, kai abiejų apklausų imtis toje pačioje šalyje yra panaši, 2016 m. rezultatai yra tikslesni.

Geografinė aprėptis

Septyniuose iš aštuonių šalių (kuriose duomenys apie romus buvo renkami tiek EU-MIDIS II, tiek 2011 m. romų apklausos metu) abiem atvejais NUTS 2⁴⁸ lygio regionų geografinė aprėptis buvo panaši. Tik Graikijoje 2011 m. romų apklausos imtis apėmė daugiau geografinių sričių negu EU-MIDIS II.

Imčių skirtumai

Lyginant 2011 m. ir 2016 m. imčių pasiskirstymą, reikia atkreipti dėmesį į tai, kad visi 2016 m. apklausos rezultatai pagrįsti svertine imtimi, o 2011 m. apklausoje šis metodas nebuvo taikytas.

2016 m. apklausos imtis rodo, kad visose šalyse mažesnių namų ūkių (vieno ar dviejų asmenų namų ūkių) procentinė dalis yra didesnė, palyginti su 2011 m. duomenimis. Tai susiję ir su ta aplinkybe, kad 2016 m. apklausos metu buvo nustatyta, jog namų ūkiuose gyvena mažiau (0–15 m. amžiaus) vaikų, o vidutinis amžiaus grupės vidurkis yra didesnis. Vis dėlto, palyginti su plačiąja visuomene, per EU-MIDIS II apklaustuose romų namų ūkiuose vidutinis žmonių amžius buvo jaunesnis, juose gyveno daugiau vaikų, buvo mažiau vieno asmens namų ūkių. Šis namų ūkių struktūros pokytis, lyginant dvi apklausas, atspindi bendrą demografinį romų visuomenės perėjimą prie mažesnių namų ūkių. Tačiau jis taip pat patvirtina prielaidą, kad buvo pagerinta apklausos metodika ir 2016 m. apklausta daugiau skirtingų žmonių grupių. Respondentų lyčių pasiskirstymas panašus visose aštuoniuose šalyse, kuriose buvo atliktos abi apklausas.

Imties paklaida

Visus imties tyrimus veikia imties paklaida, nes apklausos atlikėjai apklausia tik mažą dalį visų gyventojų. Taigi skelbiami rezultatai yra taškiniai įverčiai, kuriais grindžiami statistiniai nuokrypiai. Jeigu respondentų grupės skiria vos keli procentiniai punktai, tokius skirtumus reikia nagrinėti atsižvelgiant į statistinių nuokrypių skalę. Tik didesni gyventojų grupių skirtumai laikytini realių skirtumų įrodymais.

48 NUTS – tai teritorinių statistinių vienetų nomenklatura. Daugiau informacijos rasite Eurostato [tinklalapyje](#) apie klasifikaciją.

Nuorodos

Europos audito rūmai (2016 m.), *„Romų integracijai skirtos ES politikos iniciatyvos ir finansinė parama: per pastarąjį dešimtmetį padaryta didelė pažanga, tačiau būtina dėti daugiau pastangų vietoje“*, specialioji ataskaita, Liuksemburgas, Leidinių biuras

Europos Komisija (2010 m.), *„Europos kovos su skurdu ir socialine atskirtimi planas. Europos socialinės ir teritorinės sanglaudos bendroji programa“*, KOM (2010) 758 galutinis, Briuselis, 2010 m. gruodžio 16 d.

Europos Komisija (2015 m.), *specialioji „Eurobarometro“ apklausa Nr. 437 „Discrimination in the EU in 2015“*, Liuksemburgas, Leidinių biuras.

Europos Komisija (2016 m.), Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui, *„Pradedamos konsuliacijos dėl Europos socialinių teisių ramsčio“*, COM (2016) 127 final, Strasbūras, 2016 m. kovo 8 d.

Europos Komisija / EACEA / „Euridikė“ (2015 m.), *„The Structure of the European Education Systems 2015/16: Schematic Diagrams. Eurydice Facts and Figures“*, Liuksemburgas, Europos Sąjungos leidinių biuras (Leidinių biuras).

Europos Taryba (2012 m.), *„Estimates and official numbers of Roma in Europe“*, atnaujinta 2012 m. liepos 2 d.

Eurostatas (2016 m.), *„Eurostat Statistics Explained – Europe 2020 indicators – education“*.

FRA (Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra) (2009 m.), *„EU-MIDIS - Main Results Report“*, Liuksemburgas, Leidinių biuras

FRA (2012 m.), *„The situation of Roma in 11 EU Member States - Survey results at a glance“*, Liuksemburgas, Leidinių biuras.

FRA (2014 m.), *„Roma survey – Data in focus: Discrimination against and living conditions of Roma women in 11 EU Member States“*, Liuksemburgas, Leidinių biuras.

FRA (2016 m.), *„Measuring Roma inclusion strategies – a fundamental rights based approach to indicators“*, JT EEK audito dokumentai Nr. 20.

Fundación Secretariado Gitano (ed.) (2009 m.), *„Health and the Roma community: Analysis of the situation in Europe. Bulgaria, Czech Republic, Greece, Portugal, Romania, Slovakia, Spain“*, Cuadernos Técnicos N° 97, Madridas, 2009 m.

Pasaulio bankas (2012 m.), *„Towards an equal start: Closing the early learning gap for Roma children in Eastern Europe“*.

UNESCO (2010 m.), *„EFA Global Monitoring Report 2010, Reaching the marginalized“*, Paryžius.

Verma Vijay (2014 m.), *„Sampling Elusive Populations: Applications to Studies of Child Labour“*, Ženeva: Tarptautinė darbo organizacija.

Willis, Gordon B. (2005 m.), *„Cognitive interviewing. A tool for improving questionnaire design“*, Londonas, „Sage“, p. 3.

KAIP ĮSIGYTI EUROPOS SĄJUNGOS LEIDINIŲ

Nemokamų leidinių galite įsigyti:

- vieną egzempliorių:
svetainėje *EU Bookshop* (<http://bookshop.europa.eu>);
- daugiau negu vieną egzempliorių / plakatą / žemėlapi:
Europos Sąjungos atstovybėse (http://ec.europa.eu/represent_lt.htm),
ES nepriklausančių šalių delegacijose (http://eeas.europa.eu/delegations/index_lt.htm),
susisiekę su tarnyba *Europe Direct* (http://europa.eu/europedirect/index_lt.htm)
arba paskambinę numeriu 00 800 6 7 8 9 10 11 (nemokamai visoje ES (*)).

(*). Informacija teikiama nemokamai, daugelis skambučių taip pat nemokami (nors kai kurie ryšio paslaugų teikėjai gali imti mokestį, taip pat gali reikėti mokėti, jeigu skambinsite taksofonu arba viešbučio telefonu).

Parduodamų leidinių galite įsigyti:

- svetainėje *EU Bookshop* (<http://bookshop.europa.eu>).

HELPING TO MAKE FUNDAMENTAL RIGHTS A REALITY FOR EVERYONE IN THE EUROPEAN UNION

80 proc. apklaustų romų gyvena žemiau jų valstybės skurdo rizikos ribos, kas trečias romas gyvena būste, kuriame nėra vandentiekio vandens; kas trečias romų vaikas gyvena namų ūkyje, kur per pastarąjį mėnesį bent vienas asmuo bent kartą nuėjo miegoti alkanas, o romų vaikai nuo savo ne romų kilmės bendraamžių atsilieka pagal visus švietimo rodiklius. Todėl ši ataskaita pabrėžia nerimą keliančią, bet neišvengiamą tikrovę: didžiausia Europos Sąjungos etninė mažuma ir toliau susiduria su netoleruotina diskriminacija ir nevienodomis galimybėmis gauti gyvybiškai svarbias paslaugas.

Ataskaitoje atkreipiamas dėmesys į išliekančias kliūtis patekti į darbo rinką, gauti švietimo, aprūpinimo būstu ir sveikatos paslaugas. Joje taip pat atskleidžiama, kad keturi iš dešimties apklaustų romų jautėsi diskriminuojami ne rečiau kaip kartą per pastaruosius penkerius metus, tačiau tik labai nedaug romų dėl incidento pateikė ieškinį. Akis atveriančioje ataskaitoje pateikiama esminė informacija. Šis unikalus šaltinis gali būti naudingas politikos formuotojams, pasiryžusiems užtikrinti, kad būtų laikomasi vienodo požiūrio į romus, gerbiant jų pagrindines teises.

Ataskaita pagrįsta apklausa, per kurią informacija surinkta iš beveik 34 000 asmenų, gyvenančių romų namų ūkiuose devyniose Europos Sąjungos (ES) valstybėse narėse. Iš viso surengta beveik 8 000 asmeninių pokalbių su romais. Joje pristatomi atrinkti FRA antrosios apklausos apie mažumas ir diskriminaciją Europos Sąjungoje (EU-MIDIS II) rezultatai. Per šią apklausą apklausta apie 26 000 asmenų, priklausančių imigrantų arba etninių mažumų grupėms ir gyvenančių ES. Apklausa apie mažumas ir diskriminaciją Europos Sąjungoje – reikšminga agentūros įsipareigojimo rinkti ir skelbti duomenis apie grupes, nepatenkančias į visų gyventojų apklausų aprėptį, dalis. Tai trečioji agentūros atlikta romų apklausa.

FRA – EUROPOS SAJUNGOS PAGRINDINIŲ TEISIŲ AGENTŪRA

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Viena – Austrija
tel. +43 158030-0 – faksas +43 158030-699
fra.europa.eu – info@fra.europa.eu
facebook.com/fundamentalrights
linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency
twitter.com/EURightsAgency

